

НИВА

ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ

ЧАСОПИС

ЖОВТЕНЬ

1938

З М І С Т:

	стор.
<i>о. Юліян Дзерович:</i>	
Церква в національному вихованні народу	345—353
<i>о. Омелян Квіт:</i>	
За поширення релігійної літератури	353—355
<i>о. А. Лошній:</i>	
П'ятдесятниця в річній церковній уставі	356—359
<i>о. Остап Гайдукевич:</i>	
Доля нашої Церкви в рр. 1809—1815.	359—366
<i>о. Др. Г. Костельник:</i>	
Проблема чуда	367—372
<i>Юліян Я. Бабій:</i>	
Вістки про священників Войнилівського на- місництва в 1667—1708 рр.	372—374
<i>о. В. Рабій:</i>	
Завваги на часі	374—375
<i>о. Юліян Дзерович:</i>	
Нові книжки	375—376
Всячина	377—384

До цього числа долучуємо розрахункові перекази і просимо присилати ними передплату за Ниву.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

Чековеkonto „Нива“ ч. 151.129 Варшава

вже не існує!

є новеkonto „Нива“ ч. 511.701 Львів.

Позір!

Інж. арх. Євген Нагірний Львів, змінив адресу і тепер мешкає вулиця **Смульковського ч. 4.** (давна Окружна) напроти фабрики свічок „Керос.“
Доїзд трамваєм ч. 4. — останній перестанок на вул. Листопада.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим д о д а т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно.
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америка 2·50 долари річно.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Кonto чекових переказів ч: 79.

о. Юліян Дзерович

Церква в національному вихованні народу.*)

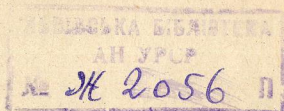
Що розуміємо під словом виховання? Виховання — це плянове, всестороннє, гармонійне розвивання духових і тілесних сил дитини за допомогою відповідних засобів, стосованих старшим поколінням, щоби людина в пізнішому житті могла вільно й самостійно сповняти свої обовязки супроти Бога, ближніх і самої себе.

Виховати треба дитину так, щоби їй як одиниці було добре на світі, щоби її світ не потоптав, не кривдив, не знищив, але з другого боку, щоби вона зміла серед суспільности жити, щоби уміла виректись своїх примх і забаганок. Вона мусить оббити роги свого егоїзму, обтесати канти себелюбства.

Найменшою клітиною колективу, серед якої приходить ся дитині жити, є родина, рідня. Родина — це вогнище, основане Богом і природним порядком на те, щоби удержати людський рід. Вона базується на подружжі, якого нерозривности домагається природа, тому що подружжя мусить виховувати дітей.

Однак поза домашньою суспільністю, поза родиною, є друга суспільність, яка таксамо при нашому приході на світ зичливо до нас витягає свої долоні. Родимося під небом батьків наших; родимося на землі потомками тих, що нам пере-

*) Це реферат, що мав бути прочитаний на ювілейнім Освітнім Конгресі з нагоди 70-ліття „Просвіти“. — Редакція.

казали в спадщині: край, історію, націю, релігію, словом усе, що становить вітчину. Бо вітчина це ніщо інше, як продовження й розширення родини. Людина має обов'язки зглядом одної і другої. І народowi свому, вітчині своїй винна вона своє майно, своє рамя, а в разі потреби свою кров, своє життя. З хвилиною, коли з життям отримає і вітчину, повинна з нею ділити її судьбу; хвалитися, промінювати її хвалою, почувати себе пониженою її пониженням. Коли побачить наїзника, що гордою стопою допче загопи, зрошені потом і кровю своїх батьків, буде відчувати її поганьблення... Коли нарід лавровим вінцем окрасить свою скрань, і він піднесе свою голову. Над втраченою вітчиною буде з Єремією не тільки заводити жалі, співати ереміяди, але й не перестане продумувати, в який спосіб міг би причинитися до відродження...

В наших часах, коли майже всі поняття добра й зла зістали захитані, ідея вітчини зістала також підважена. Большевизм хотів би ослабити в душах ту пружину, яка чинить її здібною до великих діл. Після нього, любов вітчини мала б бути тісним почуванням, яке небавом згасне, щоби зробити місце виключно широкій любові людськості.

І як поодинокa людина має право і мусить бути вихована, так само і колектив, в нашому випадку нація, має право і мусить бути вихована. І це виховання не сміє іти в розріз з інтересами й ідеологією даного народу.

Справою виховання колективу займається держава, але і Церква обстоює це своє право, претендує до нього на основі Божого, природного й історичного права.

1. На основі Божого права. Сам наш Божественний Учитель поучив нас, як маємо любити свій нарід, свою вітчину. Передовсім Христос виконував обов'язки доброго сина нації. Передбачуючи нещастя, які мали впасти на Його вітчину, хотів тому запобігти: „Єрусаліме, Єрусаліме, що вбиваєш пророків і каменуєш тих, що послані до тебе. Скільки разів хотів я зібрати твої діти, як збирає птиця свої писклята під крила, а ви не хотіли“ (Мат. 23, 37).

Впертість невдячної вітчини, яка в засліпленні бігла до своєї руїни, витискає сльози з очей Богочоловіка. Зближаючися до Єрусалиму, споглянуv на це гарне місто і заплакав: „Коли би і ти — казав він — бодай у сей твій день зрозуміло, що для твого спокою, та нині закрите се від твоїх очей“ (Лука 19, 42). Серед найбільшого болю це чувство не опускає Ісуса; забуває про свої терпіння, щоб оплакувати лихоліття своєї вітчини. „Дочки Єрусалимські, не плачте наді мною, а самі над собою плачте і над вашими дітьми. Бо се прийдуть дні, в котрі скажуть: Блаженні неплідні і утроби, що не родили, і груди, що не кормили. Тоді стануть говорити горам: Упадьте на нас і горбкам: прикрийте

нас“ (Лука 23, 28). Ці Божі слова вчать нас, щоб ми за ніщо вважали наші приватні рахунки і болі супроти справ і терпінь народу.

2. Любов вітчизни є також наказом природного права. Вона жила в серцях усіх народів, гідних того імени; вона становить гарну сторону поганської старини. Імена Леоніда, героя Термопілів та Регуля, Римлянина, говорять самі про себе.

3. І Церква гідно виконувала це своє право і свій обов'язок продовж довгих віків нашої минувшини.

950 років тому склалася на Україні-Руси отся переважна подія: український князь, володар безмежних земель на Сході Європи, прийняв з Царгороду християнство, і народи його великої держави, в першій мірі панівний у ній український нарід, стали християнами. Переважна ця подія з різних поглядів: і з церковного і з державного, і з культурного, і з національно-політичного.

І всі ці справи дуже тісно звязані одна з одною і кожна зокрема мали і досі мають для нас дуже велике значіння. Вже як злегка кинути оком на ту велику подію, то відразу зарисовується її вага для всіх часів. На Україні виростає з введенням християнства на місці неясного релігійного світогляду, звязаного з обожанням сил природи — сильна церковна організація з повною свідомістю завдання Церкви. І в звязку з цим відразу зазначаються скрізь зміни.

Перемінюється спосіб думання українських володарів і згодом починає змінятися світогляд громадян. Церква починає виховувати, виростає нова культура, культура на нових, певних християнських основах. Для українського народу розкривається скарбниця знання, що її встиг придбати дотеперішній і тогочасний християнський світ. Укладаються і утримуються такі відносини в державі, які панували в тодішніх християнських краях.

Тільки християнська Україна, всисаючи в себе всі блага, що їх несло з собою світло нової віри, могла була дійти до „золотого віку“ в письменстві XII. ст.; тільки вона могла з такою впевненістю відбивати напади поганських кочовиків, перетривати поганське лихоліття, загоювали внутрішні рани, що їх приносили з собою обставини. Просвітившись християнством, Україна понесла Христові заповіді далеко на північ і захід, притягаючи для християнської культури фінські племена та Литву, ту саму Литву, яка підбивши пізніше частину українських земель, швидко почала приймати культурні впливи християнської України і їх у себе використовувала.

І Церква виховувала — вірно Христовому приміру, від заведення Христової віри по нинішній день — наш нарід не лише в релігійному, але й національному дусі.

Разом з християнством прийшла на Україну освіта й школа. Перші християнські князі звертали велику увагу не те, щоб

громадянству дати початки грамотности й науки. Володимир Великий — оповідає літописець — почав брати у визначних людей діти й давати їх на книжку науку; матері ж дітей плакали за ними, бо ще не утвердилися в вірі — оплакували їх, як померших. Так само Ярослав Мудрий в Новгороді Великім зібрав 300 дітей від старшин і священників — і певно те саме було і в Києві. Перші школи містилися при катедральних храмах у більших містах; тут було більше освіченого духовенства, що ставало за учителів. Були також школи при монастирях, а згодом і по селах почали вчити молодь.

Учителями, як бачимо, були священники і дяки, що вже із свого звання найбільше мали до діла з книжками й освітою. У школі вчили читати і писати. За підручники служили богослужбові книжки, найчастіше псалтирі. Школи не мали окремих будинків ані особливого улаштування, учні сходилися денно, у мешканні дяка, чи кого іншого і учитель учив їх разом, і тих, що починали, і старших, показуючи їм, як читати й писати. Хто вмів читати й писати, міг уже добути якийнебудь уряд, або самотужки продовжати свою науку.

Церковні школи мали в нас велику популярність і кожна найменша оселя вимагала, щоб дяк або священник вів при церкві науку. Тому і знання письма було в нас поширене далеко більше, як у інших народів, що мали свої держави. Архидіакон Пазло Алепський в описі України за Хмельниччини підносить грамотність Українців, пишучи: „По всій козацькій землі ми відмітили прегарну рису, що нас дуже здивувала: всі вони з малими виїмками, навіть їх жінки та дочки вміють читати і знають порядок богослужби і церковний спів. Крім цього священники вчать сиріт, та не дозволяють, щоб вони тинялись по вулицях“.

Духовенство виховувало свою паству в національному дусі, яке граничило з шовінізмом, мовляв тільки в православній Церкві можна знайти спасення. „Хто є в іншій вірі, чи в латинській, чи у вірменській, той не побачить життя вічного“. Ретельні обрядовці уважали, що як хто зіткнеться з іновірцем, вже стає нечистий. Раз до келі одного черця увійшов лікар Вірменин. Коли чернець про це довідався, скрикнув: „Як ти посмів вийти й споганити мою келію і тримати мене за руку?! Іди від мене, іновірний і нечестивий!“... Хто їв з поганами, пізніше мав очиститися в церкві і над ним читано окрему молитву.¹⁾

Пригляньмося, як виглядало виховання в середніх школах т. зв. гімназіях. Під впливом гуманізму і реформації треба було і на Україні підняти рівень знання. Невідомий автор „Перестороги“, мабуть львівський міщанин Рогатинець пише: „Це незвичайно пошкодило українській державі, що не

¹⁾ Микола Голубець: Історія Української Культури, Львів 1937, стор. 44.

змогли шкіл і звичайних наук поширити й заснувати, бо коли б науку мали, тоді за несвідомістю своєю не прийшли б до такої погибелі“.

Ті міркування викликали живий освітній рух і дали початок середнім школам, що засновуються при церковних братствах по всіх більших містах. Найстарша з них і найкраще улажена була грецько-словянська школа або гімназія при Успенському Братстві у Львові. Заснували її 1586 р. серед незвичайно піднеслого настрою. По цілій Галичині зорганізовано збірки на школу, а єпископ Гедеон Балабан закликав у своєму посланні: „Розкривайте свої душевні очі, зверніть увагу на недостаток освіти й умилосердіться над собою“. На нижчому відділі школи головним предметом навчання була словянська мова. Вчили її на трьох ступнях.

„У школі діти діляться на трое: одні, що будуть учитися слова пізнавати, другі, що будуть читати і на память учитися многих речей, треті будуть, читаючи, викладати, роздумувати і розуміти“. Для початкової науки львівське братство видало „Буквар языка словенского“ 1612 р. і „дешеві шкільні часовнички“.

Академії. Буйний розвиток середньої школи заохочував тодішніх діячів сягати ще вище і завершити культурну будову найвищим типом школи — академією. Братська школа фундації Гальшки Гулевичівної-Лозчиної по 15 роках існування перетворилася заходами амбітного печерського ігумена, пізнішого митрополита Петра Могили в т. зв. Могилянську Академію, в якій учили такі вчені, як Антін Радивилівський, Стефан Яворський, Дмитро Туптало і Теофан Прокопович.

Братства. Коли говоримо вже про заслуги Церкви для культурно-національного виховання, мусимо піднести справу церковних братств. Українське населення творило більшість тільки по містах східної України. І в цих містах увесь провід був в руках міщан Українців. Наприм. у Києві на першому місці стояв могутній патріархатський рід Ходаків. На західних землях міста від початку повставали як чужоземні німецькі колонії і Українці мали в них тільки другорядне місце. У деяких міських статутах було навіть зазначено, що в місті можуть проживати тільки люди латинської віри, прим. в Бересті і Перемишлі. Тільки по довгих роках, великими зусиллями, наше міщанство добуло собі деякі права.

Найкращі відносини мали укр. міщани в Кам'янці на Поділлі. Тут спочатку була одна місцева громада, в якій провід вели Поляки. Українські міщани не мали майже ніякого голосу. Але проводирі міщан віднесли з жалю до короля і коло року 1491 добули собі окремі права. Таким чином Кам'янець складався з трьох майже рівноправних націй. В інших містах Українці терпіли всякі обмеження. У столичному Львові наших міщан не допускали ані до ради ані до судових уря-

дів; не вільно було належати до деяких ремесел та вести дрібні торгівлі деяким крамом; Українцям дозволяли мати дома тільки у своїм кварталі, у „Руській вулиці“; деінде не вільно було купувати ні камяниць, ні крамниць; також міський уряд не дозволяв Українцям вести похоронів і процесій ринком та головними вулицями.

Взагалі можна сказати, що братства скріпили сили українського громадянств в XVI—XVII в., кинули в маси ідею самопомочі й організації, створили сильну і сторожку опінію і спинили денационалізацію міст.

Австрійські часи. По розборі Польщі дісталася Галичина під Австрію, а правобережна Придніпрянщина під Росію. Шкільництво наше представляло тоді жахливий стан. На Придніпрянщині майже всі школи були змосковщені, а в Галичині вегетували десь не десь мізерні дяківки. Недоставало шкільних засобів, рідко де вживали букварів; дяки вчили читати з церковних книг, а учні вправлялися писати на звичайній дошці. Без наслідків для Галичан лишалися шкільні реформи австр. цісаря Йосифа II. Хоч повставали по містах кращі „головні“ й „тривіальні“ школи, то в них навчання велося тільки в німецькій і польській мові. Української чи то церковно-словянської мови уживали тільки в братській школі у Львові та Василіянській у Дрогобичі.

Заходи, щоб обновити шкільництво в рідній мові, почав перемиський єпископ Михайло Левицький, пізніший митрополит. В 1815 р. він видав до духовенства послання, в якому вказував, що дбати про народню освіту — це обов'язок кожного пароха, й давніше, хоч села були ще бідніші, школи були всюди. Провід над організацією шкільництва мав крилошанин Іван Могильницький, що вславився як перший в Галичині дослідник української мови. Щоб підготувати учителів до парохіальних шкіл, 1807 р. засновано в Перемишлі інститут для „дякоучителів“, щось немов учительську семінарію. Рівночасно в 1816 р. еп. Левицький заснував Товариство священиків, що мало зайнятися видавництвом шкільних книжок. В короткому часі заходом товариства вийшов буквар, катихизм, шкільні правила й інші найконечніші книжки. Могильницький дбав дуже про те, щоб книжки були зрозумілі для народу, закинув тяжку словянщину й старався увести народню мову. Завдяки перемиському гурткові справу народнього шкільництва рушено з місця: в недовгому часі в Галичині було вже кількесот церковних шкіл. Нагляд над шкільництвом вели консисторії, так що до нині один з крилошан має титул „схолярха“.

Духовенство. Великі заслуги для національного виховання має наше духовенство. Майже вся наша інтелігенція в Галичині вживала дома польської мови. Священики навіть проповіді до народу на селі говорили польською мовою. Діти змалечку вчилися з польської книжки і рідну мову пізнавали

тільки від селян. Коли ж прийшло національне освідомлення, всі патріоти рішили уживати рідної мови. Один з товаришів Шашкевича, молодий богослов, зобов'язався перед товариством, що виголосить українською мовою проповідь в Успенській церкві у Львові. Але не міг додержати слова. Вийшов на проповідницю, відчитав церковний текст, а як глянув на зібрану інтелігенцію, не стало йому відваги й до краю збентежений, загикуючися, почав перекладати казання польською мовою.

Історичні є заслуги Маркіяна Шашкевича і його товаришів семинаристів для відродження української мови і літератури, та вони так звисні, що зайве про них тут говорити.

Українське духовенство або активно через свої визначніші одиниці: Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Устиянович, Іван Могильницький, Степан Качала, С. Барвінський, Сильв. Лепкий, Данило Танячкевич, Омелян Огоновський, Тимотей Бордуляк, Йосиф Заячківський, Теодозій Лежогубський і многі, многі інші, або бодай пасивно, виконуючи лише щиро свою висококультурницьку справу по наших містах, містечках і селах виховують свою паству під крилами Церкви, не лише під релігійним оглядом, але й національним.

Надходять останні часи. Часи митрополитування Андрія Шептицького. Часи нашої визвольної боротьби. І тут позволю собі навести слова нашого великого подвижника та ідеолога української державности, великого вченого, історика та філософа, Вячеслава Липинського. Він пише: „Знаю, що наприклад Галицька Армія змогла зайняти одну з найсвітліших сторін нашої державної історії останніх літ тільки тому, що дух її був вихований Церквою, на чолі якої стояв уже від літ Високопреосвящений Митрополит. По лицарськи за державу гинути і оццю жертвою своєю державне існування нації будувати, змогли ті, кого Церква навчила радісно умирати „за друзі своя“ з вірою в загробне життя і хто, благословенну Церквою Державну Владу навчився слухати та шанувати як Владу, уставлену Предвічним Творцем ладу і порядку цілої космічної гієрархії“.¹⁾

* * *

Отсе зроблено, такий є теперішній стан, а що ще зробити? Очевидно з традиціями, з промощеним шляхом зривати не можна. Раз Церква оказалась прихильницею національного руху нашого народу, логіка і конечна потреба нашої нації вказує, щоб додатніх впливів Церкви не параліжувати, а співпрацювати з нею.

Сильно націоналістична держава, гітлерівська Німеччина

¹⁾ З листа Вяч. Липинського до Високопреосв. Митрополита Шептицького в збірнику: „Чвертьстоліття на митрополичому престолі“ (Богословія, кн. 1—2, 1926).

придумала і пропагує в себе національну Церкву, себто Церкву, яка у своїй істоті, установі та діянні підпорядкована добру нації і тому виключає і надприродність і позанаціональність, особливо у проводі. Але ідея такої Церкви протнворічить релігійному поняттю про Церкву. Коли вона має служити одній расі, затрачує поняття вселенської, Христової Церкви, ба навіть ідею Бога. Тоді вона не є Церквою.

Який же це Бог, який від властивого Бога тільки ім'я має, бо живе в серцях людей лише з ласки людей і то виключно здавлений границями нації? Те, що ми досі від релігії жадали: розв'язки великих світових загадок, зв'язи нашої волі якимсь обов'язуючим законом, отже піднесення нашого ества, вказівки для нашої волі найвищим, безумовним авторитетом, — упадає. Держава, яка опускає свою власну ділянку, свою область, а підпорядковує собі насильно релігію, підкопує тимсамим свій авторитет.

Український нарід не піде ніколи на створювання нових релігій і тому то й сектанство у різних формах, в яких воно появляється, хоч навіть схлібляє нераз національному егоїзмові, треба з повною рішучістю відкинути.

Натомість повинна наша Церква сплестися у всіх проявах своїх, якнайтісніше з народом. Церква повинна з плачущим народом плакати, а з радісним веселитися, беручи участь у всяких проявах (Листопад, Крути) смутку чи радості нації, впливаючи надію на краще майбутнє нашого народу, так як це робили старозавітні пророки в часах занепаду жидівського народу.

Священики не повинні обмежуватися лиш до праці в церкві, в закрістії, а працювати у всіх культурних, економічних, гуманітарних і політичних установах. Їх праця, їх приклад буде заохотою для вірних до жертвенної праці для добра нації і взаємно для добра Церкви. Гарний примір для такої церковно-громадської роботи дає нам нинішній Митрополит і тому він є авторитетом не лише в церковних справах, але й національних.

Очевидно, священик наш, як слуга Церкви, повинен мати передовсім на оці справу віри, Церкви і релігії. І тут має величезне поле діяльності. Всі богослуження повинен він відправляти якнайточніше, в означену, все ту саму годину, з усякою набожністю, в гарних, неподертх ризах, в чистій, охайній церкві, щоб люди не стидалися за свої богослуження, за свого священика. Проповіди священика повинні бути обдумані, розумні, гарні що до змісту й форми, бо як не найде пахотіяннин того душевного корму в церкві, то буде шукати її в костелі і тимсамим пропадати для Церкви і нації. Всюди повинен бути стрійний, гармонійний церковний спів, щоб люди мали насолоду бути на такому богослуженні, умузичувалися.

Не в кожному селі кольпортажа йде однаково. Є такі місцевості, де люди все розкуплять, є такі села, де лиш поло-

вину розкуплять, а є й такі, де з важким трудом ледви кілька примірників розіпхається. А редакції й видавництва присилають чеки, пригадують, упоминають, грозять, щоби вирівнати залежність. І дуже часто, якщо священник не робив записок, чи мав недобрих кольпортерів, мусить своїми грішми все оплачувати. А як вам так кілька разів, не дивота, що знеохота.

Одначе, коли забіраю голос у цій справі, то всеж таки не на те, щоб сказати: „Дайте нам спокій, і не клопочіть нас своїми видавництвами!“ Бо беру під увагу католицькі видання, а їх у нас, Українців, загалом ще дуже мало (як це самі священники всюди замічують), і самі священники дуже мало причиняються до їх поширення. Всякі видавництва передплачуємо і поширюємо, а католицьких, або з виразно католицьким світоглядом таки найменше.

Свого часу багато писалося про церковні бібліотеки для дітей, та водночас підносилося заміти, що нема в нас релігійних видань для дітей. Тимчасом В-во „Наш Приятель“ вже видало кілька серій гарних книжечок для дітей, лиш на жаль самі священники не виявили досі особливого зацікавлення цим видавництвом. Буває, що священник є головою якоїсь світської установи, але в бібліотеці тієї установи ледви чи є яка релігійна книжка. А чейже є вже в нас багато поважніших книжок з католицьким світоглядом. Деякі католицькі редакції щомісяця видають брошурки, як книжковий додаток.

Не менше важною є справа поширення католицької преси. Є вже в нас кілька католицьких часописів, кілька журналів, їх висилається на адресу священників до кольпортажі, але звичайно вони собі спокійно в захристії лежать на складі. А вороги Церкви цілими міхами розносять по хатах всякі брошури, грішні, безбожні, сектанські, та іншу отрую.

Тому треба нам до справ католицького друкованого слова таки трохи інакше ставитися. Безперечно, як я вже на вступі сказав, кожний священник з цими видавництвами має досить мороки, але поширювати католицьку пресу є його святим обов'язком. Коли підпомагаємо й поширюємо світську літературу, то в першу чергу треба дбати про релігійну. Бо хто ж за нас це завдання виконає: безбожник, сектант, чи байдужий, пересічний парохіянин? Коли світських людей називаємо апостолами католицької преси, то в першу чергу будьмо ними самі! Треба без упину що неділі пояснювати і заохочувати до цього апостольства вірних, а тоді й кращі успіхи будуть, і знайдеться хтось, що й священника колись виручить.

Тому поставмось активно до цієї місії. В першу чергу подбаймо про те, щоби кожна шкільна дитина мала книжечку до молитви і катихизм до науки. Знаю, що це нелегка справа у час нинішньої матеріальної скрути, але й можлива, коли

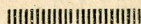
кожна дитина що року мусить мати по 3 і 6 книжок до світських предметів. А як би то інакше виглядала участь вірних у церкві, колиб хоч деякі мужчини і жінки малі грубші молитовники з цілою відправою.

Нехай у кожній хаті знайде місце католицький календар, та нехай хоч що десята хата буде передплатником католицької преси, бо кольпортажа це найнижчий ступінь пропаганди, це річ пливка під кожним оглядом, зате сталий передплатник виробляє собі сталий світогляд, за яким він активно готов постояти. Безперечно, що здобути нині сталого передплатника, теж справа трудна, а то й неприємна, але коли зважити, скільки ще по наших селах видають люди грошей всяким волокитам, циганам, зайдам, ворожбитам й обманцям, то на часопис, що несе світло науки і прозріння, хоч у десятій хаті повинні знайтися гроші. Лиш треба людини, щоб до цієї хати зайшла, і пояснила справу.

Вкінці треба подбати про те, щоби при кожній церкві існувала релігійна бібліотека для дітей, доросту і старших, а світські, вже існуючі бібліотеки доповнити релігійними книжками. Уважаю, що до виімків будуть належати такі бібліотекарі, які спротивилися такому доповненню їх бібліотеки, зате більшість з них немає релігійних книжок тільки тому, бо ніхто їм їх не поручав, не показав і не заохотив.

Ось тепер обходимо в нашому релігійно-національному житті такий рідкий а такий великий ювілей „950-ліття хрещення Руси-України.“ І знову вийшло з друку багато релігійних видань, книжечок, образів, наліпок, відзнак, тощо. В тій цілі потворилися всюди ювілейні комітети, але всеж таки наскільки ці видання поширяться в народі, знову буде залежати таки від священників на місцях. А не треба забувати, що саме оці ювілейні видання мають розбудити в душі кожного Українця почуття славної минувшини та воскресити в народі ідею св. Володимира і запал до боротьби з духом новітнього поганства і царством сатани.

Нехайжеж збогачення і поширення релігійної літератури лежить нам на серці. Передплачуймо релігійні видання, самі ревно заохочуймо до передплати наших вірних, та при всіх нагодах кольпортуймо друковане католицьке слово. Завдаймо собі трошки труда, і зараз висилаймо до редакції хочби малі зібрані суми, бо в цей спосіб даємо змогу нашим видавництвам поширити свою діяльність та піднести українську релігійну літературу до відповідного рівня. Уже найвища пора, щоби українські душпастирі перестали передплачувати і підпомагати всяку неукраїнську, зовсім чужу нашому духові й обрядові літературу, бо є в нас люди, що потрапляють творити релігійну літературу свою, рідну, лиш дайте їм до цього змогу.

о. А. Лошній

П'ятьдесятниця в річнім церковнім уставі нашої Церкви.

(Продовження)

4. Подрібний розгляд науки поодиноких неділь П'ятьдесятниці.

У Великодни подала нам наша Церква засаду, якою ми маємо руководитися у відношенні до других, такого самого переконання, як ми, людей; а ця засада найвиразніше уzmістовилась на стиховні в поцілунку мира. Цю засаду любови подала Церква загально і всесторонно, немов диспозиційно, у сімох днях Світлого Тижня і то в насвітленні до сімох моральних чеснот, після октоїхових воскресних голосів. А тепер в дальшій тягу П'ятьдесятниці впродовж сімох тижнів, буде Церква ту саму засаду любови, подрібно після тих самих моральних чеснот, в застосованні до октоїхових воскресних голосів, в нас уґрунтовувати.

Вже в вужчій огляді науки поодиноких тижнів Вел. посту ми бачили, як там на цій самій основі, себто на тих самих сімох моральних чеснотах оперла наша Церква ще особисту нашу правість. Та, як ця індивідуальна правість у Вел. пості завершилася Великоднем, де ми, зв'язані любовю, знайшли себе вже в вищій суспільній організмі, яким є Церква, так тут в часі П'ятьдесятниці устав піднімається того, щоби нас, злучених вже любовю в спільний організм Церкви, піднести після тих самих сімох моральних чеснот на ще вищий щабель правости.

I.

Як Ізраїльтяни рік-річно почали відновляти свою пасху, коли вже станули на обіцяній землі, так і ми, коли вже у В. пості вийшли з чужої землі — наших забаганок, і в день нашої пасхи — Великодня станули твердою ногою при Божім законі любови, тепер восьмого дня від Великодня, при його відновленні, у першу неділю, неділю Антипасхи (*ἀντίπασχα*), Томину, чи Провідну¹⁾ маємо спожити перший плід вже нашої обіцяної землі, а цей плід — це мудрість. Про мудрість, як першу моральну чесноту, устав подавав нам вже науку ще першого тижня і першої неділі Вел. посту²⁾. Однак там ця чеснота була розважувана ще з вузкої, індивідуальної точки

¹⁾ Білу, смертельну, задля побіди весни над зимою; чи, як Чехи називають, „дружебну“ задля духовного побратимства. (Nilles: Kalendarium utriusque Ecclesiae II ст. 342).

²⁾ Пор. Нива, 1936, ст. 146 і 147.

погляду. Там у євангелію першої неділі Вел. посту образowo була представлена ця чеснота мудрости в особі незв'язаного ще в організаційний гурт Натанаїла, якого остаточний висказ, що відноситься до Христа: „Равві, Ти єси Син Божий, Ти єси Цар Ізраїлев“ (Йоан I, 49), не обнимав ще тої необмеженої області, до якої веде нас П'ятдесятниця; а така область виражується вже в цю першу неділю по Великодні, у словах апостола Томи, зверненими до Воскресшого Христа: „Господь мій і Бог мій“! (Йоан XX, 28).

Для більшого унагляднення мудрости, як першого плоду нашого труду, що виріс вже на ґрунті християнської чесноти любови, Церква в цю неділю з одної сторони формально повторює і завершує те все, що було у минулім Світлім Тижні, а передусім у першій дні Великодня, стверджуючи ще раз в приписаних уставом читаннях апостола і євангелія важні власти, дані Христом збірноті-Церкві, а рівночасно, з другої сторони, впроваджує до богослужбової акції сумнів ап. Томи у факт Христового воскресення. Для виразнішого представлення мудрости підносить тут наша Церква сумнів, і то не тільки з цієї причини, що сумнів є властивий нашій природі і що без сумніву ми не могли б доказати вашої віри, але також і тому, щоби нам вказати, щоб навіть у таких справах, які відносяться до вищої Божої Мудрости, переданої нам Христом за посередництвом Церкви, ми не йшли на сліпо й безкритично, але, як то кажуть: „Людей слухай, а свій розум май“. На так далеко висуненім індивідуалізмі й субективізмі буде наша Церква догматизм. Так, наш релігійний догматизм, що нашу сучасну дійсність стосує до абсолютних правд і тим веде нас до такої сам їй абсолютної дійсности, а з нею рівночасно зв'язує і найбільшу свободу. Не так, як сучасний матеріалістичний лібералізм, що на наших очах допче всякий індивідуалізм і тим стається невиносимою тиранією. З другої сторони бачимо, що коли сумнів ап. Томи був усунений, то не самим тільки людським умом. Бо хоч Тома побачив і діткнувся Воскресшого Христа, то для природного його пізнання все те і дальше було незрозумілим, як то Христос воскрес і прийшов через замкнені двері. Тому й слова ап. Томи: „Господь мій і Бог мій“, це тільки доказ, у практиці-житті, застосованої ап. Томою вищої Божої мудрости через віру.

Крім теоретичного сумніву ап. Томи узгляднює наша Церква в апостолі цієї неділі (Діяння V, 17—18) ще такий сумнів у Жидів, що переступив теоретичні границі ума, а укріпився вже в практичній області волі і виступив в житті як лукавство й упередження. Як тінь все виступає у сфері світла, так Церква все стрічалася, стрічається і буде стрічатися з людьми лукавими, злобними, упередженими, якими колись були садукеї, а нині ліберали. З такими людьми трудно договоритися до чогось, навіть на засаді безоглядної мудрости,

бо вже народня наша пословиця говорить, що „ще ся той не вродив, щоби всім догодив“. А ця правда виходить і з слів св. Письма: „Наказуяй злия приймет собі безчестіє: обличаяй же нечестиваго опорочить себе; обличенія бо нечестивому рани єму“ і т. д..., бо „начало премудрости страх Господень і совіт святих разом“ (Притчі IX, 7—11).¹⁾

Якраз цієї основи правдивої мудрости — Божого страху в засаді всім лібералам бракує.

Для противників Божої мудрости є тільки один аргумент, яким вони все і всюди воюють, а тим аргументом, це зовнішнє, фізичне насильство. Щоби на своїм поставити, то як Христа убили і гріб запечатали, так і зі всіми визнавцями цієї Божої мудрости від початку до кінця, і тепер ще, так само поступають. Зате Божа мудрість і в Христі і в Апостолах і в Церкві взагалі все поконувала і поконує противників вищим оружжам, яке своїм вістрям звертається не так проти (*contra*), як радше вище (*supra*) противника. А коли противники не піднімалися до розуміння такої вищої, самим життям досвідченої Божої мудрости, то тоді та сама Божа мудрість у кождім конкретнім випадку і в Христі, і в Апостолах, і в других давала вже найвищий аргумент, понад який нема вже більшого. Цим аргументом це вже остаточне свідцтво діяння цієї мудрости, що проявляється тоді, коли хто душу свою кладе за другого (Йоан XV, 13). Тому й не дивниця, що в зустрічі Божої мудрости з нерозумом насильства, це зовнішнє, фізичне насильство хочби і найбільше, як смерть, чи гріб, — мусять уступити перед непереможною силою вищої Божої мудрости, що виходить з любови.

Тон перемоги такої Божої мудрости відчували ми в загальнім, воскреснім тропарі: „Христос воскрес із мертвих смертю смерть поправ і сущим во гробіх живот даровав“. Той самий тон пробивається і в тропарі Томиної неділі: „Запечатану гробу, живот от гроба возсіял єси Христе Боже, і дверем заключенним учеником предстал єси, всіх воскресеніє: дух правий тіми обновляя нам, по величій Твоєї милости“. А цей тропар своїм змістом рівняється такому самому тропареви першого воскресного голосу: „Камени запечатану от Юдей, і воїном стрегущим пречистое тіло твоє, воскресл єси тридневний Спасе, даруяй мірови жизнь... і т. д...“ Ріжниця між одним і другим тропарем тільки в тім, що цей співається першим голосом, а тропар Томиної неділі семим. Не припадок це рішив, що у відправі Томиної неділі стихири на „Господи возвах...“ і на „Хвалитех...“, а також сідалні і канон співаються першим голосом, а тільки тропар, як осередня пісня кожного празника — семим. Докладне вияснення ріжниць тонацій воскресних і других напівів поодиноких голосів чекає своїх до-

¹⁾ Ці слова читаються у третій паремії Богородичних празників.

¹⁾ У Греків не так, як у нас, що рахуються голоси від першого до восьмого. У них послідні чотири голоси узалежнюються від чотирьох перших так, що у нас п'ятий голос у них називається „ἤχος πλαγίου πρώτου“, а шестий, ἡλ. πλ. δευτέρου і т. д. гл. Nilles: Kalendarium utriusque Ecclesiae том I ст. XLVI і II ст. 292.

накладає на *paroschow Obrządku Ruskiego* рустикальний податок ліверунковий.

По заключенні мирового трактату видає К. К. Kreisamt в Бережанах, під днем 5. січня 1810, згідно з Двірським Декретом наказ, яким приказує Церквам, фундаціям, Епископствам та іншим духовним корпораціям зложити — на заплачення Франції контрибуції усе золото й срібло і дати тим новий доказ „*swoiey przechilności ku Osobie Jego C. K. Mości i miłości Oyczyzny*“.

Видно, що не дуже то точно й обильно плило церковне золото (сосуди) до державної скарбниці, а потреба його була дуже нагляча, коли вже 20. I. і 22. I. новими обіжниками, (нібито пояснюючи справу) взивається духовенство до скорого складання його.

Не бракує також і цісарського маніфесту в тій справі, в якому „*Wir Franz der Erste von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich*“ аж у 10 параграфах домагається впачення золота і срібла та всіх золотих і срібних посудів до 1. травня 1810. До тогож самого додержання речинця вплати взиває куренда Митрополита Антонія з 3. II. 1810 і ургенси львів. офіціяла о. Мих. Гарасевича з 24. II і 14. III. 1810.

На обіжнику з 14. III. 1810, виданім М. Левіцьким в Циркулі в Бережанах кінчиться справа домагання вплати золота і срібла на заплачення контрибуції, що було мабуть безуспішне, в кожному разі принайменше з дуже малим успіхом як це вже видно з настирливого домагання влади.

У згаданому „Протоколі“ слідує новий розділ під наголовком:

„Російськіє Панованіє“.

На основі Віденського трактату з дня 14. жовтня 1809 р. переходить полоса між Збручем і Стрипою під владу Росії, як заплата за поміч Росії для Наполеона. Полоса ця обнімала тоді деканати: теребовельський, тернопільський, збарський, підволочиський, грималівський, гусятинський, янівський, скалатський, чортківський, скальський, ягольницький, королівський, червогородський, більчецький, зарваницький і частину бучацького, та зборівського.

В такий спосіб частина Львівської Архиєпархії опинилася за кордоном австрійської держави, внаслідок чого стає дуже утруднена, а то й зовсім неможлива адміністрація тієї частини для тодішнього галицького митрополита і львівського архієпископа, Антона Ангеловича. Щоби усунути цю перешкоду, видає митрополит дня 9-го травня 1810 року грамоту, якою іменує теребовельського декана й пароха, о. Григорія Ганкевича „делегованим суддею“ та уділяє йому духовну юрисдикцію над клиром і вірними згаданих деканатів.

Першою курендою о. Ганкевича була „приписана від краєвого уряду форма“, в якій взивається духовенство щоб:

на Утрени, Вечірні й Літургії „wspoinienia i modły za Nayasnieyszego Wszech Rosyi Imperatora Alexandra I-go Pawłowicza i za Nayasnieyszą Jego Familię od Dnchowienstwa czy-nione były“.

Ця „приписана від краєвого уряду форма“ вказує, як і кого з царської рідні в поодиноких ектеніях богослужень треба згадувати.

Для прикладу наведу деякі місця, які унаглядять впливи російських самодержців на Церкву.

І так читаємо у тій „формі“, що на Вечірні, Утрени й Літургії в перших ектеніях треба згадувати так:

„O Błahoczeystywszem i samoderzawnyszem Welykom Hosudari naszym Imperatori Aleksandri Pawłowiczi wseia Rossyi. O Supruhi Jeho Błahoczeystywszey Hosudaryni Imperatrycy Jelysawefti Ałyksijewni u matery Jeho Błahoczeystywszey Hosudaryni Imperatrycy Maryi Teodorowni i Błahow rnom Hosudari Cesarewiczi i Welykom Kniazi Konstantyni Pawłowiczi, o Sopruhy Jeho Błahowirnoy Hosudaryni Welykoy Kniahyni Anni Teodorowni, o Błahowirnych Hosudarach Welykich Kniazich Nykołai Pawłowiczi i Mychaili Pawłowiczi, o Błahowirnoy Hosudaryni Welykoy Kniahyni Maryi Pawłowni o Sopruhy Jeji, o Błahowirnoy Hosudaryni Welykoy Kniahyni Jekateryni Pawłowni o Sopruhy Jeia, o Błahowirnoy Hosudaryni Welykoy Kniaźni Anni Pawłowni o wsey Pałati woinstwi ich Hospodu pomołymsia.“

В дальших ектеніях знов те саме. Часом тільки згадується „увесь царствующій дом“, тобто одного члена родини за другим з усіми їхніми титулами, часом знов окремо кожного з додатком: Господи помилуй.

Адміністратором занятої полоси Галичини іменував російський уряд „Таупного Konsyliarza, Senatora i roznych Ordegow Kawalera Ignaca Theilsa“ з осідком в Тернополі.

Оповіданням з дня 11. червня 1810 р. взиває Тайльс, щоби на день 29. червня для зложення присяги на вірність цареві Всеросії Александрови І., — прибули до Тернополя: „Przezacna Szlachta. Duchowienstwo rozmaitego wyznania i z kazdego miasteczka po trzech deputatów wybranych całem onego zgromadzeniem“. З його дому відійдуть усі до костела, де по вислуханні Служби Божої зложать присягу. Для прийняття присяги від мешканців інших міст і сіл „będą odemnie posłani niektórzy od zacney Szlachty, którym na ten koniec będzie dana instrukcyja“.

І так до десяти місяців вже друга присяга, другому імператорови, „który przyimując ten kraj pod potężne Swoie panowanie, chce tylko na stałych zasadach ugruntować na zawsze prawdziwą onego pomyślność“.

Тих душпастирів, які ізза перешкоди не зложили присяги в Тернополі, взиває зарваницький декан, о. Іван Заваль-

ницький, обіжником з 13 (25) липня 1810 прибути 25. липня до церкви в Зарваниці для зложення присяги і вписати своє ім'я на аркуші в закрестії. Від вірних відберуть присягу державні комісарі, священники мають тільки повчити вірних про святість присяги, та „powierzony Lud do wykonania tej przysięgi na wierność poddanstwa wiecznego Jego Imp. Mości zaraz po odebraniu nauką stosowną zobowiązać.“ І так, всупереч сподіванням, трактування Церкви й духовенства цивільною владою при переводженню другої присяги було куди гідніше і тактовніше, як першої.

Обіжником з 21 вересня 1810 р. подає І. Тайльс до відома, що в Тернопільському Краю, прилученім до Росії, має обов'язувати від дня 13. жовтня т. р. календар старого стилю, так що той день буде днем 1. жовтня.

Предсідник Комітету Тернопільського Краю, Ігнатій гр. Красновський, у супровіднім письмі, подаючи до відома зарадження Тайльса про введення старого календаря, додає до залученого зарадження Тайльса: „. . u podług tego jedynie, dnie Świąteczne połączone razem Obrządku Łacinskiego ze Świątami Obrządku Rzymsko Greckiego Uniackiego zachowane i po Kościołach Obojga Obrządku obchodzone bydz maia u powinny“.

Такого зарадження нема ані в оповіщенні Тайльса з 21 вересня, на яке покликується і яке в прилозі залучує Красновський, ані в комунікаті митрополичого делегата, о. Г. Ганкевича, пересланого духовенству з датою 8 жовтня 1810 р.

Для потвердження наведеного подаю дослівно згаданий обіжник Тайльса:

Objawienie. Używająca sie w Całym Rosyiskim Imperium rachuba lat, którą Starym Kalendarzem, czyli starym Stylem nazywają, po przyłączeniu teraz do Rosyi Tarnopolskiego Kraju powinna być i do niego wprowadzona. Dla uskutecznienia się tego z udzieloney mi od Tronu władzy objawia się przez niniejszą odezwę wszystkim i każdemu różnego Stanu, rangi i kondycyi mieszkańcom tego kraju, że Rosyjska rachuba lat zacząć się tu i używana bydz powinna tak po Cywilnej iako i po Duchowney części od dnia 1. Października (Oktobra) bieżącego 1810. roku, w Sobotę: następującego Tygodnia któryi dzień jest dniem 13. Października podług rachuby czasu, iakowa dotąd tu exystowała.

Dano w Tarnopolu dnia 21 Września 1810.

Ані згадки отже про „połączone dnie świąteczne“! Були вони виявом, як виходить, тільки задушевних бажань тернопільського комітету і його голови графа Красновського, на що яскраво вказує в супровіднім його письмі несамовита нomenклатура „Obrządku Rzymsko Greckiego Uniackiego.“

Новий „набувець“ тернопільського краю не лишає його в спокою. Розпорядком терноп. комітету з дня 12 (27) жовт-

ня 1810 взивається духовенство краю до відправи благодарственного богослуження з тієї нагоди, що російські війська під проводом генерала графа Камінського розбили в Молдавії сороктисячний турецький корпус і віднесли світлу перемогу.

Церкви стають і даліше „бюрами оголошень“ різних заряджень нової влади, а справу паспортів для тих, що удавалися поза демаркаційну лінію, наказує тернопільський комітет оголосити людям в часі богослуження, аж в трьох чергових святочних днях.

Дня 5. листопада 1810 р. повідомляє „Митрополит Греко Уніцьких Церков в Росії і Архиеп. Луцький Григорій Коханович“ Тайльса письмом ч. 108 про те, що „найвищим приказом Його Імпер. Величества“ прилучується тернопільський край до Луцької єпархії.

Цей розпорядок комунікує Тайльс через львівського митр. делегата, о. Ганкевича духовенству з візванням, щоби воно відтепер не згадувало в богослуженнях львівських архієпископів, тільки луцького архієпископа Григорія.

Делегатом луцької єпархії „z mocą zupełną duchowny komisarz“ іменовано о. Антона Груш Бучинського, пралата й архидіякона луцької капітули, а „делегатом духовним в тернопільським краю“ полишено в Теребовлі о. Гр. Ганкевича, а його асесорами о. Лісенедького, янівського декана і о. Нероновича, залозецького декана. Від того часу відібрано право о. Ганкевичові уживати форми: „Від теребовельської Консисторії.“

Теребовельський уряд духовного делегата мав право і обов'язок комунікувати духовенству розпорядки луцької консисторії, доносити рапортами консисторії про „всі обставини, про які повинні знати Пастир і Консистор“. Карати суспензою священиків, які провинилися, Теребовельський уряд мав право тільки тоді, коли луцька консисторія цю кару затвердить. Зате кари менші, як: реколекції, клячання і поклони, мав право накладати теребовельський уряд сам, однак покараному вільно було апелювати до луцького митрополита, або до його суфрагана, остріжського єпископа, Фльоріяна Корсака, який резидував в Жидичині. Крім цієї влади чинні були по деканатах декани, яких нова влада полишила без змін.

О. Антін Бучинський (який резидував в Тернополі або Жидичині) видав докладну „Інструкцію“, після якої мали поступати всі церковні уряди й духовенство.

Цікавіші точки тієї інструкції є ті, які торкаються обсади бенедикцій і деканату. Точка е) інструкції каже, що на випадок завакування бенедикції поручить декан її заряд одному з найближчих парохів або сотрудинові і негайно повідомить консисторію про випадок смерті пароха, про полишених сиріт „z wyrażeniem onych zdolności (konduity)“, про стан

парохіяльних будинків і хто їх будував. Понадто повинні декани, як „blizsi a zatem wiadomszi takowych okoliczności“ представити кандидатів на опорожнену парохію „zawsze jednak ceteris paribus zostawiając pierwszeństwo dla iednego z pozostałych sierot, alias zdolnego“.

Точка ф) тої інструкції каже, що по завакуванні деканату Уряд (правдоподібно деканальний) сейчас донесе „Пастиреві“, кого на місце помершого кондекальні ОО. Парохи „zgodnie żądać będą“, з проханням „o zaszczytowanie go Pasterskim Instrumentem“.

Кандидатів духовного стану мають заопініювати декани „wszakże winni są rekomendować same tylko osoby zdolne do tego stanu, tak z nauk iako bardziey ieszcze z dobrych obycajów, tudzież z kondycyi szlacheckiey i kapłanskiey“.

Дня 7. квітня 1811 року комунікує о. Гр. Ганкевич „духовенству, а через духовенство народови маніфест, в якому „Божією Милостію Мы Александръ Первый Императоръ и Самодержецъ Всеросійскій и прочая и прочая и прочая“ подає до відома, що по розгляненні стану державних приходів і розходів показалося, що приходи в державі зросли значно, бо в самих сталих приходах, не числячи випадкових, цей зріст виносить тепер сто рублів. Тому не тільки не будуть наложені нові тягарі й податки, але будуть застосовані деякі пільги.

Той маніфест контрасигнував президент монаршої ради канцлер граф Румянцов.

Дбайливість Самодержця Всеросії для „тернопільського краю“ слідна ще й з його „копії“, у якій він „і skąd wie przyzwolić gaszy“ на спровадження до „Тернопільського краю“ з закордону: соли, будівельного дерева, брусів, драниць, тертиць і опалового дерева, за оплатою ціла, означеного дня 10. квітня „od takowych kategor cznie wyszczególnionych efektów“.

Копію цього листа має духовенство відчитати вірним у церквах в трьох чергових неділях.

Третім урядовим актом, який вказує, що російський уряд інтересується долею „Тернопільського краю“, є указ, яким тайний совітник шкіл і візитатор в губерніях: київській, волинській і подільській, староста Тадей Чацький, „по улекшенню середників удержання для бідних при волинській гімназії“, взиває через луцьку консисторію уніятське духовенство, щоб воно на те удержання (пільгове) прислало своїх синів для образування їх на користь краю. Той указ датований: 20. липня 1811 р.

Друга половина 1811 і перша 1812 року не вносять в „Рг токоі“ нічого цікавого. Щойно під датою 11. листопада 1812 р. видає комітет „Терн. краю“ копію письма головнокомандуючого військами Росії Котузова, яке звіщає, що командуючий 3-ю західною армією адмірал Чичайгов побив дня

6. жовтня т. р. 50-тисячний французький корпус під командою неаполітанського короля на ріці Чернішні і відкинув його 28 верств за село Вороново. На полі бою лягло 2.200 французів, більше як дві тисячі взято в полон, між ними ген. Мергера, і 30 штабових старшин; 36 гармат, 40 возів муніції і цілий обоз, між яким був і обоз неаполітанського короля. Страта по російській стороні була: 200 забитих і ранених.

Комітет приказує проголосити цю копію і відправити благодарственну Службу в перший святочний день по одержанні письма.

А тимчасом війська Наполеона посувалися в глибину російської імперії. Населенняаних Французами областей втікало перед ворогом і поселялося в губерніях, подальших від воєнного терену. В міру наступу військ Наполеона число втікачів збільшалося. Треба було подумати про харчування втікачів. Генерал Вязютов видає приказ, щоби у кожній губернії потворено комітети, які старались би про харчування втікачів. Такий комітет утворено і для волинської губернії під проводом губернатора дня 28. листопада 1812 р. Комітет видавав зарядження городничому, поліцмайстрам і земським ісправникам, щоб за відомом духовенства заведено в кожній церкві окремі скарбони на жертви для втікачів.

Той розпорядок комунікує курендою духовенству луцької Епархії митрополит Григорій дня 28. листопада. — Армія Наполеона, побивши Москалів під Смоленськом і Бородіном, входить 14. вересня до Москви, яку губернатор Розточин евакував з населення і спалив. Винищена довгими походами французька армія починає надобре відчувати брак харчів і фуражу. Близька гостра російська зима заставляє Наполеона запропонувати Росії мир. Та цар Олександр зволікає з відповіддю, а потім зриває переговори. Наполеон наказує відворот армії, який стає її загладою. Звідомлення Котузова про погром армії Наполеона подають десятки тисяч полонених Французів, сотки забраних гармат, обозів та полкових прапорів. Третій корпус маршала Нея, в силі 25.000 війська, окружений російськими військами, знесено 6. листопада цілком.

По остаточнім розгромі французької армії над Бережиною остали тільки її недобитки, над якими команду передає Наполеон Муратові, а сам удається до Парижа творити нове військо.

Курендою з дня 28. листопада подає митроп. Григорій духовенству до відома розгром французької армії.

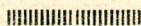
З приводу розгрому армії Наполеона видає цар Олександр маніфест „в 25 день Декамбра во лѣто рождества Христоваго 1812 Царствованіяж Нашего второнадесять“, в якому у довгих реченнях, складаючи за віднесену перемогу подяку Богові, каже, що: Свирыпой непріатель вошелъ во нашу землю полмиліона пышихъ и коннихъ воиновъ, окола

полторатисящій пушокъ слыдало за нимъ“, та ледви проминуло шість місяців, а тасамармія „гонимая побыдоносними Нашими войсками и встрѣчаемая мразами і голодом услала путь отъ самой Москви до придыловъ Росіи, трупами, пушками, обозами и снарядами“... нема вже, каже дальше маніфест, ані одного ворога на російській землі „или лутше сказать всы они здысь остались, но как мертвые, раненныи и пленныи. Самъ гордый повелитель и предводитель ихъ едва з главныими чиновниками“... утік звідтіля.

Другим маніфестом з дня 25. грудня 1812 року звіщає цар Олександр народам Росіи, що в подяку за поконання ворогів і звільнення батьківщини, постановляє: „в первопрестольномъ грады нашемъ Москвы создаты Церковь, во Имя Спасителя Христа“.

З нагоди побід російської армії над „powszechnym sa-
leu Europu p erzujas elem“ наказує митр. Григорій відслужити по всіх церквах благодарственный молебен в перший святочний день по одержанні письма, додаючи, що усіх побід і осягів російської армії вчисляти не треба, вистане тільки сказати, що здобуто до 300 гармат і всіх багажів, та крім ранених і забитих взято в полон 37.000 ворогів, маршала кн. Понятовського, до 22 різних клас генералів (кур. з 15. XII. 1813. р.). Крім ще одного зарядження в справі метрих, нема вже в протоколі ніяких записок аж до дня 1. серпня 1815. Під тією датою вписано аднотацію: „Rząd Austriacko CesarSKI poszał s.ę od dn a 1-o Augusta 1815. R.“ Силою постанов Віденського конгресу вертаються під габсбурський скиптр чортківська і тернопільська округи. На тій основі приходять від лудької до львівської Епархії всі деканати „Тернопільського краю“. Про їхній поворот звіщає послання генерального адміністратора львівської архидієцезії, архипресвитера капітули і пароха св. Юра, Михайла Гарасевича Baro de Neustern з дня 6. серпня 1815 р., яким, висказуючи радість, що Боже Провидіння вернуло їх знов „pod najsłodsze Berło Najiasnieyszego Cesarza Austriackiego Franciszka I. Pana naszego“, приказує силою канонів Церкви 1) сповістити це народові, зібраному в церкві, 2) відправити з народом благодарні богослуження за „оусowski Rząd Najiasnieyszego Austriackiego Domu“, 3) в ектеніях згадувати цисаря Франца I як найвищу світську владу, а тому, що осиротілою митрополичою столицею і капітулою рядить Митрополичий Кустос... (решту відчитати годі), 4) щоб у всіх духовних справах відносилися до Львівської Митрополичої Консисторії.

Так отже, по п'ятилітній розлуці повертає 17 деканатів „Тернопільського краю“ знов до Львівської Архиепархії, під австрійське правління, під яким остає безпереривно аж до 1914 р.

о. Др Г. Костельник

Проблема чуда

(Продовження)

V.

А факти дійсно домагаються того. Ясновидець М. не хотів довше пригадуватися над фавною, історично зв'язаною з моєю мушлею, бо він ту фавну живцем бачив, тому ті мезозойські потвори були для нього такі осоружні. А це значить, що він не довідався про них з абстрактних думок нинішніх природників, але бачив їх у повній їх конкретності.

Перед сто роками стигматичка Катерина Emmerich в екстазі також бачила мезозойські літаючі ящірки і так само описала їх, як ясновидець М. (вона хибно переносила їх у Христові часи). Тоді ще природники не знали про ті вигинулі сотворіння, отже відки Катерина Emmerich могла довідатися про них у своїх екстазах?

Хоч яке це — на перший погляд — виглядає неймовірно, але факти силують нас признати, що моя мушля находиться у зв'язку з своєю історичною аврою, яка й по 83,220.000 роках не пропала. Ясновидець М., завдяки своїй мушлі, попав на сліди тої аври і таким способом бачив мезозойські потвори наче живі.

З того заключення впливають різні інші, що відкривають нам структуру світа, якої ми не сподівалися. Але заки сформуємо ті заключення, ще наведу один повчаючий випадок з тим самим ясновидцем М.

Я маю старий кишенковий годинник, що лишився по мому покійному тестеві. Він дістав був його від свого брата, що служив у Босні як суддя. Той суддя, стрий моєї дружини, засудив був раз одного Серб на повішення, а Серб перед повішенням дав йому на памятку той годинник. Годинник пригадував мому стрийкові прикрі сцени, тому він подарував його мому тестеві. Мій найстарший син, коли ми сиділи при обіді (це було 2. II. 1938), дав ясновидцеві М. той годинник, щоб він сказав, від кого той годинник.

Ясновидець узяв годинник до руки, і спершу спокійно говорив: „Цікавив цей годинник! Він має два діли (періоди). Останній його властитель це був ваш (до мене) свояк, він уже в могилі. Але той перший властитель!...“ Тут М. кинув годинник на стіл, остро відозвався до мого сина: „Ви чого мені дали той годинник? Тепер не буду їсти обіду!“ І вмить зіштивнів, втратив свідомість. Ми з сином узяли його і положили на отомані. Тут М. переходив муки повішеного так докладно, що ніякий актор того не міг би

удавати. Це тривало 6—7 минут. Потім успокоївся і молився (по німецьки: „Ruhe deiner Asche“ і по латині: „Dominus tecum“ — решти я не міг зрозуміти, бо тихо шепотів). Потім начеб когось відганяв від себе правою рукою. По якихсь 16 минутах зірвався на рівні ноги і каже: „То було тому 56 років. Його повісили. Був одягнений на чорно. Але що це є: „Я рекох“? Коли я його питав: чому тебе повісили, а він мені відповів: „Я рекох!“ Що це значить?“ Я відразу зрозумів значіння тих слів, але вперед казав ясновидцеві М. ще кілька разів повторити ті слова.

Свідком того випадку була ціла моя родина. „Я рекох“ це по сербськи: Я сказав. Ясновидець М. дивувався тим словам, бо він навіть не чув про Сербів і не знав, де вони живуть.

І знову стрічаємося з тим самим. Той годинник навів ясновидця М. на свою історичну авру, і він, наче радієва мембрана під впливом електричних хвиль, переживав те саме, що перший властитель того годинника, і навіть по пробудженні з трансу повторив його слова.

Отже історична авра цілком певно існує. На підтвердження цього заключен я можна би назбирати без кінця анальогічних фактів.

Ясновидець М. говорив про мою мушлю при нормальній свідомості. Він дуже легко може самовільно попасти в транс, але не хотів того зробити, коли говорив про мушлю. Вже розуміємо, чому. В трансі він повніше в'яжеться з тим світом, до якого належить історична авра, отже колиб він у трансі найшовся у зв'язку з історичною аврою моєї мушлі, то йому цілком здавалось би, що він найшовся між мезозойськими потворами, чув би їх рев і т. ін., отже „найвся би“ неабиякого страху.

Якіж консеквенції з того факту, що історична авра існує?

* * *

Вперед зробимо дигресію, щоб подати деякі пояснення, потрібні для розуміння явищ у стигматичок, які в нас звертають на себе загальну увагу, бо їх маємо (загально відомих) нараз аж три.

Ані лікарі, ані теологи не мають правильного поняття про екстази стигматиків. Лікарі утотожнюють той стан з патологічною втратою свідомості; візії стигматичок зачисляють до хоробливих маячень.

Теологи уявляють собі, що екстаза святих осіб це надприродний стан, *gratia gratis data*, для оглядання надприродного світа. Але в дійсности в екстазі природа даліше сягає, ніж собі уявляють з одного боку теологи, а з другого лікарі.

При нормальній свідомості людська душа наставлена на схоплювання нашого звичайного світа. В трансі і в екстазі душа відвертається від звичайного наставлення і звертається в сторону того таємного світа, до якого належить історична і нинішня авра, та стається спроможна схоплювати той світ, залежно від свого заінтересування та від даної своєї позиції.

Деякі уявляють собі, що справжня, надприродна, екстаза це таке захоплення, в часі котрого людина не може реагувати на зовнішній світ. Знову інші уявляють собі, що справжню, надприродну, екстазу пізнати по тому, що особа в такій екстазі реагує на поважний (особливо церковної влади) „gappel“ (заклик), бо в патологічних екстазах людина не реагує на зовнішній світ, хочби її різати.

Ці суперечні думки обосновані на фрагментах, кожна на іншому, але не обіймають цілоти. Нема сумніву, що той ясновидець більший, котрий може читати з психічної аври не тільки в трансі чи в екстазі, але також при нормальній свідомості.

Аналогічне мірило треба брати також при екстазах. Та особа більше заавансована в екстатичному стані, котра в екстазі може звертати увагу також на те, що діється в її оточенні. Особи, які тільки небагато разів у своєму житті попадали в екстазу (як нпр. Бернадетта з Лурду), в часі екстази не реагували на зовнішній світ. Але особи, що раз-ураз упродовж років попадають в екстази, з часом набувають такої вправи, що в екстазі не зривають цілком своїх звязків з своїм оточенням. І Настя Волошин і Евстахія Бохняк у першому році своєї стигматизації в екстазах не могли реагувати на зовнішній світ, а потім уже стали реагувати. Але й тут є різні індивідуальні типи та модуляції, бо деякі екстатика, хоч довгі роки були екстатиками, не реагували на зовнішній світ у своїх екстазах. Очевидно, і ті, що реагують, захоплені своїми внутрішніми переживаннями, звертають увагу не на все, що діється в їх оточенні, тільки на те, що для них важне.

Приклад ясновидця М., як то він у трансі чув, а по трансі повторив сербські слова „я рекох“, вже сам собою підтверджує та загально пояснює, як Тереса Neumann може в екстазах чути арамейську мову (слова Ісуса Христа) і по екстазі повторяти деякі з тих слів. Арамейську мову в пасійних екстазах чула також наша Настя Волошин та Евстахія Бохняк. Вони в часі своїх пасійних екстаз злучуються духом з історичною аврою Христових страстей і тим способом бачуть та чують, що тоді діялося. Отже вистарчить прийняти, що Христос надприродним способом „відчиняє“ їм душу в тому напрямі, а зовсім не треба приймати, начеб Христос наново перед їх душею творив фільм своїх страстей.

Екстаза святих, як форма спеціального психічного стану, цілком певно є природним процесом. А зміст екстази може бути або природний, або надприродний (гляди про це в моїй книжці „Пояснення стигматизації“).

* * *

З того факту, що історична авра моєї мушлі не пропала навіть по 80 мільйонах років, але задержалася незмінна, можемо заключувати, що історична авра вічна.

Вічна історична авра всього, що у світі раз було — невже це дійсність, яка оправдує атеїстичний світогляд? Тай теологи, на основі того відкриття, мусять справляти свої поняття про природне й надприродне. Звичайно уявляють собі теологи, що між природним і надприродним нема середнього члена, що вони так відділені від себе, як у давньому понятті про устрій всесвіта було відділене небо від землі: там небо, а тут земля. Але астрономія від часів Коперника і Newton-а знесла той давний поділ всесвіта на землю і небо, та виказала, що земля також належить до астрономічного неба, що вона з ним злучена різними невидними середніми членами, як гравітація, електричність, соняшне світло та тепло і т. ін.

Чи вічна історична авра належить до природи, чи до надприроди? Ось це середній член між природою і надприродою. Моя мушля належить до природи, а що вона органічно звязана з своєю історичною аврою, то також та авра належить до природи. Але єства природного світа гинуть, тратять своє буття в природному світі. Колиж історична авра вічна, то вона так само виходить поза рямці природного світа, як і людська безсмертна душа, по розлучі з тілом.

Цілком сміло можемо приймати, що людська душа по розлучі з тілом залишається в органічному звязку з своєю вічною історичною аврою. З філософічно-теологічного становища воно й цілком раціональне. Якже одна душа могла би пізнати історію другої душі, колиб душі не були в органічному звязку з своїми історичними аврами? Дотепер теологам присвічувала така думка, що праведні душі, оглядаючи Бога, знають про все, що Бог уважає за потрібне об'явити їм. Наївна думка каже всюди Богові безпосередньо діяти, нпр. дитина собі уявляє, що Бог безпосередньо творить людей, коли вони родяться; всяке диво-чудо проста людина вважає за безпосереднє божє діло. А поступ науки йшов і йде в тому напрямі, що чинники сотвореного світа дуже й дуже глибоко сягають. Справді Бог над усім володіє, але світ так сотворений, що ми з його чинників довідуємося про його устрій та історію — навіть на підставі його історичної аври. Отже все про-

мовляє за тим, що також у посмертному житті та система нашого пізнання світа не буде зведена нінащо, але буде задержана в своїй поглибленій повноті. Речі світа, історію світа будемо пізнавати не як ідеї в Бозі, але як самостійні речі. Історію світа пізнаватимемо з історичної аври світа. Очевидно, це зовсім не виключає оглядання божої слави та різних безпосередніх впливів Бога на життя безсмертних душ, бо і в природному світі безпосередні божі впливи та діяння мають своє місце.

Виходить нам, що цілий світ і все у світі, хочби й найменша дрібниця, мають свою вічну вартість, свою вічну форму, з яких форм складається вічна історична авра. Нераз мучить нас думка: що ми будемо робити у вічності? З тої думки атеїсти (в нас І. Франко) чираз насміхалися, вважаючи вічне життя за абсурд. А ось ми, відкривши вічну історичну авру, тим самим відкриваємо також один бік сенсу вічного життя: історична авра світа така багата, що безсмертні душі, розчитуючися в ній, ніколи не дійдуть до кінця. Що тут на землі хочемо пізнати, це там у вічності пізнаємо, але ніколи не наситимосся нашим пізнанням, бо ніколи не дійдемо до кінця.

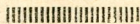
Це дає нам розв'язку деяких питань, яких, без вічної історичної аври, ми не могли б розв'язати. Нпр. пощо живуть сотворіння в морських глибинах, коли люди не можуть оглядати їх? Пощо існують небесні тіла, на яких люди не живуть? Відповідаємо: все те пише свою вічну історію у формі вічної своєї аври, в якій людські душі розчитуватимуться у вічності. І одночасно відкриваємо дуже сильну виховну думку для нас людей: Уважай, людино, що робиш, твори собі гідну вічну історію, бо всяке твоє діло лишається на віки не тільки для тебе, але й для інших.

Історична авра певно не є самотнім середущим членом між природою і надприродою. Людська душа має жити безсмертним життям по розлучі з тілом. Очевидна річ, що душа в другому житті мусить лишитися та сама, бо інакше вона не могла б бути відповідальна за свої земські діла. Справді через смерть мусять у душі „розв'язатися“, розвинути деякі її сили, щоб вона могла достосуватися до умовин вічного життя. Але ті сили мусять бути в душі вже в земському житті — душа не може відноситися до свого другого життя так, як насіння до своєї розвиненої рослини, а може відноситися тільки так, як пучок квіту до розвиненого квіту.

З того виходить, що й наша душа — анальоґічно до історичної аври — є природна і надприродна, що вона також є середущим членом між природним і надприродним світом. Душа своїм релігійним життям входить

у звязки з надприродним світом, при тім вона не є тільки пасивна, але й активна (шукає звязків з надприродним світом, змагається), значить: вона є дійсно середущим членом між природою і надприродою. Взагалі треба мати на увазі, що природа і надприрода творять одну систему, як наша земля творить одну систему з сонцем і з все-світом.

(Продовження буде)

Юліян Я. Бабій

Вістки про священників Войнилівського намісництва в 1667—1708 рр.

У 7—8 ч. „Ниви“ подав я вістки про священників Долинщини та Калушини в т. зв. „Метриці“ рукоположених Епископа Йосифа Шумлянського. З черги виписую з цього ж жерела далі про священників сусіднього, — Войнилівського намісництва. Систематичне упорядкування парохій дає погляд на територію ще одної одиниці тодішнього церковно-адміністративного поділу нашої єпархії, а для парохіяльних хронік поодиноких місцевостей знову знаходиться декілька звісток про їхніх душпастирів у ті часи.

Бабин (середн.-войнил.)¹⁾, Покрова Пр. Б., о. Іван. Львів 28. XI. 1693. ст. 85.

Блюдники (станисл. епарх.), Різдва Пр. Д. М., о. Іван, Галич 15. VIII. 1691. ст. 80.

Верхня (войн.), Св. Йоана Предт., о. Андрій, Львів 20. III. 1668. ст. 4.

Верхня (войн.), Св. Йоана Предт., о. Пантелеймон, Львів 24. III. 1687. ст. 66.

Верхня (войн.), Собора св. Ів. Хрест., о. Василь, Кринос 15. VIII. 1692. ст. 82.

Войнилів²⁾ (войн.), Св. Николая, о. Григорій, Кринос 15. VIII. 1695. ст. 90.

Гуменів (войн.), Св. Николая, о. Степан, Львів 1. IV. 1708. ст. 128.

Довга (войн.), Різдва Хр., о. Тимотей, Львів 20. III. 1668. ст. 4.

Довга (войн.), Різдва Хр., о. Павло, Скит Манявський 30. XI. 1680. ст. 54.

Должка (войн.), Св. Івана Хр., о. Іван, Львів 4. III. 1668. ст. 4.

Должка (войн.), Собора св. Івана Хр., о. Василь, Галич 15. VIII. 1689. ст. 74.

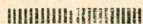
¹⁾ В дужках подано, до якого деканату належить парохія тепер. Дальше: покров церкви, ім'я священника, місце і дата висвячення і сторона оригіналу.

²⁾ В оригіналі: з Воилова.

- Долпотів (войн.), Св. Параскеви, о. Даниїл, Крилос 15. VIII. 1695. ст. 90.
- Долпотів (войн.), Св. Параскеви, о. Теодор, Перегінсько 25. XII. 1706. ст. 124.
- Дорогів (станислав. епар.), Воскр. Хр., о. Іван, Скитський мон. 30. XI. 1680. ст. 41.
- Дорогів (станислав. епар.), „за вікарного“, о. Теодор, Крилос 19. VII. 1704. ст. 118.
- Дубовиця (войн.), Св. Михаїла, о. Олекса, Галич 1. IX. 1701. ст. 109.
- Дуброва (журав.), Різдва Хр., о. Даниїл, Львів 6. IV. 1707. ст. 124.
- Завадка (калусь.), Собор. Пр. Богор., о. Онуфрій, Львів 20. III. 1668. ст. 4.
- Завадка (калусь.), Собор. Пр. Богор., о. Григорій, Львів 23. IV. 1695. ст. 89.
- Завадка (калусь.), Собор. Пр. Богор., о. Никола, Крилос 13. VIII. 1705. ст. 119.
- Збора¹⁾ (войн.), Покрова Пр. Б., о. Тома, Львів 2. II. 1683. ст. 49.
- Збора (войн.), — Покрова Пр. Богор., — о. Сава — Крилос 20. VIII. 1707. — ст. 127.
- Колодіїв (станисл. епарх.), — Св. Михаїла, — о. Іван, Львів, 9. V. 1678, ст. 30.
- Колодіїв (станисл. епарх.), Собора Арх. Мих., о. Симеон, Львів, 1. III. 1691. ст. 78.
- Курипів (станисл. епарх.), св. Параскеви, о. Яків, Крилос, 15. VIII. 1688. ст. 71.
- Курипів (станисл. епарх.), св. Параскеви, о. Максим, Львів, 13. IV. 1701. ст. 108.
- Негівці (войн.), св. Николая, о. Павло, Львів, 23. IV. 1682. ст. 81.
- Острів (станисл. епарх.), Різдва Хр., о. Іван, Крилос, 15. VIII. 1706. ст. 123.
- Перевозець (войн.), Різдва Христ., о. Герасим, Львів, 14. IV. 1693. ст. 83.
- Перекоси (войн.), св. Михаїла, о. Григорій, Крилос, 15. VIII. 1695. ст. 90.
- Перлівці (войн.), Воздвиж. Ч. Хр., о. Антоній, Скит. Ман. 29. VII. 1684. ст. 55.
- Перлівці (войн.) Воздвиж. Ч. Хр., о. Григорій, Львів, 25. IV. 1697. ст. 96.
- Селище (станисл. епарх.), св. Николая, о. Григорій. Крилос, 15. VIII. 1688. ст. 71.
- Середне (войн.), св. Михаїла, о. Григорій, Крилос, 15. VIII. 1702. ст. 112.

¹⁾ В ориг.: з Бори та з Борой, але правдоподібно мова тут про Збору, бо й церква під тим самим покровом.

часто, наражений на несовісних людей, падає жертвою „гієн“ та вмотує себе і парохію в матеріальні страти, а нераз в просто безвихідну ситуацію. Приступаючи до будови нового Дому Божого, чи справлення іконостасу, зберігаймо перш за все наші обрядові традиції, збогачуймо наші церкви у своєрідні ікони, декоруймо її нашими національними орнаментами. Хай нами новозбудована церква чи іконостас будуть живим „монументом“ для багатьох наших грядучих поколінь та нехай скривають у собі скарби церковного Сходу і нашого народу. Цеж дуже важні річі, не забуваймо на те. Щоби колись історія нас не осудила за те, що ми не лишили по собі, в таких тяжких і невідрадних часах Церкви і нараду, ніяких пам'ятників нашої релігійної культури. Як мило і любо нині на західних межах нашої Лемківщини подивитися на церкву — собор в Криниці! — Цеж свідок і один з „могіканів“ нашої византійсько-української культури між чужим уже морем. А чи багато таких пам'яток у нас на Заході? А як з другого боку прикро вражає неодна новопоставлена церква нинішньої доби без архітектурного стилю! А що вона коштувала! Скільки там жертв, труду і праці! Перш за все треба нам пам'ятати: приступаючи до будови нової церкви чи іконостасу, треба нам звернутися до своїх фахових, релігійних і совісних людей. Чи мало в нас архітектів, різьбарів, позолотників та інших мистців, що мають покінчені високі школи, вивіновані великим фаховим знанням, яких густо-часто чужинці беруть до поважних діл, а ми вислугуємося нераз чужими людьми, несовісними, ба навіть жидівськими робітниками! Повинно теж наше духовенство в центрах (у Львові, Перемишлі), навізати контакт з нашими мистцями та в пресі подати до відома загалу Духовенства, де й куди звертатися за інформаціями у випадку будови церков чи іконостасів і в різного роду ремонтах наших церков і будинків. — Дбаймо за наші церкви і їхнє внутрішнє вирадження. Ці справи рішучо не повинні нам бути чужі, чи байдужі! Цеж наші найближчі нам справи! Над ними добрє призадумуймося — та їх зреалізуймо, щоби вони причинилися до поширення слави Божої та для добра нашого народу. Читаючи отсю мою коротеньку дискусійну статтю, не кидаймо її, та не легковажмо, а заберім слово і пишім, бо цеж наші справи і наші питомі діла. *о. В. Рабій.*

Нові книжки

о. Петро Дзедзик: Мессія з Назарету. Перший том: Молодечі літа І. Христа і Його приготування до публичного виступу. Львів, 1937 ст. 226.

Перед нами перший том дуже вартісної книги. Чи чекати нам на появу цілого твору, щоб можна про нього як

про цілість висказати свою думку? Ні! Вже нині годиться занотувати появу цієї книжки на книгарських полицках, бо цілість обрахована мабуть на чотири показні томи і при малому збуті наших книжок треба б чекати ще доволі часу, заки автор фінансово спроможеться видати дальші томи. А рецензія першого тому, — яка мусить випасти дуже прихильно — повинна приспшити розпродажу першої книжки і дати спромогу авторови й накладчикови разом, випустити дальші томи цінної праці.

І що ж становить вартість „Мессії з Назарету“? Вже сама особа Богочоловіка така велична, така принадна, а проте мало ще знана, що аж проситься, щоб життя і діяльність Ісуса Христа зібрати в цікаву, популярну монографію. З зацитованих автором німецьких, польських і французьких джерел його праці, бачимо, що ті літератури мають вже давно гарні, обширні біографії Божественного Учителя. А в нашій літературі маємо лиш переклад о. М. Мешлера: „Божественный Спаситель“, зладжений о. Петром Котовичем. Не уймаючи вартости книжки о. Мешлера, мусимо сказати, що книжка о. Дзедзика зовсім не уступає попередній, що до всесторонности освітлення Богочоловіка, що до багатства матеріялу, а попри те визначається принальністю форми, популярністю викладу. Для прикладу дозволю собі навести один з таких уступів, яких повно розсіяно щедрою рукою по цілій книжці. Уступ цей має заголовок: „Серед чудової природи Назарету“. „А чудова природа, серед якої зростає і яку так любить Ісус, кріпить здоров'я Його тіла, а духові додає орлиного лету у піднебесні простори... О, — як радо спішить Він у вільні хвилі на лоно тієї нерукотвореної Божої святині, що згодом стане властивою домівкою Його та ареною Його наук! Вона ж дає відпочинок душі Його... О, як любить Він розчитуватись у цій барвній книзі Божого Провидіння! Тут, у тіни дерев, вслухується у таємний шепіт листків, — а там, на горі, у шум гірських водоспадів і буйних вітрів. Тут на леваді, під лісом, впоюється щебетом птичок та ароматом пільних квітів, а там — вдивившись вдумчиво у вечірне зоряне небо, відгадує тайну світів і снує золоту нитку далеких-далеких своїх плянів... А глибока, вражлива душа Його жадібно хватає кожний шелест колоска і кожний звук ліса; кожний краєвид гір і кожне порушення життя; — словом: кожний об'яв життя природи... І засвоює собі її мову...

Так! — Природа дає Мессії свою чарівну, просту мову! І свою богату основу, на якій ткати Він буде чудову тканину Своєї Євангелії! Не уживатиме мови вчених!

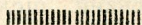
Його мова проста і щира — така проста і щира, — як простою і щирою є душа простолюдина, що його зростила природа...

Говоритиме мовою природи“. (ст. 171.)

Я навгад навів одно місце з книжки о. Дзедзика, щоб дати зразок квітистого стилю автора, яким писана ціла книжка. Це є це пуста бомбастика, а своєрідний легонький спосіб писання, виправданий любовю і захопленням автора величньою Особою Месії. Коли додати до цього спеціальний спосіб автора різноманітним графічним способом увидатнювати, підкреслювати думки, то в лектурі цієї книжки кождий найде велику насолоду.

„Месія з Назарету“ надається знаменито на подарунки для молоді, на підручник для проповідників, для духовного читання. Побажати б лиш, щоб як найскорше появились слідоучі томи цієї напrawdę гарної книжки.

о. Юліян Дзерович.

Всячина.

Голос св. Отця. Дня 29. ІХ. ц. р. св. Отець, з приводу європейського політичного напруження і воєнних алярмів (справа судетських Німців та інших меншостей у Чехословаччині) виголосив через радіо таку промову:

В хвилині, коли мільйони людей живуть у тривозі з огляду на безпосередню небезпеку війни та загрозу масакри і знищення, яких ще досі не було, приймаємо до нашого батьківського серця тривогу наших синів і звиваємо єпископів і духовенство, а також і вірних, щоби зедналися з нами в повній уповання і сильній молитві за збереження мира у справедливості й милосердю. Нехай вірні вхопляться ще раз тієї сили, незброєної, а при тому непереможеної, якою є молитва, — щоби Бог, в руках якого лежить доля світу, піддержав серед урядів держав довіря до мирних доріг, до лояльних розмов і тривких умов, та щоби надхнув усіх — згідно з повторюваними часто миролюбними словами — такими почуваннями і ділами, що всилі цей мир влекшити та оперти його на тривких основах і на євангельських засадах.

Безмежно вдячні за молитви, що їх приношено і ще й тепер приноситься за нас вірними цілого католицького світу, — каже дальше св. Отець — жертвуємо з цілого серця ці молитви за рятунок і мир світу. За цей мир жертвуємо рівнож наше життя, що його нам — завдяки цим молитвам — Бог продовжив. Хай Господь життя і смерті зволить нам забрати безцінний дар життя, і так уже довгого, або теж хай зволить продовжити нам дні праці і трудів. З тим більшим довірям надіємося, що жертва наша буде прийнята, бо вона зложена в день, посвячений святому мученикови Вячеславови (Святий чеського народу, над яким нависли чорні хмари воєнних страхіть і розбору держави, і судьба якого — як ба-

чимо — так дуже близька серцю св. Отця), а попереджує місяць, присвячений святій вервиці.

На закінчення св. Отець уділив благословення.

Як уже нашим читачам відомо, небезпеку війни вдалося завдяки спільним зусиллям державних мужів Англії, Німеччини, Італії й Франції покищо усунути і судетське питання розв'язано в такий спосіб, що від Чехословаччини відібрано етнографічні німецькі території, що їх обсаджує саме тепер німецька армія, а незалежно від цього Польща, на власну руку, вимусила від Чехословаччини віддачу т. з. Заользанського Шлеску з містами Богумин, Тшинець, Фриштат та ін. Польща дістала багату країну з 250 тис населення, з того ок. 75 тисяч Поляків.

Видужання Преосв. Йосафата. Перемиський Владика, Преосв. Йосафат Коциловський, після важкої, кількомісячної недуги, одержаної з неменше важкою операцією, переведеною у Львові й Відні, видужав і з кінцем вересня взяв знов у власні руки керму своєї розлогої єпархії.

Єпископат Польщі в справі ліквідації православних церков. КАП повідомляє: Тому що в пресі появилися вістки, будто би справу ліквідації православних церков на терені деяких повітів люблинського воєводства устійнено між польським урядом і польським єпископатом та Апостольським Нунцієм у Варшаві, Єпископат Польщі на конференції в Ченстохові стверджує, що згадана вістка незгідна з правдою.

Католицькі церковні достойники на Волині. З приводу ювілейного святкування 50-ліття священства луцького римо-католицького єпископа Адольфа Шельонжка прибули до Луцька на торжества 10 й 11. вересня ц. р. вищі католицькі церковні достойники: папський нунцій архієпископ Ф. Кортезі, примас кард. Гльонд і багато інших високих церковних достойників з цілої Польщі. По ювілейних торжествах кард. Гльонд з нунцієм, архієп. Кортезієм відвідав цілу низку місцевостей на Волині.

Непевна доля українського Закарпаття. У зв'язку з перебудовою, чи радше розбором Чехословаччини заaktuалізувалася в політичному світі Європи і справа українського Закарпаття, що добровільно прилучилося перед майже 20 роками до Чехословаччини. Автономії, яку Чехи мали дати, Закарпаття і досі не дістало і це є якраз тим коником, на якому їздять тепер усі, хто бажає відірвати Закарпаття від Чехословаччини. Мадяри ведуть завзяту агітацію у світі і між населенням Закарпаття за поворотом його до Мадярщини, а Польща ті заходи Мадярів попирає, бажаючи мати з ними спільну границю. Деякі польські публіцисти „дарують“ великодушно Закарпаття Мадярщині. — Забувають чомусь усі „приятелі“ запитати населення Закарпаття, яка його воля.

Незалежницька змова серед комсомольців України. Як подають часописи, єеред українського комсомолу

викрили опозиційну організацію (себто протисовітську), поширену по всіх університетських містах. Її осередок був у Києві, де арештовано коло 80 студентів; чималі арештування переведено в Харкові й Одесі. В Києві виходив нелегальний часопис, що пропагував знищення совітського устрою та проголошення незалежності України; часопис був поширений по всій Україні. Першого секретаря комсомолу УССР усунули і потягнули до відповідальності за толерування націоналістичних елементів.

Українська мова в середніх школах на Волині. Міністерство освіти видало розпорядок, на основі якого українська мова перестає бути обов'язковим предметом навчання в середніх школах Волині. З новим шкільним 1938/39 роком українська мова має бути у тих школах тільки надобов'язковим предметом. У нас, в Галичині, і того нема.

Другий „подвійний“ нерукотворений образ. „Подвійний“ (вираз Евстахії Бохняк) нерукотворений образ на шклі це такий образ, що його видно не тільки від світла (знадвору), але й до світла (з середини хати). Такий є образ Богоматери в Чайковичах. Другий „подвійний“ нерукотворений образ появився в Тершакові над Дністром (у східному напрямі від Чайкович), на вікні в хаті селянина Михайла Сех-а. Помітили його 8. травня 1938 р. Характеристичне, що також той образ є на штукованій шибі, якої розміри виносять 26 см ширини, 25 см висоти, ширина надштукованої частини 6 см. „Подвійний“ образ складається тільки місцями з опалізованих частин, а решту образу творить якась біла субстанція, додана до скла. Та субстанція в тершаківському образі творить ще грубшу верству, ніж у чайківському, тому образ ще виразніше виходить до світла. Образ представляє Пресв. Тройцю, але в оригінальній формі, яка дотепер не була уживана в церковному малярстві. Бог Отець тримає на руках Божого Сина як малу дитину; Бог Отець стоїть на півмісяці, а в ногах йому білий голуб; Бог Отець і Син мають мітри на голові і свої окремі авреолі, а в руках держать володарські жезли. На чайківському образі одежа Богоматери губиться (зливається з воздухом). А на тершаківському образі саме одежа Бога Отця найкраще викинчена, з різними, зовсім виразними орнаментами. Образ творять білі і сині краски. Опалізовані плями перейшли також на надштуковану частину шиби, хоч зовсім не належать до цілоти образу. До Тершакова я їздив 7. IX. 1938 з фотографом п. М. Шалабавкою, що фотографував той образ. Евстахія Бохняк говорила мені ще в квітні ц. р., що „в одному селі над Дністром коло Миколаєва має появилися подвійний образ“.

о. Г. Костельник.

Будування нової Катедри в Білгороді. Білгород дотепер не мав ні одної більшої церкви. Цього року зачали бу-

дувати церкву св. Сави (сербського), що має бути найбільша на Балкані, а сема на цілому світі. Кошти обчислені на 200 мільйонів динарів (20 мільйонів золотих).

З православної незєдіненої Церкви. — Ювілей хрещення Руси-України в С. С. С. Р. Православна Церква на області цілого Радянського Союзу рішила була відсвяткувати ювілей 950-ліття хрещення Руси-України бодай богослуженнями у всіх церквах, які ще залишилися, дня 14. серпня ц. р. На тих богослуженнях мав бути відчитаний пастирський лист митрополита Сергія, „містоблюстителя“ патріяршого престолу. Коли однак довідався про те „Союз воюючих безбожників“, проголосив ювілейні торжества провокацією супроти большевицької влади і поставив домагання до уряду — ювілейне святкування заборонити. Комісаріят внутрішніх справ (ГПУ) це домагання радо сповнив. І так навіть у Києві, де відбувся славний історичний акт хрещення Руси-України, — не дозволено відсвяткувати епохальної події бодай скромним богослуженням.

Той самий Комісаріят (ГПУ) заборонив усім чужинцям, що перебувають на території Савітів, ходити на богослуження до якихнебудь церков під загрозою видалення з ССРСР. З Москви і Ленінграду видалено вже ок. 200 чужинців за цей „злочин“. Ця заборона не торкається тільки членів дипломатичних представництв.

Зріст бюрократизму. В році 1914 було в б. Росії ок. 800 тисяч урядників. Як подає французький комуніст В. Souvarin у своїй книжці про Сталіна, це число зросло в 1930 році більше ніж о 5 мільйонів. Інший французький комуніст, М. Ivin, що працював в ССРСР через одинадцять літ, видав у 1936 році книжку п. з. „Ce qu' est devenue la revolution russe“ (куди зайшла російська революція), в якій подає, що зріст кляси нижчих урядників у большевії просто несамопитий, бо ось н. пр. на 21 мільйонів робітників припадає 8 мільйонів урядників. — Не дивота, що в большевії все щось „недомагає“.

Новий наступ на Церкву. Голова „Союзу воюючих безбожників“ Ярославський-Губельман опрацював для вжитку державних чинників проект статуту для організації життя релігійних громад в ССРСР. Ось деякі точки цього статуту:

— До релігійних громад можуть вступати тільки ті особи, що покінчили 18 літ життя. Дітям не вільно брати участі ні в богослуженнях ні загалом у ніяких молитвах, як також не вільно їм навіть входити до церкви. Річ ясна, що якесь релігійне виховання дітей недопускальне. — Церкви чи молитовні дома, так давні, як теж і свіжо побудовані, не можуть бути власністю релігійних громад, але становлять власність держави, яка їх вірним тільки винаймає, маючи притому право колинебудь умову найму зірвати. — Релігійні громади не сміють до того допускати, щоби їх члени собі взаємно помагали,

як також релігійні громади не можуть своїм членам помагати. Не вільно їм організувати ніяких допомогівих товариств чи харчівень, не вільно давати лікарської помочі, закладати бібліотеки, читальні, чи щось подібне. Не сміють уживати ніяких книжок, якщо вони не відносяться до релігійного вжитку. Спільне читання релігійних книжок, організація біблійних чи педагогічно-катихитичних кружків заборонено. — Церковний маєток н. пр. дзвони, килими, церковна утвар — все це має бути віддане у розпорядження комісаріату фінансів. Предмети, що мають якусь історичну чи мистецьку вартість, мають бути віддані комісаріату освіти. Предмети культу, себто ікони, хоругви, ризи — є власністю місцевих „фондів релігійних подвижностей“, а релігійна громада може собі потрібні речі від такого фонду за гроші випозичити. — Вірні, члени релігійних громад, можуть свобідно користуватись тільки церковними свічками, кадилом, оливою та готівкою в церковній касі.

Предсідник „Союзу безбожників“ про релігійне положення в ССРСР Ярославський-Губельман видав з нагоди 120 ліття уродин Карла Маркса брошуру про методи боротьби з релігією, що її веде „Союз воюючих безбожників в ССРСР.“ З тієї брошури довідуємось дещо цікавого про положення релігії в большевії. — На території цілого совітського Союзу є ще нині ок. 30.000 храмів, з чого на Московську округу припадає всего 18, замість дореволюційних 400. В самій Москві є ще 83 священики. Тільки трьох із них у віці нижче 40 літ, всі інші — представники старого, дореволюційного прмвославногo духовенства. Загальне число духовенства в цілім ССРСР, по урядовим даним, виносить 98.000. Московська округа мала з днем 1. серпня 1938 р. 227.000 аареєстрованих членів „Союзу воюючих безбожників“, з чого 77.000 жінок. Більшість зареєстрованих воюючих безбожників Московської округи не бере ніякої участі в антирелігійній діяльності.

Нагробники в ССРСР. В останніх часах совітський уряд видав розпорядок, яким заборонюється ставити на гробах померших якінебудь памятники релігійного змісту. Крім большевицького гербу (серп і молот) та пятираменної звізди, не сміється уживати ніяких інших зображень. Згаданий розпорядок заборонює рівнож усякого роду релігійні процесії на кладовищах чи в їх сусідстві.

Собор російської православної Церкви заграницею. В днях від 14. до 24. серпня ц. р. відбувся у Сремських Карлівцях в Югославії собор російської еміграційної Церкви. Це вже другий з черги собор тієї Церкви. Як подають російські православні часописи, собор не обговорював ніяких політичних справ, а головну увагу в працях собору звернено на загально-церковні справи, на духове відродження російської еміграції, місійну діяльність й ін. На пленарних зі-

браннях прочитано кілька рефератів. Перший реферат прочитав К. Ніколаєв н. т. „Православна Церква і віра в ССРСР“, що зробив на прихвних сильне вражіння та викликав оживлену дискусію. Велике вражіння на прихвних зробив реферат пароха російської парохії в Лондоні, о. Мих. Польського, якому вдалось у 1930 році, після довголітнього перебування по большевицьких тюрмах і концлагерах, втекти заграницю. — У своїм рефераті підніс він руйнуючий вплив совітської школи і побуту на дітей, підкреслюючи при тому християнське самовідречення совітського населення. Лодиженський з Женеві підніс у черговім рефераті шкідливу діяльність „Світового союзу вільнодумців“, емблемою якого у Франції є хрест, прикритий серпом і молотом, і який стоїть у тісних зв'язках з масонством. — Дальші реферати прочитали: гр. Ю. Граббе (Про положення єрархії і духовенства рос. правосл. Церкви заграницею), протоєр. Беловидов й ігумен. Филип з Відня (Про уділювання науки релігії російським дітям), протоєр. Сокаль (Про освітню діяльність духовенства та виховання молоді), архиеп. Нестор Камчатський (Про основання „Братства Христової Руси“), архиепископ Богучарський Серафим (Про моральні основи софіянства). Крім того виступили ще коротші доклади: о. Орлов з Женеві, декан богословського факультету в Харбіні, архим. Василій (Про основання в Європі строго православного наукового заведення) і єпископ Почдамський Серафим (Про можливість основання вищого духовного заведення в Німеччині).

Після рефератів собор прийняв цілу низку резолюцій. Закінчив собор митр. Анастасій, взиваючи присутніх — зберегти і надалі єдність духа. Офіційне закінчення Собору — як і його початок — відбулося в Білгороді, в палаті сербського патріярха Гавриїла.

Православний Богословський Ліцей у Варшаві. На основі постанови, винесеної в переговорах між митр. Діонісієм і польським міністерством віроісповідань й освіти, відкрито з днем 1. IX. 1938 р. державний Православний Богословський Ліцей з трохлітнім навчанням. На ліцей мають вступ ті, що покінчили загальноосвітню гімназію. Цього року відкрито I. класу ліцею, до якої вписалося 12 кандидатів, які здали вступний іспит і всі були прийняті. Програма навчання складається з осьяких предметів: св. Письмо, основна богословія, цєковно-словянська мова, літургіка з пасхалією, церковний спів, історія Церкви, мови — латинська, грецька, польська й німецька, та історія. Програма викладів передбачує дві години на тиждень і для рідної мови учнів, якою буде певно мова російська. Викладова мова в ліцею — польська. — Так стже заходи волинського українського громадянства, щоби, у зв'язку з загальною реформою шкільництва, оснувати богословський ліцей у Крем'янці на Волині, під боком свого Владики і в середовищі, в якому кандидати будуть опісля

працювати, не повелися. В Крем'янці ліквідується дотеперішня духовна семінарія (цього шк. року є ще в ній дві найвищі класи — VIII. і IX.), що при одночасному розв'язанні української приватної гімназії (що існувала там 20 літ) означає великий удар для невеличкого волинського українського шкільництва.

Торжества на честь преп. Йова в Почаїві. Цього-річне свято на честь преп. Йова Желіза (10. IX) відбулося дуже торжественно. Ввиду того важкого положення, в якому знаходиться православна Церква в Польщі, дорелігійного центру польського православ'я — Почаїв — зійшлися на той день тисячі богомольців, багато священників і ціла православна єрархія з митр. Діонісієм — архієпископом волинським Олексієм. У святі взяли участь й представники буковинського митрополита Висаріона, Касіян Богатирець, Сильвестер Ватрич і Володимир Дмитрів. Ця делегація передала митр. Діонісієви по румунськи привіт від митр. Висаріона, на що митр. Діонісій подякував делегації в польській мові та вручив їй відповідне письмо також у польській мові. Св. Літургію відправляли усі владики. Виголошено дві проповіді в українській мові (це в Почаїві нечувана річ). Підчас свят на честь преп. Йова відбулась крім цього конференція усього єпископату в справах православної Церкви в Польщі. — Волинська Духовна Консисторія відкликала Єпархіяльне Зібрання, що було скликане на день 28—29. вересня ц. р.

Безбожництво як „наука“. Починаючи від 1939 року, в СРСР у всіх школах буде введено навчання безбожництва. У зв'язку з тим „Педагогічний Інститут для підготовки учителів безбожництва“ укладає список учителів тієї дисципліни. Рівночасно державне антирелігійне видавництво в Москві видало низку карикатур на Бога і визначніших християнських Святих.

Ще одна жива станиця. (Реорганізація Міщанського Союзу Кредитового у Львові). Ще в 1905-му році рухливий гурток нашого львівського міщанства покликав до життя Міщанський Ремісничо-Промисловий Союз, що його завдання окреслено словами: „З'єднати і піднести сили своїх членів для їхнього добробуту“. З членів першої Управи є до сьогодні активним співпрацівником і членом Надзірної Ради п. Василь Гресяк, що багато поклав труду для розвитку Міщанського Союзу.

На підставі білянсів і друківаних джерел до історії Міщанського Союзу Кредитового треба признати, що він став відразу дуже поважною установою, так оборотами, як і особовим складом. Що торкається цього останнього моменту, то згадаємо тільки, що в Надзірній Раді працювали професори політехніки (Іван Левинський), адвокати (др. Ярослав Оленицький) і ин.

I. ПРАЦІ ГР.-КАТ. БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

- Т. I—II. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд і попереджуючі установи; ст. 243, 8°.
- Т. III. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783—1810 р. [друкується].
- Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. — Пер. з грецького митр. Андрей Шептицький, ст. XIV + 490, 8°.
- Т. VI. о. Др. Василь Лаба: Біблійна герменевтика, ст. 148, 8°
- Т. VII. о. Др. Юліян Дзерович: Катихитика, ст. 178, 8°.
- Т. VIII. о. Др. Ярослав Левицький: Перші українські проповідники і їх твори, ст. 196, 8°.
- Т. IX. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. I. Початкова, до-нікейська доба, ст. 164, 8°.
- Т. X. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. II. Розцвітна доба, ст. 217, 8°.
- Т. XI. о. Др. Ярослав Левицький: Теорія церковної вимови, ст. 137, 8°.
- Т. XII. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. III. Кінцева доба, ст. 147, 8°.
- Т. XIII. Др. Володимир Залозецький: Огляд історії старо-християнського мистецтва, ст. 122 + XLII, 8°.
- Т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького: Пастирські послання до духовенства й вірних станиславівської єпархії, ст. 257, 8°.
- Т. XV—VI. о. Др. Андрій Ішак: Догматика нез'єдиненого Сходу, ст. 280, 8°.
- Т. XVII—XVIII. о. Юліян Дзерович: Педагогіка, ст. 247, 8°.
- Т. XIX. Др. Борис Кудрик: Огляд історії української церковної музики, ст. 144, 8°.
- Т. XX—XXI. о. Ю. Дзерович: Катихизм.

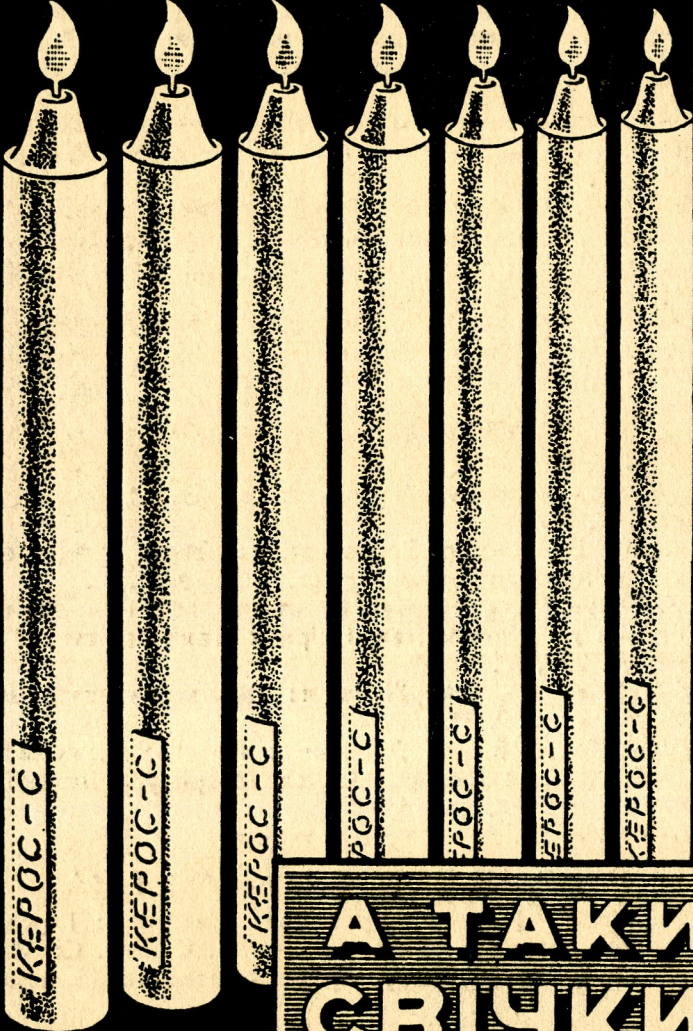
II. ПРАЦІ БОГОСЛ. НАУК. Т-ВА

- Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич: Матеріяли і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261, 8°.
- Т. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate. Р. VIII + 120, 8°.
- Т. III. о. Др. Спирідіон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови. Ст. XIX + 284, 8°.
- Т. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катебри Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX, 8°.
- Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок. Ст. 256, 8°.
- Т. IX. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. Ст. 1—146, 8°.
- Т. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. Ст. 147—324, 8°.

015

ПРОВЕРЕНО
СФ 1987

2 056

КЕРОС-С

КЕРОС-С

КЕРОС-С

КЕРОС-С

КЕРОС-С

КЕРОС-С

КЕРОС-С

**А ТАКИ
СВІЧКИ**

„КЕРОС-С“

НАЙЛІПШІ

НИВА

ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ

ЧАСОПИС

ПАДОЛИСТ

1938

З М І С Т:

<i>Редакція:</i>	стор.
Богословська Академія у Львові	385—387
<i>о. Ректор Йосиф Сліпий:</i>	
Десять літ праці Богословської Академії	387—390
<i>о. Омелян Квіт:</i>	
На актуальні теми	391—396
<i>о. Іван Цимбала:</i>	
В який спосіб повинен парох поборювати зменшення уродин в парохії?	397—404
<i>о. Др. Володимир Фізолю:</i>	
Святий Йосафат у світлі зізнань заприсяжених свідків	404—409
З голосів преси	409—416
Нові книжки	416—418
Всячина	418—424

Просимо тих Впр. Отців Передплатників яких адреса поштових урядів є змінена, подати це до відома Адміністрації, щоби ненаражувати нас на непотрібні поштові карі.

Позір!

Інж. арх. Євген Нагірний Львів, змінив адресу і тепер мешкає вулиця **Смульковського ч. 4.** (давня Окружна) напроти фабрики свічок „Керос.“
Доїзд трамваем ч. 4. — останній перестанок на вул. Листопада.

Реверенди, папістики, пальта і футра

для Всч. Духовенства — на осінний і зимовий сезон

поручає кравецька робітня

В. ХОМИН, Львів, вул. Домініканська 11, тел. 283—95.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим до да т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата вносить 12 зл. річно.
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америка 2·50 долари річно.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Конто чекових переказів ч: 79.

Богословська Академія у Львові

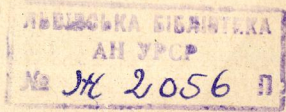
(З приводу її десятиліття).

— „Від десяти літ, серед незвичайно важких обставин Богословська Академія, ця одинока вища українська школа, сповняє одно з найважливіших завдань громадянства, себто держить високо прапор науки і знання і передає цей прапор многочисленним верствам української молоді, якій всі обставини утруднюють, а то й роблять неможливим доступ до осередків научної праці — університетів.

„Наука і знання — це, по християнській вірі і християнській обичайності, найбільша сила народів, це наймогутніша підпора культури, поступу та національної самостійності. Цим заслужила собі Богословська Академія на велике признание не тільки Церкви, але й цілого українського громадянства.

„Висловлюючи в імені Церкви це признание Вам, Високопреподобний Отче Митрате, цілому Професорському Зборові і нашій духовній молоді, що так численно горнеться до столиць науки і знання, згрупованих в Академії, висказуємо бажання, нехай Всевишній дасть нашій Богословській Академії, цій нашій славі і силі, діждатися і сотого ювілею існування, а в будучому столітті виховати многих учених мужів, що просвічуватимуть цілому Народові на шляхах всестороннього розвитку до могутньої і славної будучини“.

З такими словами привіту звернувся Основник Академії, Високопреосвящений Митрополит Андрей Щептицький до виконавця своїх плянів і задумів, звязаних з Академією, Магніфіценції Ректора о. дра Сліпого, — в день інавгурації (9. X. 1938) нового академічного року, що лишав за собою одно

десятиліття праці, яка, хоч і виконувана серед незвичайно важких обставин, принесла обильні плоди, бо за Божою поміччю була овіяна великою вірою і творчим запалом своїх працівників.

Інавгурація нового академічного року, а zarazом нового десятиліття праці Академії, відбулася, як і щороку, з тим самим церемоніалом і з тою самою святочною церковно-науковою обстановою, що й попередніми роками. А всеж таки цьогорічна інавгурація відбігала дечим від попередніх.

Божеж не лиш зачинався новий період, але щось більше: завершувалося ціле десятиліття праці. Десять літ у нинішніх виїмкових часах, при безчисленних перепонах, це вже для самого існування неабиякий успіх. Та тут іде не про саме тільки існування, але про незвичайно творчу працю для Церкви і Народу.

На салі, де відбувалася святочна академія, панував глибоко-торжественний настрій. Кождий привний, — духовний чи світський, старший чи молодий студент — переходячи в думці сучасні невідраді обставини, серед яких приходитьсь нам жити й працювати, мусів признати велику вагу і значіння Академії та виконаної нею праці. Мимохіть родилася ще більша любов і привязання до рідної Церкви, під крилами якої схоронилася отся наша найвища школа, ріс подив і пошана й для тих, що її оснували та її вже десять літ ведуть і розбудовують.

Через десять літ кувалась у варстатах Академії наймогутніша зброя кожного народу — наука і знання, сперті на засадах християнської віри і моралі. За цих десять ліг Академія здобула собі право горожанства серед усього українського громадянства. На неї, як на нашу найвищу школу по цей бік Збруча і як завязок власного університету, спрямовані очі всіх Українців. До неї з пошаною і словами найвищого признання підходять чужинці, бо вона стає наче амбасадю католицьких ідей і католицької науки на церковному Сході. Вона стала найбільш авторитетною виразницею церковно-релігійної думки, у науковім оформленні, Греко-католицької Церкви перед своїми, а ще більше перед чужими. Перед її тихою і невтомною працею мусіли схилити свої голови й усі ті песимісти, що не вожили їй довгого існування.

Вона стає на правду „нашою славою й силою“.

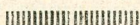
Вагу Богосл. Академії оцінимо ще краще, коли хоч побіжно кинемо оком на виконану нею працю, яку вкортці змальовує промова Магніфіценції Ректора на інавгураційнім святі, що її на іншому місці подаємо.

Та те, що вона досі дала, це тільки початки. Брак відповідних матеріальних засобів, брак належного приміщення для її наукових робітень та інші причини спиняють розмах

її праці і не дають їй змоги досягнути вповні свої високі завдання і творчі аспірації.

В другому десятилітті свого існування повинна Академія завершити свою організацію, та чимскорше перетворитися у повний Український Католицький Університет, чого їй — на порозі нового десятиліття — усе наше духовенство широко бажає.

Редакція.

о. Ректор Йосиф Сліпий.

Десять літ праці Богословської Академії

(Промова виголошена на інавгурації академічного року дня 9. жовтня 1938).

Саме минає 10 літ від оснування нашої Академії ВПреосв. Митрополитом Кир Андреем. Минає це десятиліття в році, проголошенім ювілейним з нагоди 950-ліття хрещення нашої Батьківщини, а власне вже з нагоди більш ніж 1050 літ від уведення християнства на наших землях. Наше 10-ліття — це звено довгого ланцюха животворних діл Христової віри.

Християнство змінило впродовж короткого часу душу нашого народу, ублагороднило одиниці й ціле громадянство високими етичними засадами Христової віри, закріпило його опертим на Євангелії правним ладом, дало йому письмо і впровадило досяги тодішнього наукового світа в наше життя, передало йому з Візантії управний і військовий лад, — одним словом, створило з розбитих наших племен один суцільний нарід в одній з наймогутніших тодішніх держав. Мільйони й мільйони здвигнених храмів і високомистецьких творів були виявом високо-здібної душі, що на своїх землях перетворювала византийську культуру, найвищу в тодішньому світі.

Єрархія, світське й монаше духовенство, парохії та монастирі густою сіткою вкривали нашу землю і були головними носіями могутньої духової стихії, якою по всі часи була Христова віра і носіями української культури. Надприродна благодать і св. Тайни завершували душі і піднімали їх у вічні небесні простори.

Тому не диво, що французький єпископ Готіє Савейр, якого Генрих І. післав старатися о руку доньки Ярослава Мудрого Анни, сказав про Україну, що це „край більш обіднаний, щасливіший і більше могутній, знатніший і культурніший, ніж Франція“.

А навіть у часі татарського лихоліття і пізнішого бездержавя Христова віра обєднувала наш нарід і не дала йому счезнути з лиця землі.

Одною з найбільш незаперечних заслуг, які поклало християнство для людства, а зокрема для українського народу, було ширення освіти і здвигнення шкіл.

Наша Академія — це нове свідоцтво повищого твердження і вияв християнського творчого духа в часах всенародньої скрути. Хай короткий погляд на 10-ліття важкої праці нашої Академії утвердить нас у цьому переконанні. Не стану шукати краснорічливих слів, щоби представити діяльність Академії, — але самі діла й числа хай говорять про себе.

Розбиті всесвітньою війною, ми не могли і не вільно нам було створити свою високу школу; лише католицька Церква дала нам цю спромогу. Під її омофором zorganizував наш ВПреосв. Митрополит, на зразок існуючих уже на Заході католицьких університетів, Богословську Академію з двома віділами: філософічним і теологічним. У ній викладало впродовж десяти літ крім ВПреосв. Митрополита 8 звичайних професорів, 6 надзвичайних, 6 доцентів і 18 заступників професорів, разом 39 сил.

В першу чергу мушу з вдячністю згадати тих, які сповнили свій обов'язок і відійшли від нас у вічність: о. Д-р Діонісій Дорожинський (1930) і Д-р Роман Ковшевич (1930), професори канон. права, о. Д-р Спіридон Кархут (1931) проф. церк.-слов. мови, о. Д-р Іван Фіголь (1933) проф. проповідництва, проф. Іван Бабій (1934) лектор грецької мови — і 8 студентів: Витвицький-Січка Степан, Снилик Лев, Барановський Августин, Кирилович Теодор, Мурій Борис, Мельник Омелян, Костів Володимир і Гринчук Ярослав. Вічна їм пам'ять.

Переведено іменування звичайних професорів: о. Д-ра Теодосія-Тита Галушинського ЧСВВ, о. Д-ра Йосифа Сліпого, о. Д-р. Тита Мишковського (1928), о. Д-ра Спіридона Кархута (1929), о. Д-ра Ярослава Левицького, о. Д-ра Василя Лаби, Д-ра Миколи Чубатого (1932), о. Д-ра Миколи Конрада (1936). Далі переведено іменування надзвичайних професорів: Д-ра Миколи Чубатого (1929), о. Д-ра Діонісія Дорожинського, о. Юліана Дзеровича (1930), о. Д-ра Андрія Ішака (1932), Д-ра Володимира Залозецького (1936), Д-ра Константина Чеховича (1935). Доцентами іменовано, по переведенні габілітацій: о. Д-ра Сп. Кархута (1928), о. Д-ра Яр. Левицького, о. Д-ра В. Лабу (1931), о. Д-ра А. Ішака (1932), о. Д-ра Льва Глинку (1933), о. Д-ра М. Конрада. Покликаними надзвичайними професорами були: Д-р Роман Ковшевич, Д-р Іляріон Свенціцький, Д-р Олександр Надрага, Д-р Іван Крип'якевич. Покликано теж доцента українського університету в Празі Д-ра Ярослава Пастернака. Заступниками професорів були: Преосв. Д-ра Іван Бучко, о. Леонід Лужницький, о. Д-р Ігнат Цегельський, о. Степан Рудь, о. Йосафат Скрутень ЧСВВ, о. Д-р Сампара, о. Д-ра Іван Фіголь, о. Д-р Володимир Максимець, о. Д-р Богдан Липський, Д-р Мирон Вахнянин,

Д-р Юрій Полянський, Павло Зимак, Д-р Михайло Соневицький, Д-р Борис Кудрик, о. Д-р Іван Чорняк, о. Д-р Іван Гриньох.

Ректором весь час був о. Д-р Йосиф Сліпий, проректором о. проф. Д-р Тит Мишковський, деканами: Теологічного Виділу о. Д-р Т. Галушинський, о. Д-р С. Кархут, о. Д-р Т. Мишковський, відтак о. Д-р Яр. Левицький і о. Д-р Василь Лаба; на Філософічному Виділі зпочатку деканат провадив о. Ректор, а відтак був деканом о. Д-р М. Конрад. Секретарем Академії був о. Петро Хомин, а квестуру провадив о. Петро Козіцький.

Програму викладів оголошувано друком, тому про виклади ширше не згадуємо.

Зокрема треба підкреслити діяльність десяти семінарів, а саме: догматичного під проводом о. Ректора, біблійного (о. Галушинський і о. Чорняк), правничого (Д-р Ковшевич і о. Д-р Л. Глінка), історії Унії (Д-р М. Чубатий), гомілетичного (о. Д-р Ів. Фіголь і о. Д-р А. Ішак), катихитичного (о. Юл. Дзєрович), історії України (Д-р Ів. Крипякевич), містцтва (Д-р Вол. Залозецький), соціології (о. Д-р М. Конрад) і церковно-слов'янського (Д-р К. Чехович). На них виготовлено багато праць, з яких декотрі були оголошені друком і нагороджені Ректоратом Академії. Також оголосив був Ректорат конкурс на музичні твори. Крім того дуже багато статей і розвідок поміщували студенти в часописах „Мета“, „Діло“, „Христос Наша Сила“ і ін., та в місячниках „Нива“, „Богословія“, „Пресв. Богородице“ і др. Деякі семінарі почали свої окремі видання, як історичний — „Архів семінара історії“, церковно-слов. семінар — журнал „Слово“.

Наукову діяльність, крім викладів, зазначила Академія 21 томами „Праць Гр.-Кат. Богосл. Академії у Львові“. Про їх наукову вартість і нашу наукову зрілість та працездатність висловлювалися польські і заграничні вчені з найбільшим призначенням.

Слухачів, майже зі всіх наших епархій, було в першому десятилітті 2.718 звичайних і 33 надзвичайних, з того 415 абсолювентів, а саме в р. 1928—31 — 116, в 1932—34 — 63, в р. 1935. — 49, в 1936 — 60, в 1937 — 66 і в 1938 — 61.

Як конечне доповнення повстала при Академії бібліотека з науковою робітнею. Бібліотека числить тепер 5939 томів. Нею завідує м-р Ярослав Чума. Помагали в бібліотеці абсолювенти Роман Литвин, Омелян Гадзевич, Володимир Харина і Маріян Войновський, Фреквенція в науковій робітні дорівнює фреквенції в нашій найбільшій бібліотеці Наук. Т-ва ім. Шевченка.

Як дальший осяг Академії треба назвати Музей, який, під управою Д-ра Михайла Драгана, числить 1321 експонатів. Він виповняє 5 саль і великі коридорі, а своєю вартістю дорівнює іншим нашим музеям.

Адаптовано і розмальовано салі з приборами. Розмальовували артисти: Ковжун, Музикова і Гординський. Технічним співвиконавцем був Дм. Якимович.

Назовні Академія брала участь на з'їздах у Белеграді, Пінську, Відні, Сольногороді, на конгресах славістів у Варшаві і византологів у Римі та на Унійнім З'їзді у Львові.

З вдячності здвигнула Академія своєму Основникові величавий пам'ятник 5 м. висоти, долота різьбаря А. Коверка, — перший у Львові український пам'ятник.

В 1934. р. витала Академія Апостольського Візитатора о. Івана Гудечка, який висловився дуже прихильно про нашу установу.

Безупинні старання в Римі о право надавати докторати не увінчалися успіхом лише з огляду на політичні відносини.

Цей короткий огляд кінчу словом бельгійського вченого, що назвав нашу академію „magnifique réalisation scientifique dans l'Orient catholique. En ces quelques années, l'Académie de Lwow s'est élevée au niveau des meilleures facultés théologiques de l'Europe“. („величавою реалізацією католицької науки на Сході. В цих кількох роках Львівська Академія піднеслася на рівень найкращих теологічних фікультетів в Європі). І дійсно. Академія здобула собі в наукових колах славу поважної наукової установи.

Зокрема хочу доповнити ще звіт за 1937—8 рік. Ректором на 4-те трьохліття іменований знов о. Д-р Іосиф Сліпий, проректором о. Д-р Т. Мишковський, деканом на Теологічному Факультеті о. Д-р В. Лаба, на Фільос. Фак. о. Д-р М. Конрад. В Професорськім Зборі не зайшли зрештою ніякі зміни. Підготовлено дві габілітації, які будуть переведені в наступнім році. Унормовано також справу іспитів і створено комісію для східнього права.

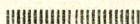
З видавництв випечатано 30 аркушів II. частини Історії Семинарії, видано XIX. том „Праць Академії“ (Д-р Б. Кудрик: Огляд історії української церковної музики) і XX. та XXI. том (о. проф. Юліян Дзерович: Катихизи). З нових семинарів повстав соціологічний, що його провадив о. Д-р М. Конрад.

Бібліотека мала прибутку 2509 томів, а музей 138 предметів.

Абсолютентів було 61, слухачів у зимовім семестрі 287, у літнім 280.

До цих сухих фактів і цифр за перше десятиліття не буду додавати ніяких пояснень.

З благословенням Високопреосвященного Митрополита і з оцим своїм дотеперішнім дорібком вступає Академія в друге десятиліття своєї праці — дай Боже ще, успішнішою, ніж дотепер.

о. Омелян Квіт

На актуальні теми.

1. Вороги сучасної дитвори й молоді.

Усе так буває, що дитячі-молодечі літа бувають веселі, безжурні, а при цьому нераз дуже збиточні, пусті, ба навіть з лихими привичками і промахами. Але на це немає ради, бо це, кажемо, такий вік. Перемине, перешумить, і знову дитина буде, як людина. І згадуючи опісля свої спомини з дитячих літ, людина сама себе осудить та буде сміятись з себе і дивуватись, як можна було тоді це або те робити? І певно скаже: дурний я був, та пустий, але такий був мій вік.

Всякі блуди і хиби бувають в дитячому та молодечому віці, і якось людина з них виростає. Одначе у час нинішнього зіпсуття і морального запустіння ми бачимо в молоді, а то і в малих дітей такі хиби, промахи і налоги, які готові зломити людину на ціле життя. З них людина не вишумить, бо вони вже руйнують її тіло і душу, та кладуть живим трупом на смітник. Тому вже тепер треба звернути увагу на ці налоги нашої молоді і лікувати її хоробливий стан.

Перший такий наліг, що руйнує нашу молодь, це курення тютюну. Справді це хвороба не нова, бо молодь все потайки пробувала цього „привілею“ старших. Хоч були строгі заборони, та всеж таки спритні молодики, як ніхто не бачив, таки пакнули собі папіроса. Та всеж таки є різниця між давним куренням, а нинішнім. Давніше пробували курити десь далеко на полі за коровами пастушки. Малі наслідували старших, крутили собі папіроса з кукурудзянки або листя, але це скоро приводило їх до нудів, і по кількох пробах давали спокій. Хіба наймити і фірмани скорше здобували собі пару сотиків, і купували правдивий тютюн. Часами закурив собі папіроса якийсь старший гімназист, але десь тайком за містом, або на „кавалерці“, або хоч в уступовому місці. Зате нині бачимо, як усі поголовно, і то явно-славно курять. Молоденькі гімназисти курять на вулицях, на спортових грищах, в поїздах, та інших публичних місцях. Навіть малі шкільні діти купують папіроси і налогово курять. Малі підручки навіть в хатах, і то в приявности своїх родичів курять. А про старших нема що й казати. Крадуть і курять.

Отож нинішній наліг курення, це немаловажна річ. Бо цей наліг заправляє дітей до злодійства, вбиває їх пам'ять до науки, нищить їх молоденький організм, і дає громадянству самих хирляків і сухітників.

Другий наліг, подібний до першого, це пиянство. Можливо, що декому трохи тяжко повірити, щоби дівчата запивалася алкоголем, на жаль, у нинішній час це дійсна правда. Слід-

куючи за рухом молоді, я мав нагоду переконатися, як один молоденький ремісник, який щойно зачав термінувати і достав з дому 15 зол., за один вечір пропив їх з своїми ровесниками в ресторані. В одному містечку я бачив, як один школяр з V класи вселюдної школи в часі перерви вибігав до шинку і купував собі шклянку пива. Один управитель сирітського захисту оповідав мені, як один хлопчина з II класи всел. школи зачасто просив грошей на шкільні прибори. Та вкінці управитель дослідив, що оцей маленький хлопчина по дорозі вступав до ресторану і купував собі чарочку горілки. А що ж говорити про нинішню парубоцьку забаву, гульню і пиятику. У деяких несвідомих селах пють денатурат. Чи ж це не божевілля, не руїна?

Третій грізний ворог сучасної молоді, це зла література, що описує неморальні сцени і сексуальні збочення. І давніше попадала в руки молоді лиха книжка, але її читали лиш деякі тайком. Натомісць нині всі заражені оцим друкованим трійлом. Огидні, неморальні книжки з порнографічними ілюстраціями продається нині по всіх кіосках, книгарнях і складах, виставляється за виставами, а молодь масово їх купує і читає, і то не тільки по містах, але й по селах. Читають старі, читають молоді. Малі діти навіть до школи з собою їх приносять. І чого навчаться діти з оцих книжок? Розпусти і більш нічого.

Четвертий небезпечний ворог сучасної молоді, це спорт. Оця думка може трохи незручно висказана. Бо в дійсности спорт для молоді конечний і він приносить дуже багато добра, як для духового гарту, так для фізичної справности і здоров'я тіла. Особисто спорт дуже люблю і пропагую його, одначе коли кажу, що спорт є ворогом нинішньої молоді, то маю на увазі те, що молодь здебільша не розуміє властивого завдання спорту і захоплюється ним аж до переседи. Спорт розуміють стільки, що копнути мяча і противника набити. Буває, малий хлопчина молитов не вміє, не памятає ні одної дати з історії України, не знає на память ні одного вірша рідної літератури, зате знає на память цілі таблиці спортових розгрівок, знає на память усіх змагунів спортовців, знає усі дати і місцевости спортових змагань, усі грища, навіть суддів. А це вже хіба хоробливе явище. Кожної неділі й свята цілу Службу Божу і Вечірню пересидить на спортовому грищі, а яка там розмова і поведінка між молодю без опіки, це знають усі, що ходили коли на змагання і приглядалися цій дівторі.

Є ще багато інших злих впливів, які деправують душу сучасної дівтори і молоді, та хоч на отсі важніші звернім свою увагу і спрямуємо в цьому напрямі душпастирську працю. У сповідях, ексортах, роколекціях, та при інших нагодах п'ятнуймо ці хиби і налоги нинішньої молоді, та остерегаймо перед погубними їх наслідками. Треба звести без-

пошадну боротьбу з куренням тютюну й алкоголем, як гріхом самовбивства проти V. Божої заповіді. Відповідними науками, ілюстраціями і поширенням між молоддю журналу „Відродження“ можна чи одну дитину вирятувати з цього убивчого налогу, яким є тютюн і алкоголь. Треба в особливий спосіб звернути увагу молоді на гріх нечистоти проти VI. заповіді Божої, яким є читання огидних книжок і неморальних пісень. В сповідях зобов'язати до нищення неморальних книжок, натомість поручити читати книжки гарні і добрі, релігійного, чи світського змісту. Вкінці треба в'яснити дітям і молоді властиве значіння всякого роду спортів і підкреслити їх добрі прикмети, якщо вони у відповідний час служать для гарту духа і фізичної заправи тіла. Та водночас належить і те підкреслити, що спорт є тяжким гріхом проти III. заповіді Божої і II. заповіді церковної, якщо його виконується, або оглядається в часі церковного богослуження.

Викорінюючи оці головні налоги сучасної шк. дівтори і молоді, треба доконче порозуміватися з їхніми родичами, бо є багато таких родичів, що зовсім не знають, або не здають собі справи, у яких страшних налогах поринають їх діти. Коли ж скорше довідаються про те, будуть більше слідкувати за рухами своїх дітей і в час завернуть їх знад берега пропасти. Бо дитина, що курить, пє, читає злу книжку, або стає хоробливим маняком спорту, на правду стоїть над берегом пропасти. Тож рятуймо нашу дівтору перед погубними впливами нинішнього часу, бо від моральної вартости цієї дівтори залежить майбутнє української нації.

2. Найбільше дитяче торжество.

Це вже всім відома річ, що наймилішим спомином на ціле життя є перша св. Сповідь і перше св. Причастя. Бо тоді на правду людина була щасливою, святою, янголом у людському тілі. Пережиті вражіння у цих щасливих хвилинах не забуваються до самої смерті. Навіть якби хтось у пізнішому віці попав у грішне життя, закаменів у своєму серці, навіть щоби відступив від віри і вирікся Христа, то спомин першого св. Причастя бодай від часу до часу таки відозветься у його совісті і засоромить його грішне життя. Бодай на смертній постелі, а такі не одного вже цей спомин з Богом поєднав.

На жаль, деякі душпастирі самі не доцінюють ваги цієї хвилини у переживаннях дитячого віку і день першої св. Сповіді і св. Причастя проходить у всіх якось непомітно, без особливих настроїв і вражінь. В деяких парохіях цей день відбувається з великим приготуванням і торжеством, та в інших звичайно так буває, що священик на годинах релігії в школі виголошує дітям кілька сухих догматичних наук про

св. Тайну Покаяння та про Пресв. Евхаристію, назначує дітям якийсь день, найрадше неділю, і діти приступають до першого св. Причастя. Можливо, що вони теоретично навчені, але не розположені чуттєво, шей до того з упередження залякані ріжними страхами, без пам'яті приступають до св. Тайн і стільки вражіння у них, що вже відбули оцю першу спробу у своєму духовому житті. Тому треба трошки більше труду доложити і таки трохи інакше приготувити цей день першого св. Причастя. Цей день має бути великим святом і торжеством не тільки для самих діточок, але і для їх батьків, для цілого села чи містечка і цілої Церкви.

Найперше треба вже від початку шк. року аж до весни поучувати дітей в школі про св. сповідь з її складовими частинами і про св. Причастя. При цьому треба доконче користуватися всякими прикладами, оповіданнями й порівняннями, щоби діти хоч трохи порозуміли цю глибоку Тайну, якою є Пресв. Тайна Евхаристії, і навчилися іспитувати свою совість. Головно покласти вагу на те, щоби усунути з душі дітей цей встид і страх, з яким приступають до св. Сповіді, а замість цього розбудити у їхньому серці велику любов і тугу до Евхаристійного Ісуса.

Хоч на два тижні уже перед самим св. Причастям треба збирати дітей в пополудневих годинах таки до церкви і тут виголошувати відповідні підготовчі науки і практичні вказівки, як поводитися в церкві в часі сповіді, Сл. Божої і св. Причастя. Такі поучення в церкві, з відповідними молитвами і піснями, зовсім інакше ділають на дітей, як науки в школі. При цьому можна заповісти, щоби сходилися на приготування також і ті діти, що не мають змоги ходити до школи, н. пр. каліки, уломні, опущені, зайшли, наймити та інші. Особливо по містах їх усе чимало знайдеться.

Священик може взяти собі до помічі кількох здібніших дітей з найстаршої класи і їм поручити, щоби перепитували діточок катихизмові правди, та поучували, як приступати до св. Сповіді і св. Причастя. Бо нераз і священик так дитині не пояснить всього, як дитина дитині.

В міжчасі треба заохотити дітей, щоби родичі посправляли їм після своєї спромоги біленькі убраннячка, суконочки, вельончики, стяжечки, свічечки, а молитовничок таки доконче. Біленький стрій робить дуже миле вражіння, а горіючі свічечки створюють відповідний настрій. Безперечно, що не всюди удасться це перевести, та все ж таки хочби і в інакший спосіб, треба якось подбати за однозгідність в уборах бодай приблизно.

Сам день св. Причастя треба визначувати на будному дні, та ніколи в неділю, чи в свято. Бо неділя сама собою є торжеством і діти тоді губляться між натовпом людей. Натомість пристроєні на будному дні, звертають на себе увагу

всіх людей. Тай варті вони цього, щоби їм визначити окреме свято і школа тоді дуже радо дає вільний день від науки.

Службу Божу для дітей треба визначити на ранішню годину, тому, що як Служба Божа правиться пізно, діти під впливом особливших вражіннь і незвичні бути натіщо, мліють і падають з ніг, а це робить прикре вражіння і замішання. Перед Службою Божою діти, святочно прибрані, сходяться до школи. Сюди теж приходять в церковних ризах священник і процесійно провадить діточок, уставлених в пари, до церкви. При вході відчитує відповідні молитви і покроплює свяченою водою. На Службі Божій доконче повинні бути родичі дитини, батько і мати, бо це найбільше радісна хвилина для їх дитини і родини.

Перед самим св. Причастям душпастир виголошує ще коротеньку проповідь до дітей, а після Служби Божої роздає дітям образці, як памятку першого св. Причастя, але не звичайні, маленькі, тільки більші, окремо до тої цілі призначені з відповідним написом. „Достава“ у Львові що року має на складі гарні, нові видання. Звичайно діти самі собі складають гроші на ці образці. Для зовсім бідних й опущених дітей можна перевести під церквою збірку, або призначити окрему тацу, а хочби і з власної кишені доложити, а таки треба подбати, щоби кожна дитина дістала цей образець. Бо цей образець, це дуже важна річ. Його дитина оправить в рямці, повісить на стіні, і скільки разів гляне на нього, усе пригадає собі радісний спомин свого першого св. Причастя.

Дуже побажаним було би, щоби по Службі Божій зробити з дітьми спільну знимку, хоч би прийшлося спроваджувати фотографа. Спільна знимка з першого св. Причастя, це теж буде чи не наймиліший спомин для дітей на ціле життя. На оцій знимці усе побачить себе в ангельській подобі і в гурті подібних ровесників, з якими буде старатися усе жити в такій приязни і любові, з якою всі враз колись приступали до першого св. Причастя. Одну знимку можна побільшити і примістити її в якійсь установі. Може якраз оця спільна знимка на видному місці буде здержувати дітей — пізніших громадян — перед всякою сварнею, незгодою і роздором, та буде об'єднуювати їх в одну християнсько-національну родину для великих, спільних змагань.

Дуже теж побажаним булоб влаштувати для дітей спільний сніданок. Це річ зовсім проста і не коштовна, а великої ваги. Принесуть мами по трошки молока, спечуть два бохонці хліба, чи дві булки, і під церквою, чи десь в садочку на приходстві нехай засядуть діточки хоч раз у житті до спільного, братолюбного стола. Це теж залишиться глибоко в памяті діточок, і теж може буде оцим товчком до братолюбної допомоги одних одним у їхньому будучому громадянському житті.

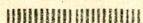
Це все річі, на перший погляд, може не суттєві й дріб-

ничкові, та всеж таки саме оці дрібниці складаються на торжество першого св. Причастя і задержують милий спомин у пам'яті дитини. Можливо, що не всюди дасться їх усіх виконати і перевести, але хоч деякі таки напевно всюди можна. Не сміємо допустити до того, щоби так важна хвиля у житті діточок пройшла непідготовано, непомітно, безслідно, без вражінь. День першого св. Причастя мусить заволодіти не тільки душею діточок на ціле життя, але він мусить теж сколихнути почуваннями і серцем родичів дітей, і всіх парохіян даної місцевості. День першого св. Причастя мусить всюди стати великим торжеством і парохіяльним святом.

Ще йде про те, в якому часі й віці повинні діти приступати до першого св. Причастя? Отже найкраща пора, це весна під кінець шк. року в II. класі. Не відкладати на час шк. ферій, бо в часі ферій діти розгублені по домах і не виявляють ніякого збірного життя.

Але є голоси, які є за тим, щоби діти приступали до першого св. Причастя щойно в III. класі, бо, мовляв, вони в II. класі ще дурні і не розуміють. Одначе уважаю, що такі голоси не мають важнішої рації. Бо треба зважити те, що діти вже у 7 році життя приходять до розуму, і вже добре розуміють, що добре, а що зле, грішне. Нині зачинають діти ходити до школи щойно по скінченні 7 року життя, так що у II. класі вони вже кінчать 9 років життя. А це вже хіба вистарчаючий вік, щоби дитина висповідалася, тимбільше, що у час нинішнього зіпсуття діти аж забагато знають грішного життя, і нераз dokonують таких злочинів, що й вірити не хочеться. Навіть якби у II. класі трапилася дитина тупоумна і виглядало, що вона мало що розуміє, то і її не конче добре відлучувати від гурту і відпихати на слідуочий рік. Бо раз, що тоді дитині дуже соромно і прикро, і чує жаль до свого о. катихита, а по друге, як вона є з природи тупоумна, то ледви чи в III. класі вона багато більше помудрішає. Може вона вже кілька літ ходила до I. класу, може і II. репетує. Автім знаю з досвіду, що багато дітей у III. класі загалом перестають ходити до школи. І колиж вони нарешті приступлять до першого св. Причастя? Хто їх приготує?

Тож не боронім дітям приступати до св. Тайн. Таж читаємо в історії Церкви, що колись, в часі перших віків християнства, навіть маленьким дітям приносили родичі св. Причастя до дому. Того, чого ми не годні навчити дітей, навчить, доповнить і просвітить Господь своєю благодаттю. Нехай лиш діти бажають Христа і люблять Його, а Він не погордить їх простеньким, щирим серцем, і поведе дитину дорогою спасення. Заохочуймо відразу діточок до частого св. Причмства, щоби з любов'ю і спрагою душі приймали цей Корм небесний, і мали силу опертися всяким злим впливам і спокусам і як в дочасній, так і вічній батьківщині здобули собі гідне місце.

о. Іван Цимбала

В який спосіб повинен парох поборювати зменшення уродин в парохії?

(Реферат на деканальнім соборчику в Скалаті, дня 9. листопада 1937)

Є обов'язком кожного священика-душпастиря в парохії поборювати зменшення уродин, яке під сучасну пору застрашає і грозить вимерттям народу. Душпастир повинен якнайчастіше навчати парохіян в церкві і поза нею, у релігійних чи світських товариствах про те:

1. Що таке родина, в тіснішому значінні — супружжа, та яка його ціль.

2. Значіння родини в житті суспільнім, церковнім і народнім.

3. Що родини без чисельного потомства, які йдуть за модерними кличами вигідного, безпотомного, а при тім розпусного життя, це найбільші вороги Бога і гробокопателі свого народа.

Про ці справи треба часто говорити для того, бо замовчання, чи легковаження цих переважних справ може страшно пімститися на нашім народі, як це вже почасті діється в деяких державах (нпр. Франція, Росія). Паризький професор П. Біро, говорячи про упадок моралі у Франції, приписує вину мовчанні духовенства, яке повинно було завчасу вдарити у дзвін на тривогу.

Високопреосвящений Митрополит Андрей Шептицький, ще як Станиславівський єпископ, у II-ім своїм посланні так пише в цій справі: „Порядок родинний є підставою цілого ладу суспільного. Не на много придадуться і одинцям і цілій суспільности заможність, просвіта, патріотизм, коли в родині не буде захований лад і свята ціль родини зродження і виховання потомства. Слабою буде хата, котра поставлена зі спорохнявілих стовпів та дилів; слаба і нещаслива суспільність, котра складається з слабих, малочисельних родин. Пуста праця хотіти для загалу запевнити добрий буг, силу і щастя, а не дбати про те, що є першим услів'ям щастя, могутности і сили суспільного організму“.

Щож таке родина?

Родина це найбільш досконале товариство на землі, а zarazом і найстарше, бо початком своїм сягає ще раю. Як чоловік є твором рук Божих, так і родина є установою Божою, походить від самого Творця. Родину сотворив Бог в раю, коли то сотворив прародичів, Адама і Еву, та сказав до них: „Ростіть і множіться і наповняйте землю“ (Бит. 1. 28). Мужа і жінку сотворив Господь Бог і їм обоім прика-

зав у взаємнім товаристві, в подружжі, сповняти повищу ціль. І та родина була природною родиною. Але ця природна родина не удержалася довго в такій формі, як її установив Господь Бог в раю. По втраті райської щасливості затрачувалися у людській пам'яті і всі правди, Богом объявлені, а з ними затерлося і поняття природної родини. Однак у всіх народів лишилося одно спільне поняття про родину, а саме — поняття святости родини. Майже всі народи уважали і досі вважають супружій союз за щось святе, а не за звичайний контракт, як це сьогоднішній большевицький і грішний світ вважає.

Як вище згадано, це святе подружжєство, установлене Богом в раю, з часом підпало великому зіпсуттю і то у всіх народів, з причини введення многоженства та розводів.

Щойно Ісус Христос, який прийшов на світ, щоби дати свідоцтво правді і доповнити Старий Завіт та освятити людей, повернув і подружжєство до первісного стану, в якому воно було ще в раю, а крім того підніс це природне подружжє до достоїнства св. Тайни.

Християнське подружжє-родина, це досмертний, нерозлучний союз, заключений між двома законними особами різного полу, Богом установлений, головню для розширення людського роду, якому Господь Бог витичив ясну ціль його існування на землі, а Христос Спаситель підніс до достоїнства св. Тайни. На цім християнськім подружжі, на цім нерозлучнім союзі, на цій святій, великій Тайні опирається християнська родина. Католицька Церква, яка стоїть на сторожі Божих законів і береже св. Тайни, бачучи, як дивиться грішний світ на св. Тайну подружжє, пригадала наново цілому світові устами св. Отця Пія XI в Енцикліці „*Casti Connubii*“ науку про подружжє, а ця наука непомильна. Ось її головні думки:

1. „Подружжє не установили люди, але Бог, Творець цього самого сотворіння і Той, що це сотворіння відновив. Христос Господь утвердив подружжє, законами зміцнив і підніс; ці закони не можуть підлягати ніяким людським поглядам, ані взаємній умові супруг.

2. Головною ціллю подружжє є родження і виховування потомства.

3. Супружжє є нерозривне: „Що Бог злучив, чоловік най не розлучує“.

4. Християнське подружжє є св. Тайною.

Св. Августин у своєму творі „Про добре подружжє“ (гл. 24 ч. 32) — каже, що найбільшим даром подружжє є потомство, супружє вірність і св. Тайна. Ці три чинники містять у собі суттєвий зміст християнського подружжє. А на іншому місці каже, що потомство має бути прийняте з любов'ю, з добротою доглядане, побожно виховане.

Як бачимо, перше місце між добрами подружжя займає потомство, яке є дійсно ціллю подружжя. Тому Св. Отець на-поминає: „Священик повинен якнайчастіше з проповідальниці і в св. Сповіді поучувати нарід, як великим Божим добродій-ством і благословенням подружжя є дитина. Видно це і з до-стоїнства чоловіка і найвищої ціли. Бог бажає, щоби люди розмножувалися не тільки в тій ціли, щоби існували і напов-няли землю, але далеко більше в тій ціли, щоби почитали Бога, пізнавали Його, любили Його і тішилися посіданням Його по вічні часи в небі, за яким всі цілим серцем тужимо. Ся ціл, унаслідок дивного вивищення чоловіка Богом до надприродного порядку, перевищає людський розум. Нехай християнські родичі застановляться над тим, що їх задачу є не тільки розмножування і зберігання людського роду на землі, а навіть не тільки виховання якоїсь скількості почита-телів правдивого Бога, але збільшення числа дітей Христової Церкви, зродження небесних мешканців і Божих домашніх (Єфес. II. 19), щоби нарід, посвячений службі Бога і Христа, з дня на день помножувався“.

Як бачимо, подруги повинні уважати дітей, якими їх на-діляє Божа рука, за найбільший скарб, якого зужують не тільки на користь свою і свого народу, який, щоби бути могутнім, мусить мати многочисельні родини, а колись ті подруги, які принимали діточок з Божої руки, з вдячним сер-цем, без спротиву Божій волі, будуть напевно щасливі на землі, і колись засядуть з тими діточками до вічної вечери у не-бесній країні, „бо чужоложники і розпусники царства Божого не наслідять ніколи“. Щаслива та суспільність, що має хри-стіянські родини. Бо в нинішніх часах не бракує й інших родин. Є родини і парохії, що живуть після засад світа і вони називаються світовими родинами, т. зв. модерними, які прак-тикують подружий онанізм, розводи, вільну любов і т. д. (большевія), а є й інші родини, які не живуть ані після засад Христових, ані після засад чисто людських — світових, лише після засад злого духа, і вони називаються диявольськими ро-динами.

II.

Як уже було сказано, Бог, благословляючи перше су-дружжя, дав йому ціл розмножування людського роду, а що Бог хотів, щоби були окремі народи, бажає, щоби родини сво-йому народови достарчували все нового покоління, що йде на зміну старому. Для того родина є важним і могутнім чинником в житті цілої суспільности. Родина в житті суспільнім, все-народнім є тим жерелом, з якого випливає життя на цілу на-цію. Родина є тим огнищем, при котрім хороняться усі все-народні святощі, є пружиною всього суспільного життя. Родина

достарчає членів для суспільности, рішає про становище, про життя, про долю цілої суспільности і народів. Для того не-маловажною річю для св. Церкви і її провідників є та обставина, якими дорогами йдуть наші родини. Коли ці родини малочисельні, то й малочисельний нарід буде. Коли жерело життя буде затроєне модерними кличами грішного світа, то яке ж може бути само життя?

Вправді треба навчати рівнож крімі многочисельности родини також і того, щоби ті родини могли підтримувати свою Церкву і свій нарід, на висоті вселюдського достоїнства; тому вони мусять бути побожні, чесні, моральні, працьовиті, просвічені, сильні, маєтні, здорові, а тоді певно будуть свідомі свого людського достоїнства, своїх народніх ідеалів, а в першій мірі того, на що Бог сотворив їх на світ.

Родина це не лише жерело життя земського, але і вічного; земля видає героїв неба. Родина є важна не тільки для суспільности, цілого народу і держави, але рівночасно й для Христової Церкви.

Папа є лише головою Церкви — так само єпископи і священники є лише слугами Церкви, а Церкву становлять усі вірні, які походять з родин. Містичне Тіло Христа стратилоб свою суть, колиб складалося лише з єпископів і священників, малоб пастирів, але без овець.

Сила краси і розвиток Церкви слабне, або процвітає, залежво від сили, чи недуги, від вартости чи нікчемности, від чесноти чи гріхів християнських родин. Коли в християнських родинах впаде віра і побожність та впадуть добрі обичаї, тоді Церква так само буде кволіти й хорувати і наоборот. Доля містичного Христового Тіла є в тісній залежности від долі родин — вірних.

Комуністична атака проти Бога і віри спрямувала свій фронт проти життя родини. І ця війна двох світів — християнського і безбожницького — скінчиться не на вулиці, не в житті публичнім, чи державнім, але в родині. Церква перебуде і поконеє всі переслідування, коли буде мати щирі християнські родини, які приймуть науку Ісуса Христа до своїх тихих, правдиво християнських, святих родин. І на це духовенство повинно якнайчастіше звертати увагу, бо від ясно виложеної науки вірним про родини і супружжа, залежати буде, чи на нашу Церкву і на наш український нарід сплине Боже благословення, а разом з тим розвиток і сила народу, а тоді напевно навіть „ворота адові його не одоліють“, — чи прокляття і загибель народу.

Тому нинішні родини мусять зачерпнути живої води з Христової криниці, запалитися огнем Христової науки, а тоді напевно видобудуться з цієї страшної недуги, у яку насилу вганяє їх грішний світ, преса і лікарські порадики, про те, „як оминати тяжі“, всякого роду брошури в цім згляді для

мужчин, а далі акушерки, несовісні лікарі, радія, неомальтусіанізм, еugenіка і т. д. При совісній праці священика та за поміччю Бога наші родини і парохії стануть уповні християнськими не лише з імени, як нині, але переняті Христовим духом після слів св. ап. Павла: „Коли розчин святий, то святе і тісто; коли корінь святий, то святе й галуззя“ (Рим, 11, 16).

III

Страшного злочину допускається нинішній грішний світ длятого, що хоче поправити Бога і каже, що ціллі подружжя є не те, що Бог призначив, тільки уживання приємностей супружого життя. „Супружжя не є Тайною, але звичайний контракт людей, такий, який бачимо і в звірят, де головну роль, грає пристрасть. Супруги таких поглядів уникають дітей. цього природного овочу любови двох людей, що побралися і це явище бачимо сьогодні не тільки серед інтелігенції, але вже й по наших селах родиться чимраз менше дітей. Це доказ глибокого упадку обичаїв і моралі. Тому і в цій справі св. Отець Пій XI у згаданій Енцикліці „Про подружжя“ каже: „Католицька Церква, якій сам Бог повірив уряд навчання й оборони чесноти обичаїв, ся Церква, бажаючи захвати подружжю звязь чистою і вільною від бруду і розпусти, проголошує наново: Хтонебудь уживе подружжя в такий спосіб, щоби навмисно ударемнити природну розродчу силу, ломить Божий закон, як також закон природний та обтяжує свою совість тяжким гріхом“

В нинішніх часах багато людей говорить, що потомство є тягарем і поручає вистерігатися потомства, не через здержаність (яка є дозволена за згодою обох подругів в супружестві), але насильством природного акту. Бажають заживати самої розкоші без тягарів, які є получені з потомством. Вправді дають деколи такі грішні подруги й оправдання, як: слабість жінки, убожество і т. д., які то оправдання перед Богом не мають значіння. „Направду нема такої причини, каже св. Отець, що могла б узгіднити з природою і оправдати те, що само в собі є противне природі“. Ніодна звірина на світі своєї природної цілі не вивертає, не уникає, а чоловік — рорумне ество, що повинен служити Богови, від Бога через гріх відвертається. Бог у своїй величі переслідував цей ганебний злочин страшним гнівом, а деколи карав навіть смертю, як про це згадає св. Письмо. Св. Августин, у кн. II. гл. 12 — говорить: „Безправно й ганебно уживає подружжя хочби з власною жінкою той, що уникає потомства. Так зробив Онан, син Юди і тому Бог смертю покарав його“. „Тож ведені журбою о спасіння всіх душ — каже св. Отець — упоминаємо своєю повагою сповідників і душпастирів, щоби не лишали своїх вірних у блуді щодо цієї, нечувано важкої заповіді Божої. Крім

цього упоминаємо їх тимбільше, щоби самі не заражувалися тими шкідливими поглядами і ніяк не були в цих справах поблажливими. А колиб який сповідник, або душпастир, борони Боже, впровадив своїх вірних у такі блуди, чи то даючи позволення на них, чи утверджуючи в таких блудах, нехай знає, що буде змушений Богові, Найвищому Судді здати строгий рахунок із спроневерення своєму покликанню і що до нього відносяться слова: „Вони сліпі проводирі сліпих, а коли сліпий веде сліпого, оба у яму впадуть“ (Мат. XV, 14).

Митр. Андрей Шептицький в листі „До тих, що на Пасху не сповідалися“ з 1936 р. називає найтяжчим з найтяжчих гріхів обмежування числа народин. „Той гріх найтяжчий із найтяжчих тому, бо він не тільки ломить Божу заповідь, так як кожний нечистий гріх, не тільки є святотатським гріхом проти св. Тайни Супружества, але крім того є гріхом проти людської природи, себто гріхом, що з природної конечности мусить мститися на тих, що так надуживають людської природи і наломлюють до гріха закони тієї природи. І той гріх мститься не тільки на супругах, що його допускаються, і не тільки на потомстві, що виховується серед таких обставин, але мститься на цілому народі. І якщо, а не допусти цього Всевишній Боже, поміж нашим народом розширивсяб той поганський гріх, увесь нарід втративби через ту прокляту практику більше душ, ніж втративби через криваву війну, що повторюваласяб що другий, або третій рік. Може тративби більше, бо язви, які завдає хочби яка кривава війна, у здоровому організмі християнського народу лікується скоро, а язви, які завдає поганське співжиття християнських супруг, є такі, що на них ліку немає. І якщо родина має тільки двоє дітей, а поганське співжиття й те число часом ще обмежує, нарід вже не встигне надігнати ті страти, як також і ті страти, які поносять через смерть бездітних взагалі супругів, через смерть незамужніх жінок і неподружених молодців. Кожна пошесть, війна і майже кожна смерть є стратою до ненаправлення, язвою, що річно буде кривавити. Тим способом поганське співжиття супругів веде увесь український нарід у загибелю, яку добре представляє той образ: більше домовин ніж колик! Село, що до того стану дійде, може вирахувати, коли вся людність вимре, не лишаючи нащадків.“

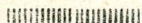
І таких, що пішли на цю дорогу гріха, врозумити надзвичайно тяжко. Для того треба великої ласки Божої і різних аргументів уживати, щоби ті супруги були дійсно християнськими супругами і не вивертали природного ладу.

Для нас, Українців, до браку народин додати ще треба перетягання на латинський обряд, хрещення дітей з мішаних супружеств у римським обряді. Вправді обов'язує оба обряди, стгуюча на папері „Concordia“, але латинський клир майже її не захоче, — і це вже зовсім вистарчає, щоби представити

собі й народові небезпеку вимертя українського народу, а відвічальність перед Богом й історією понесе духовенство, коли буде дивитися на це з байдужністю і не бити завчасу у дзвін на тривогу.

Як уже сказано було, в нашому народі грасує це лихо не лише по містах серед інтелігенції й міщанства але, на жаль, і по селах. St. Wójcik в статті „De abusu matrimonii“ (Homo Dei, 1935, Nr 1) подає, що протягом трьох послідних років приріст населення в цілій Польщі зменшився о 100.000, а в деяких селах цей приріст так падає, що, як кажуть деякі учителі, грозить замкненням школи, або в мішаних селах, як вже і тепер трапляється на Поділлі, греко-кат. священник вже не має до кого прийти на науку релігії до школи, бо нема вже дітей нашого обряду. А що ж говорити про силу нашої будучої держави і її армії! Кілько то треба буде людей, щоби обсадити всі позиції желізничі, почти, всякого рода уряди по всіх містах і містечках? Нехай нарід наш не боїться, що, мовляв „більше дітей, то більше жебраків буде мати Україна“. Так говорять люди без віри, які не знають ціли чоловіка. А місце для них на землі знайдеться, ще ніхто серед правдиво христ. народів не згинув з голоду. Держава з уряду бідним народом має піклуватися. Буде місце і є де працювати нашим людям, тільки вже їх зачинає бракувати. Бог таких родичів, що уникають потомства, дуже часто строго карає вже на цій землі. — Одну дитину, яку хотіли мати в життю богачем, Господь Бог часто забирає до себе, як тільки доросте, карає смертю за гріх розпусних родичів і карає їх так, що не мають при кім віку дожити. А Божа кара дуже часто відстрашує і других грішних розпусних родичів від такого мудрування. — Можна вірним у відчитях, а навіть і в проповідях наводити й історію інших народів, як: Персів Фенікійців, Єгиптян, Греків, Римлян, які так довго були могучими, як довго супружжа вважали за річ святу. А коли в супружества тих народів вкрадалася гниль і розпуста, зачали падати. Тоді держава зачинала на такі родини, які причинилися до упадку держави, накладати всякого рода кари. Насамперед на тих, що не хотіли вступати в супружий стан, накладали податки. В році 130 перед Іс. Христом зажадав цензор Метеллус, щоби законно примусити мужчин до супружжа. Цісарі римські видали закон, на основі якого можна було наділювати землею лиш такі родини, що мали найменше троє дітей. Римська держава видала закони, як „Lex Iulia“ а відтак „Lex Papia Poppaea“ проти тих, що не мали дітей і не дружилися, — але це мало помагало. Римська імперія впала через внутрішню гниль, бо зіпсуті родини не могли вже зродити для батьківщини Цезаря, Ціцерона, а родили всякого рода Калігулів і Неронів. Ясно з цього, що ніякий примус тут нічого не вдіє, коли знищиться в корені мораль родини,

мораль мужчин і жінок. Так довго нація сильна і могутча, як довго не закон, але внутрішня мораль, страх Господній наказує супругам жити по законам Божим. Тоді напевно зросте моральна і чисельна сила нації. Хоч закони державні в цім згляді мало допомагають, то ми, як бездержавна нація, не всілі, так як інші народи, законними способами зупинити миршавіння і вимертя народу. Знають це лихо великі вожди народів — Гітлер, Мусоліні. Вони опікуються новоженцями, дають срібні і золоті ордери матерям, які зродять багате потомство для вітчизни. Як сказано вище, католицька Церква бачить це дичиння народів, які хочуть вивертати природний лад і закони Божі і в цім згляді піднесла свій непомильний голос, а наш князь Церкви, митрополит Андрей Шептицький рівнож не перестає бити в дзвін на тривогу і взиває нас, священників, до боротьби з цією страшною недугою народу, яка може спричинити повільне конання для нього. Хоче наш Митрополит, щоби священники, як учителі Божого закону на землі, дали народові ясний доказ, що тільки многочисельна правдиво християнська родина принесе для супругів і народу колись вічне щастя в небі, а на землі кращу долю і свободу, здобуту власними грудьми рідних синів — многочисельних родин, якою тішаються інші народи світа.

о. др. Володимир Фізолю

Святий Йосафат у світлі зізнань заприсяжених свідків

Зізнання наочних свідків, на яких оперто канонізаційний процес св. священомученика Йосафата, мало ще відомі ширшому загалові. А всетаки заслуговують вони на чималу увагу: раз тому, що тут допущено до слова різних людей: уніятів і бувших незєдинених, а так ж і латинників, що всі одностгдно зложили найкращі свідцтва про його святість. Цей момент дуже важний, бо він надає характеристиці Святого більшої об'єктивности. Між свідками були рівнож люди з найближчого оточення Святого і то густо-часто такі, що знали Його від малого хлопчини до трагічної смерті. Тому не диво, що подали вони чимало вірних подробиць з його життя. Тут прийшли до слова вніці й його сповідники, що виявили неодну цінну тайну його душі, яка інакше була б пропала безслідно.

В обличчі отих зізнань бачимо щойно цілу велич душі Святого, що розтоплює зимні серця, усуває всякі упередження, а нам самим каже глибоко упокоритися перед чимсь майже надлюдським, що входить вже у сферу героїчної святости.

Родився Святий у Володимирі на Волині з православних батьків 1580 р. Вже малим хлопчиною відчув на собі особливий знак Божої любови, з яким звірювався опісля нераз перед своїм сповідником. Саме, коли був раз з батьком у церкві, спитався, споглядаючи на хрест з Р-з-п'яттям, за що Христос так тяжко мучився. Коли ж у відповідь довідався від батька про цілу історію відкуплення людського роду, запалав таким ніжним почуттям любови до розп'ятого Спасителя, що відчув на собі, як з Христового боку впала у його серце іскорка любови. З того часу знаходив хлопчина велике замилювання в молитві й церковних відправах, що не ослабло до кінця його життя.

Коли ж потім підріс і дістався до книгарні на субекта, крадькома читав духовні книжки, які лиш міг тут дістати. Коли його принципал нераз дорікав йому за те, що не торгує товаром, а вічно читає книжки, виявив йому своє бажання вступити в монастир, що й сталося 1604 р.

Як монах взявся з цілою ревністю своєї молодечої душі до сповнювання усіх монаших практик, не виключаючи і найгостріших. Радо сторонив від усякого гамору й любив тишу, усуваючись до своєї келії, так що способом життя нагадував давніх пустинників. Мягкої сорочки не носив ніколи, тільки тверду волосінницю. Коли опісля його убито, то убійники були тим немилو здивовані, бо не припускали, щоби єпископ себе так умертвляв. Іншим доказом острих практик Святого був строгий піст, якого придержувався зараз по вступленні в монастир, перебуваючи через повних 5 літ на самій воді і хлібі. Те й спричинило недугу жолудка і підірвало сильно його доровля. Щойно на заборону старших заперестав він ту ostrу практику. Рівнож і сон свій обмежував до мінімум. Щоночі ставав о півночі на молитву й бичував себе тяжко. Бувало нераз, що друзі монахи приловлювали його на таких умертвіннях, а тоді просив він їх покійно, щоби про се нікому не розповідали. Густо-часто спав не на ліжку, а на твердій долівці. Як священник, правив щодня Службу Божу, а сповідався дуже часто, нераз і щодня.

Не дивота, що вневдовзі заговорило про нього ціле Вильно, як про найкращаго монаха. Святого звано популярно „бдінником“ за його постійне чуття ночами на молитві.

Кілька монастирів рівночасно, між ними Супральський, Жировицький і Битенський бажали його мати своїм архимандритом. Се й було причиною, що Йосафат став архимандритом Виленського монастиря 1614 р.

Нова гідність принесла Йосафатови великі клопоти й труднощі, які він поборював з подиву гідним завзяттям. Вже під матеріальним оглядом представлявся монастир незвичайно нужденно. Не було тут з чого прохарчувати кількох монахів, не то кількадесятьох. Треба було відкликуватися до

милосердя людей і обертати милостиню на виживлення монахів. При тому не забував Святий поділитися з тим, що було, і з бідними. Боже Провидіння спомагало його у скрутних хвилях, і коли здавалося, що загрожував голод, заїздили під монастир підводи, навантажені усяким добром, що не хотіли зрадити імен добродіїв.

У монастирі мав Святий ще багато іншої праці. Усі підчинені йому монахи були переважно новиками. Треба було їх щойно обучити в монашестві. Тому й мусів Святий сповняти часто усі уряди нараз. Він був рівночасно архимандритом, сповідником, проповідником, учителем співу, адміністратором монастиря. Такий вже був вдався, що в день працював, а вночі молився, так що годі було сказати, коли спав, бо останній ішов спати, а перший вставав та дзвінком будив братів зі сну. Був отже, по словам апостола Павла, всім для всіх. При тому навалі праці зберігав просто ангельську радість та вдоволення.

Знаючи, який з Йосафата працівник, заіменував його митрополит Рутський полоцьким архієпископом. То було зрештою загальне переконання, що не було під ту пору гіднішого кандидата над Йосафата.

Однак Йосафат єпископської гідності не бажав собі, що більше, на першу вістку про свою номінацію хотів усунутися на уединення. Але прихильні йому особи відмовили його від того кроку.

На становищі архієпископа заблестів Святий незвичайними прикметами і геройськими чеснотами.

В спасенні людських душ виявляв неімовірний запал і ревність. В сповідальниці пересиджував цілими днями. В приватних розмовах, де лише міг, заохочував кожного до св. сповіді, жертвуючи своїми послугами як сповідника. А робив це так вміло і переконливо, що багато людей не могло довше опертися таким його радам і приступало до Тайни покаяння. Коли ж довідався, що хтось був тяжко хорий, відвідував його дома, та намовляв, щоби по Божому приготувався на останню дорогу. У тій своїй ревності не залишив і незєдинених, яких часто на смертній постелі провадив до св. єдності.

Коли стрічався з молодими людьми, намовляв їх до монастиря. А що його словам мало хто опирався, то стягав на себе часто ненависть батьків, що не бажали собі бачити дітей монахами. На ринку часто катихизував, а відтак приводив до сповіді. Бідним, що в нього сповідалися, усе давав ще й дрібну грошеву поміч. Убогих гостив щодня у себе. Рідко бувало, щоби по його правіці при столі не сидів якийсь убогий.

При церковних відправах відзначався таким скупченням і набожністю, що глядачам годі було відірвати очі від нього. Густо-часто сам зачинав усі відправи, бо голос в нього був неабиякий.

Проповідник з нього був також знаменитий. Велика катедральна церква була все на його проповідях битком набита. А голосив Боже слово з великою свободою, хоч до нього за своєю працею не приготавлявся, лиш просто від сповідальниці йшов на проповідницю. Сам запалений оборонець церковного зєдинення умів так впливати на слухачів, що вони були готові також віддати своє життя за святу справу.

Попри свої високі душпастирські прикмети, виявляв святий неабиякий талан у заряді дієцезією. І так, відбував часто дієцезальні візитації, щороку скликував духовенство на синоди, вкінці сам писав священнічі правила.

Їздив також часто по соймиках і в Варшаву до короля. Робив усякі судові заходи, щоби відзискати всі єпископські добра, які неслухно дісталися у світські руки, при чому не зражували його ніякі труднощі. Завдяки його невсипучій праці на тім полі дієцезія піднеслася скоро матеріально. Дальшим доказом його господарського хисту це полоцька катедра св. Софії. Застав він її в оплаканому стані. Нарід боявся приходити на богослуження, бо були часто випадки, що мур чи тинк відривався і потягав за собою жертви в людях. Щоби тому якось зарадити, поставлено в церкві провізоричне руштовання з деревляним дахом. Се однак притемнювало церкву. Святий взявся за основний ремонт церкви. — До діла приступав без сотика в кишені, але при сильній підмозі вірних і щедрих датках, яких Йосафат був першою рушійною силою, довів це сміливе діло до кінця, здобуваючи тим самим для зєдинених величавий храм. — Треба дивуватися, як йому ставало на те все сил і здоровля.

То найбільше сил присвятив справі церковного зєдинення. Йосафат, де лише міг, шукав зустрічі з незєдиненими. Тому дуже радо гостив їх у себе, або був у них на приняттах.

Зачіпав їх також і принагідно.

Розмову повертав усе на справи віри й спасення душ, виказуючи блуди незєдиненої Церкви, так що католики називали його Божим бичем не незєдинених. — За те доводилося йому вислухувати нераз і чимало неприємностей. Його лаяно в очі, а то й навіть, зневажувано чинно. Та Святий тим не зражувався. — Навпаки, його найсильнішим оружжам, що розбрювало противників, була лагідність і любов. До насильних засобів Йосафат ніколи не вдавався, навпаки, здержував усе від того своїх сторонників. Коли раз Святого тяжко зневажено, а один з його прихильників хотів ціпком побити зухвальця, Святий не допустив до того. Не диво отже, що ще за свого життя бачив чимало своїх завзятих ворогів зєдиненими. За те й звали його противники „душехватою“. — Коли одначе нераз заходили обставини, що Йосафат позивав

незединених перед суд, то воно мало більше характер оборони зєдиненої Церкви перед незєдиненими.

Самі незєдинені видавали про Йосафата як найкращі осуди. М. ін. старалися його за гроші перетягнути на свою сторону, складалися для нього на дорогу до Царгороду, щоби поїхав лиш поклонитися патріярхови. Але Святий не пішов на такі пропозиції. Рівнож святість Йосафата була для його ворогів очевидна. Нераз було можна чути між незєдиненими голоси, що цілувалиб сліди його стіп, колиб він тільки був їхнім.

Апостольську працю серед незединених скріпляв Йосафат також пер м. Свої книжки, в яких боронив єдності віри, роздавав даром. В них виказував, що віра наших предків за князя Володимира була католицька, що наші богослужєбні книги, якими рівнож користуються незєдинені, виразно говорять про примат римських пап. Його писане слово, так як і устне, також трафляло легко до людських сердець. — Було чимало таких між незєдиненими, що наверталися на унію завдяки тим його творам та зберігали їх відтак для себе, як дорогу пам'ятку.

До праці над незєдиненими притягав Йосафат і єзуїтів.

Самого церк. роздору не міг ніяк терпіти, тому нищив і палив явно книжки незєдинених, але до самих людей відносився все з любов'ю.

Найтяжчі хвилини прийшлося Йосафатови переживати, коли він дістав противника між незєдиненими в особі еп. Мелетія Смотрицького, що в своєму посланні назвав Йосафата нелегальним єпископом та накликавав нарід, щоби відмовляв йому послуху.

Боронячи своєї захитаної єпископської поваги, вистарав собі Йосафат королівську грамоту, що могла обернути внівеч усі закиди Смотрицького, і казав її прочитати на ратуші. Це викликало велику ворохобню між незєдиненими і мало бракувало, а були би вже тоді Йосафата убили. Рішився Йосафат на той крок не з самолюбних мотивів, але боронячи прав зєдиненої Церкви. Доказом цього його власні слова, бо нераз говорив до своїх знайомих, що радо усунувся би до монашої келії й уступив місця Смотрицькому, колиб він тільки приступив до зєдинення.

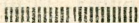
Ворохобня проти Йосафата, підсичувана ріжними агітаторами, скоро зростала, на нього влаштовувано засідки, бито його прислугу, а раз у храмі побито в його присутності киями проповідника; його діякон дістав в часі великого входу такий сильний удар в лице, що випустив з рук дискос з частицями. Все таки Святий зумів своїм тактом опанувати Полоцьк до того ступня, що тут вже цілком успокоїлося. — Інакше річ малася у Витебську. Як добрий пастир хотів Йосафат удатися сам на те найбільш загрожене місце своєї дієцезії.

На вістку про те багато місцевої полоцької шляхти хотіло супроводжати Святого, щоби в разі потреби стати в його обороні. Але Святий подякував їм за ту прислугу, та обмежився до своєї прислуги і церковного причоту. Однак свідомий небезпек, заявляв сміливо з проповідниці охоту вмерти за святу справу. Що більше, прочуваючи пророчим духом, що така хвиля недалеко, казав собі викувати гріб. Колиж його повідомлено, що гріб вже готовий, сказав з св. Симеоном: Нині відпусти слугу твого, Господи. Своїх слуг успокоював і казав, що коли вже він помре, то їм напевно нічого не станеться. Бог дав йому ласку, що бажання його серця сповнилося. Він умер справді за церковне зєдинення. В сторону своїх убивників не підніс він ані одного образливого слова, просив лиш, щоби полишено в спокою його обслугу, що й справді сповнилося.

Коли вбито Святого, промовила 2-літня дитина такими словами: „Вбито Бога“. А найбільшим тріумфом Святого треба уважати хіба це, що його власні убивники, засуджені королем на смерть, навернулися перед смертю на унію й прийняли сповідь з рук уніятських священників. Також такою дорогою пішов моральний спричинник смерти св. Йосафата, Мелетій Смотрицький, що з Савла стався Павлом.

Цьому почуванню величі святого Йосафата не можемо опертись й ми, що лише побіжно накреслили силуетку його святого життя.

Його ідея, що в перших роках християнства, за кн. Володимира Вел. ми були зєдинені з Ап. Престолом, жива і свіжа для нас ще й тепер, у цей великий рік 950-літнього ювілею хрещення Руси-України. Щойно пізніші роки нас розбратали й відлучили від Петрової скали. За давню єдність нашої Церкви з часів кн. Володимира згинув мученичою смертю св. Йосафат. Цій єдності мусимо остати вірні й ми, як духові спадкоємці ідей св. Йосафата.

3 голосів преси

Умова, заключена 20. червня ц. р. поміж Апостольським Престолом і польською державою, в справі т. зв. поуніятських дібр на Холмщині й Підляшші, викликала була в часі її ратифікації на терені польського сойму та на сторінках преси, української й польської, великий шум, багато застережень, протестів, а то й обурення. Про цю умову згадали ми у 7—8 числі „Ниви“ лиш коротенько, між новинками у „Всячени“, не даючи до неї ніяких коментарів від себе, бо ми про неї довідалися просто „в останній хвилині“, коли число вже було на машині. По вакаціях не зважувалися ми про цю справу писати,

бо тоді усі статті чи замітки про церковні справи на Холмщині й Підляшші підпадали конфіскації (після конфіскації відомого пастирського листа митрополита Шептицького).

В найновішому числі „Ogieńs-y“ (вересень-жовтень 1938) появилася у цій справі, як теж і в справі відомих подій на Холмщині й Підляшші в червні і липні ц. р., обширна стаття п. з. „Dobra poucnickie i „akcja“ na Chełmszczyźnie“, найголовніші частини якої передруковуємо — для кращого поінформовання і зорієнтовання нашого духовенства в цій справі. Не даємо до цієї статті майже ніяких своїх коментарів, щоби не наразитися на непотрібні наслідки.

„Йшло про ті добра в б. російській займанщині, — починає „Ogieńs“ свою статтю про заключену умову — які колись були власністю уніятської Церкви, і разом з касатою унії були віддані православної церкві, а по воскресенні (wskrzeszeniu) Польщі в меншій частині були передані латинській Церкві, а в більшій перейшли у треті руки, головню в руки військових осадників. Треба зараз завважити, що умоване відноситься до всіх поуніятських дібр, бо мовчигь про ту їх частину, яка є досі в посіданні чи уживанні православної Церкви. Урядови, що переводив цю умову з Апостольським Престолом, йшло про те, щоби виведати в Церкви, давньої власниці дібр, які знаходяться вже в приватних руках, резигнацію з них, та таким способом одержати змогу гіпотечного запису на фактичних посідачів. Апостольський Престол, що є найвищим господарем дібр, так уніятської, як і латинської Церкви, признав фактичний стан річей і цих дібр зрікся (наше підкр.). Зате держава признала врешті Церкві (роз. латинській — наша завв.) право володіння звиш дев'ятьма тисячами гектарів поуніятських земель, а крім цього зобов'язалася виплатити Церкві (Kościółowi) вартість дальших, нецілих трьохтисяч гектарів паперами „консолідаційної позички“ на суму півтреття міліона золотих (фактична вартість 1,700 тис. зол.). Якщо обчислення соймового референта умови точні, після яких поуніятських земель було 47,000 гектарів, то вийде, що Церква зреклася без відшкодування 35.000 гектарів (підкр. наше). Зробила вона цю уступку, числячися з фактичним станом річей і бажаючи влекшити теперішнім посідачам упорядкування правних титулів посідання.

„При обговорюванні умови в соймі, виступили проти неї українські послы, так католики, як і православні.

„Перші, устами о. Волкова, квестіонували, будьто би всі землі, узнані за поуніятські і розпарцельовані, були справді власністю уніятської Церкви. На це однак можна відповісти, що Апост. Престол зрікся претенсій тільки

до дібр, безсумніву уніятських і то ричалтово, не входячи в подробиці, де, чи в яких місцевостях ці добра знаходяться. Якщо отже серед розпарцельованих земель церковних знаходяться справді якісь землі, що до уніятської Церкви не належали, то і переписання їх власності не може опиратися на заключеній умові та остає справою, яка обходить не Рим, а православну церкву й уряд. Висказування з цього приводу якихнебудь жалів до Риму зовсім неузасаднене.

„Греко-католицькі послы (н. пр. др. Баран) виходили у своїх протестах з заложення, що церква, чи то уніятська, чи православна, є церквою українського народу і її матеріяльні добра повинні служити релігійним потребам цього народу, що особливо спадкоємницею скасованої уніятської церкви одної займанщини є та сама церква в займанщині другій, себто теперішня греко-католицька церква в Галичині, і тому її, а не латинському Косцюлови, належалась би реституція вартостей поуніятських земель, відданих у інші руки. Так формулюючи критику умови, українські послы з Галичини переочили декілька важних умовин. Першу, що останнім найвищим підметом права власности до церковних дібр не є цей або той нарід, тільки католицька Церква, конкретно, її найвищий пастир, Папа, і то без огляду на обряд. Друге це те, що на областях б. російської займанщини немає нині окремої уніятської єрархії — і то зовсім не з вини Церкви ані Риму. — Управління уніятської єрархії, по приписам конкордату, замикаються в границях б. австрійської займанщини, а деінде справи уніятів — бодай провізорично — заступає єрархія латинського обряду. Врешті забувається про те, що саме під юрисдикцією латинських єпископів розвивається (з незалежними від них перешкодами) неоунійна акція, що потребує також якогось матеріяльного випosaження, яке досі було виключною журбою св. Престола і латинського єпископату“.

Для підкреслення цього свого твердження „*Oriens*“ цитує слова „*Метти*“ (ч. 23), яка теж у своїй замітці про умову між Ап. Престолом і польським урядом в справі поунійних дібр стоїть — відносно правного власника церковних дібр — на такому самому становищі, що й „*Oriens*“, і не узнає демократії в Церкві.

Річ ясна, що не нарід, тільки Церква є власником церковних дібр. Однак з другого боку не можна погодитися з тим, щоби ті добра були обернені проти народу і на його шкоду.

* * *

Соймові дебати над справою поунійних дібр велися саме тоді, коли на Холмщині відбувалися відомі події з розбиран-

ням православних храмів Божих, поміж якими було багато бувших уніятських. Між прилюдною опінією витворилось було навіть переконання, що між умовою в справі поунійних дібр і холмськими подіями заходить тісний зв'язок. Та „*Oriens*“ збиває такі хибні припущення і представляє коротко перебіг цих холмських подій та їх відгомін серед українського громадянства і на сторінках польської преси.

Тому що нам про відгомін холмських подій не була дана змога писати на сторінках „*Ниви*“, радо передруковуємо все, що в цій справі написав „*Oriens*“.

„Фактичний бік подій на Холмщині — пише „*Oriens*“ — ось так представляється: Відроджена Польща застала на території давньої уніятської холмської єпархії, змушеної в 1875 році перейти на православ'я, около 250 церков, переважно залишених по евакуації в 1915 р. до Росії мас православного населення і православного духовенства. Уряд Річ-посполитої взявся за упорядкування справ православної церкви і обмежив число православних парохій до 54, признав їх за етатові і тим парохіям переказав таку саме кількість церков (зн. 54 церкви — наша завв.). Кілька десятків інших церков, головно ж на Підляшші, де колишнє уніятське населення ніколи не погодилось з православ'ям, а по 1905 році перейшло явно до латинської Церкви, віддано до вжитку Церкві латинського обряду. Кілька з тих церков вже сама церковна влада призначила потім для вжитку новостворених від 1924 р. унійних парохій. Залишилося ще кілька десятків церков, що стояли опечатані і ніхто їх загалом не уживав, або уживали їх дуже рідко православні, за спеціальним дозволом адміністрації.

„З таким станом річей, себто з таким обмеженням кількості парохій і держанням багатьох церков запечатаними, не хотіла погодитися православна єрархія. По-кликуючися на велику віддачу етатових парохій та на ріст числа визнавців православ'я (репатріяція!), митрополит Діонісій відкрив в останніх роках деяку кількість душпастирських неетатових станиць і дав товчок до урядження багатьох домів молитви, часто в приватних домах, чи в новозбудованих каплицях. Деякі з тих об'єктів мали нібиго повстати за відомом і дозволом властей.

„І ось у цьому році, не знати докладно, з чієї ініціативи, признано новостворені православні експозитури нелегальними, а цілу низку давніх запечатаних церков і каплиць, як також новозбудовані дома молитви зайвими об'єктами. Духовників заквестіонованих ста-

ниць будьто покарано гривнами, будь усунено. Вкінці в червні і липні ц.р. зайві церкви і молитовні дома, в числі понад 120, розібрано. Частина преси (розум. польської — *наша з'яв.*) виправдувала цю акцію, пояснюючи її тим, що нові осередки православія служили протидержавним політичним цілям, а саме русифікації чи українізації населення, як також і тим, що зайві церкви опованювали (szpesciły) (?) околицю, пригадуючи рівночасно і літа неволі і большевицьку Росію.

„Проти ліквідації церков і „нелегальних“ парохій внесено в Соймі інтерпеляції та обширно обговорювано там „холмські події“, звязуючи їх непотрібно з справою поуїйних дібр. Намагалися заговорити в цій справі православні єпископи, але їх збірне послання до вірних було skonfiskowane. Така сама судьба стрінула теж пастирський лист митрополита Шептицького. Річ ясна, що зміст skonfiskowanych документів не може бути ні обговорений ні поданий до відома. Серед православних був заряджений з причини холмських подій триденний піст. За границею зачали писати про руйнування православних церков, — цю вістку наш *Il. Kurier Codz.* (16. VIII) назвав попросту „буйдою“ і „брехнею“. Однак численні польські щоденники наводили ці факти, стараючись лиш їх виправдати. Кілька щоденників, як ось виленське *Stowo*, *Kurier Wilenski*, *Czas*, промовили до своїх читачів у цій справі тільки великими білими плямами в „другому накладі по конфіскації“. Так само часописи українські й російські.

„Остаточно факти належать до минулого. Можна тільки запитати про їх наслідки. Безперечно, що околиці Холмщини, такі характеристичні своїми численними церковцями, часто покритими мохом й опущеними, змінилися: щезло трохи старих будівель, а появилися квітники. (Автор, як бачимо, іронізує, а притім і дуже упрощує цілу справу. — *наша заввага.*) Та крім бажаних овочів ліквідаційна якція видала також наслідки, що їх певно не передбачували ініціатори. Перш за все сильніше сцементування православія. Відомо, що в нутрі православія в Польщі кипіла боротьба між Українцями і Росіянами, як також між церковною ерархією і світськими чинниками. А в обличчі подій на Холмщині, як це стверджує в ч. 21 українське *Волинське Слово*, „нараз все те змінилось. Щезли внутрішні спори і знайшлася спільна мога всіх церковно-релігійних чинників, а православна церква зискала ще більший моральний авторитет... Події... виличили доволі основно наше (себто українське) громадянство з недуги релігійної

байдужности. В терпіннях громадянство викресало з себе активну віру і здобуло „активну єдність“. Ця „викресана віра і єдність“ уводить, річ ясна, нове положення у наші віроісповідні і національні відносини на „кресах“.

„Другий наслідок холмської акції відноситься до виглядів на експанзію католицизму в тих околицях. Може хтось надіявся, що як щезне якась кількість православних станиць, то це влєкшить католицькій Церкві (Kościołowi) працю над навертанням православного населення. На ділі сю працю утруднено, викликаючи ненависть до католицизму, на який деякі чинники кинули підозріння, будьто би він був інспіратором тієї акції, або будьто би вона була за відомом Церкві (Kościoła) започаткована. Замість відкинути те підозріння, деякі польські часописи його радше потвердили. Атже в полеміці з іншими часописами, що пробували зайняти супроти подій критичне становище, повчали їх, що прецінь ціла ліквідаційна акція відбувалася на очах польських єпископів і апостольського Нунція. Певно, що цим не прислужилися католицькій справі. Передусім треба боятися, що через довший час праця над приєднанням православних для Kościoła буде дуже утруднена. А можна боятися ще й чогось гіршого, а саме повільного збайдужіння до релігії тамошніх, зражених до польськості й католицизму людей, і влєкшення пропаганди безбожництва серед них.

„Супроти таких наслідків акції дуже важною є справа зазначення католицького становища. Не можемо говорити, що про неї (акцію) хотів сказати митрополит Шептицький“.

Тому автор статті наводить таке католицьке становище, а саме голос варшавського „*Przegląd-u Katolick-ogo*“, який осуджує події на Холмщині як політичну справу, що не має нічого спільного з католицизмом. А відтак наводить ще комунікат польського єпископату в справі подій на Холмщині, у яким єпископат відкидає твердження, які появилися в пресі, будьтоби справа ліквідації православних святинь на Холмщині була узгіднена між польським урядом і єпископатом Польщі разом з Апост. Нунцієм. Це твердження цілком незгідне з правдою — пишеється у комунікаті.

В попереднім числі „Ниви“ помістили ми згаданий комунікат польського Єпископату. Жаль тільки, що він появилсЯ аж так пізно. Колиб він був появилсЯ у свій час, н. пр. в самому розгарі жалюгідних Холмських подій, був би він неодноголихо спинив, і тоді певно не булаб у публичній опінії — польській, українській, чи російській — виросла легенда про узгіднення акції на Холмщині між польським урядом і польським Єпископатом, разом з Ап. Нунцієм, легенда — для католицизму шкідлива і кривдяча.

Представивши в такий спосіб спокійно і безпристрасно перебіг подій на Холмщині з червня і липня ц. р., їх суть і наслідки, Автор (Observer) дає легкий коментар до своєї статті, вказуючи на дальшу т. сказатиб „історичну“ причину, яка довела до нинішніх подій на Холмщині й Підляші.

„Не пора і місце розводитися тепер над минулим, — кінчить Автор — але за те, що недавно сталося, відповідальність у великій мірі мусить бути перекинена на православія (*всі підкреслення у цитованій статті наші*). Бо воно через те, що знищило в 1875 р. унію на Холмщині, а потім служило русифікаційній політиці, посіяло ті зерна, з яких тепер плоди збирає. Якби не те нещасне „возсоединеніє“ і його методи, холмські церкви з домінуючою над ними холмською катедрою гомонилиб і досі співами східної літургії.“

Чи всі ті церковці булиб до нині „гомонили співами східної літургії“, не можемо певно твердити, але уповні погоджуємося з Автором, що до ліквідації православних церков на Холмщині причинилось у великій мірі і само православ'я. При ліквідації унії в 1875 році відіграло воно там дійсно сумну роль, а по ліквідації неодну чорну сторінку в історії страдальної Холмщини воно своєю діяльністю записало.

Та й нині ще деколи православ'я в Польщі не може забути, що ті часи, коли то воно було підпорою царської влади в її русифікаційній акції, безповоротно минули. Воно ще й нині виявляє деколи занадто велику бундючність і воевничість. Православне духовенство, за малими лиш виїмками, ширить нічим неузасаднену ненависть до католицизму, а спеціально до греко-католицизму (унії), а в парі з тим погорду і легковажне відношення до нього. Щоби про те переконатися, вистарчить переглянути православну, в першу чергу російську пресу. Іренічних ноток у ній у відношенні до католицизму византійського обряду там не знайдете. Незнайдете їх і в ваших розмовах з якимнебудь православним священником чи світським.

Та найбільш проречистим доказом на цю ненависть, а разом на боевий запал православ'я супроти греко-католицької Церкви це голосна „православна місія“ на Лемківщині. Так її народини, як її ріст і її нинішня діяльність — це один сором для православ'я в Польщі. Чому? — Це дуже добре відоме і проводови і діячам нинішньої православної Церкви в Польщі і про те ми, з різних причин, не будемо тут говорити.

Або другий, не менш яскравий доказ на це. В половині жовтня ц. р. появилася на сторінках польської преси документ одної частини православного духовенства (з Лемківщини — отже найбільш боево настроєного), у яким воно застерігається проти оборони православ'я, що його

піднявся Митрополит Шептицький у своїм пастирському листі з серпня ц. р. Лист цей, як відомо, світські влади сконфіскували, а в ньому Митрополит заняв становище супроти подій на Холмщині. Чи він у тім листі ставав в обороні православія чи ні, про це автори документу не знають певно, бо ж лист сконфісковано. Але вже сама можливість оборони православія уніятським Митрополитом викликала у цій частині православного духовенства такий неспокій, що воно видало документ-відозву, розуміється у польській мові, для вжитку тих, ксму цю о документу треба і хто його інспірував.

Документ — відозва своїм цинізмом і своєю нікчемністю перевищує все, що колинебудь у якійнебудь релігійній організації могло появитися. Полемізувати з авторами відозви, чи повчати їх — не будемо, бо це булаб для них завелика честь. Ми згадуємо про цю скандальну відозву тільки як про документ ганьби й морального упідлення, до якого докотилась деяка частина духовенства нинішньої православної Церкви в Польщі, і як історичний причинок для майбутнього дослідника взаємовідносин між обома Церквами.

І тому може й слушність має "Oriens", що відповідальність за Холмські події скидає на само православія.

Але за те хіба годі булоб мститися нині на православній Церкві, бо засада „Око за око, зуб за зуб“ не має місця в моральнім кодексі християнства.

X.

Нові книжки.

Юліян Тарнович: Верхами Лемківського Бескиду. Мандрівницький провідник по Лемківщині. Бібліотека „Плаю“ ч. 2. Накладом Українського Туристично-Краєзнавчого Т-ва „Плай“. Львів 1938. ст. 62, 16°.

Книжечка подає з першої частині загальні відомости про Лемківщину (геологія, підсоння, рістня, звірня, краєвид, праісторія, мешканці, лемківський говір, історія, народні передання, письменство, господарство, промисл, лемківська еміграція, матеріальна культура, будівництво, звичаї й обичаї, а врешті пісні) і подрібні для туристів, що вибираються у мандри по чудовім Лемківським Бескиді. Книжечка прикрашена кільканадцятьма гарними знімками лемківського побугу. До книжки додана докладна мапа розселення Лемків.

Василь Лімниченко: Верховинець. Цікаві оповідання, том 21. Львів 1938. Накладом Марійського Т-ва Молоді. Ст. 135, 15°.

Dr. František Grívec: Kristus v Církvi. Ze slovinštiny přeložil Fr. Švehlák, podle nových autorových doplňků a přání

upravit Fr. Jemelka. V Olomouci, leta Paně 1938. ст. 202. мал. 8°.

Aleksander Bocheński, Stanisław Łoś, Włodzimierz Bączkowski: Problem polsko-ukraiński w Ziemi Czerwieńskiej. Drupi nakład. Wydawca „Polityka“ Warszawa, rok 1938. ст. 243. мал. 8°.

А. Бохенський обговорює „Problem polityczny Ziemi Czerwieńskiej“, Ст. Лось „Problem gospodarczy Ziemi Czerwieńskiej“, а Вол. Бончковський „Prometeizm polski“.

Ясним і сміливим підходом до поодиноких квестій з цього комплексу польсько-української проблеми в Галичині, безперечним знанням справи і можливою об'єктивністю роблять автори книжку цікавою для кожного, а не для самих тільки політиків.

Календарець Пресвятого Ісусового Серця на 1939 рік. Річник IV. Зладив М. Ф. ЧСВВ. Жовква 1938. Видавництво й Друкарня ОО. Василян. Ст. 64. Кишеневий формат.

Календарець цікаво зложений, таку календарній, як і в другій, повчальній частині, тільки застереження треба піднести до самої назви календарця. „Календарець Пресвятого Ісусового Серця“ — це трохи забагато. Може бути Календар Братства Ісусового Серця, Календар Місіонаря Ісусового Серця, Календар почитателів Ісусового Серця, але Календар Ісусового Серця — це і не побожно і не на місці. Пресвятого Серця Христового не можемо й не сміємо мішати з звичайними, людськими, обчисленими звичайно на зиск, інтересами.

Atlantis. 10. Jahrgang. Länder, Völker, Reisen. Bibliographisches Institut A. G. Leipzig.

Це репрезентативний німецький журнал, великого формату (200 × 210 мм), друкований на крейдовому папері, повний розкішних світлин. В 1. числі за 1938 рік приносить статтю: *Alteuropa in der Karpaten-Ukraine (Ukrainische Bergstämme auf den Südhängen der Waldkarpaten)*. Стаття займає 13 сторін і 19 прегарних фото-знімок гуцульської і бойківської Верховини Карпатської України, як теж і губернаторської палати в Ужгороді. Автор статті Ernst Bargel, знімки Вернера Zeumer-a.

Такої обширної, написаної з основним знанням цього чудового закутку нашої землі, яким є Закарпаття, з нетаєною симпатією до нього, не було досі ще в ніодному чужинному журналі. На виключене, що збут, хочби й мінімальний, цих чужих публікацій, де є *Ucrainica*, звернув би увагу чужих видавців і заохотив їх до частішого поміщування статей, зв'язаних з Україною.

Знижена ціна одного примірника „Atlantis“ 2.40 зол., з пересилкою в Польщі 2.65 зол., за кордон 2.90 зол. Гроші можна слати переказом або чеком ПКО 506.778 на conto Пром-банку Львів, вул. Гродзіцких 1, з допискою „за Atlantis“.

Тоодор Курніта: Отець із золотим серцем. Картини з життя святого Івана Боско в пятьдесятліття його смерті. Накладом Видавництва „Наш При-
 ятель“. Львів 1938. ст. 29, 16^о, ціна 25 сот.

Всячина.

Український гр.-кат. священник головою уряду. Премієром міністрів новоствореної Карпатської України в федеративнім звязку з новою Чехословаччиною — став о. прел. Августин Волошин, довголітній директор учительської семінарії в Ужгороді, один з найвизначніших національних діячів українського Закарпаття перед і по війні. О. прем. Волошин держав усе сміливо жовтоблакитний прапор, так в часи мадаризаціїного заливу перед світовою війною, як теж і в повоєнних часах, коли то на Закарпатті розшаліла була справжня вакханалія русофільства, а зглядно імпортованого московського чорносотенства і т. зв. православія найгірших московських зразків, вакханалія, попирана, на жаль, чеським урядом, — та не зійшов ніколи з боронених собою позицій, ні національних, ні релігійно-церковних.

Радіємо, що в моменті, коли будується нове життя українського Закарпаття, на чолі його Уряду став такий стійкий і такий безкромпромісовий національно-церковний діяч, яким є о. прел. Августин Волошин. Віримо, що під його мудрою кермою Карпатська Україна (— найкращий дарунок, що його Бог дав Українському Народови на Ювілей 950-ліття його хрещення —) — отой „поранений брат“, загоїть криваві рани та увійде на правильний шлях свого національного розвитку, що там буде знівечене все штучне, протинародне, імпортоване чужинцями і таке шкідливе національному організмови. Віримо, що там затихнуть усі національні і релігійні спори, що всі, зведені на манівці, вернуться згодом назад на ті національні і церковні позиції, що їх перед кількома чи кільканадцятьма роками були покинули, і що українська греко-католицька Церква Закарпаття дістане таке духовенство і такі умовини розвитку й праці, що стане, так як і в нас, найбільш творчою силою Народу.

Голові Уряду Карпатської України, о. прем'єрови Волошинови бажаємо обильного Божого благословення і великих успіхів у його важкій праці, в цих історичних часах для добра Церкви й Народу.

Справа Закарпаття. Коли ми про цю справу писали в попередньому числі, Чехословаччина шойно зачинала „трішати“, Німці забирали території, замешкалі німецьким населенням, а Поляки несподівано зайняли т. зв. Заользанський

Шлеськ (його статистичні дані, як подають часописи, ось які: на 250 тисяч населення припадає 75 тис. Поляків, 130 тисяч Чехів, 40 тис. Німців і 10 тис. інших). Довкола Закарпаття йшла тоді дипломатична акція, ведена Польщею (міністр загр. справ Бек), що змагала то того, щоби наше Закарпаття прилучити до Мадярщини і досягнути в такий спосіб спільну польсько-мадярську границю. Від того часу зайшли у структурі Чехословаччини великі зміни. Словаччина і Закарпаття проголосили державну самостійність у федеративнім звязку з чеською республікою. Створено власні уряди, зорганізовано власно владу. На Закарпатті на чолі першого уряду, створеного 9. X. 1938 на основі компромісу між Українцями і москвофілами, станув посол Андрій Бродій, який одначе вкоротці за свої „коншахти“ з Будапештом був усунений і під замітом державної зради посаджений до в'язниці. На його місце центральний уряд федеративної республіки в Празі іменував прем'єром о. дир. Августина Волошина, одного з найвизначніших діячів Карпатської України (26. X. 1938). Найважливіше завдання уряду було дійти з Мадярми до згоди, а вони домагалися цілого Закарпаття, або бодай плебісциту. Коли одначе центральний уряд і уряди словацький і карпато-український відкинули ці домагання Мадярщини, вказуючи, що вони, створивши свої уряди, зазначили свою волю до незалежного життя в федеративній республіці, — обі сторони — мадярська і чехо-словацько-українська віддали справу до вирішення арбітрам: Німеччині й Італії. Ці арбітри вирішили справу дня 2. XI. 1938 у Відні в такий спосіб, що і Словаччину і Карпатську Україну залишили в федеративнім звязку з Чехами, а Мадярам відступили ті частини обох країв, у яких живе поважніша кількість Мадярів. І так Карпатська Україна втратила Берегове, Мукачів, а навіть столицю свою Ужгород, втратила головний залізничний шлях, що лучить її з заходом, втратила свої торговельні, господарські й культурні осередки. Хоч який це був страшний і нежданий удар, ціле населення прийняло його з спокоєм, а уряд зачав евакуувати всі державні установи і все національне й державне майно із признаних Мадярам міст. Столицею став Хуст у Мармарошині, а уряди евакуовано до Хуста, Середнього і Сваляви. Наладнано поштовий, телеграфічний і телефонічний звязок між поодинокими місцевостями в краю і з цілою республікою, урухомлено автобусові лінії, випрацьовуються пляни нових залізничних і автомобільних шляхів. Пороблено усякі заходи для прохарчування населення. Уряд панує над положенням і життям молоді держави наладжується.

Під Мадярщину разом із Ужгородом перейшов і осідок Мукачівського єпископа, разом з Духовною Семінарією і катедрою. Вже перед кількома роками велися переговори чехо-словацької республіки з Ватиканом в справі креовання нового

грекокатолицького єпископства з осідком в Хусті. Думаємо, що нова карпатоукраїнська влада поведе розпочаті переговори далше аж до успішного кінця і Хуст стане й осідком гр.-кат. єпископства. В Ужгороді залишився теж монастир ОО. Василіян, де мешкав протоігумен Закарпатської провінції, і де ОО. Василіяни вели хлопчучу гімназію, зате монастир ОО. Василіян в Мукачеві остав при Закарпатській Державі, бо славний монастир на Чернечій Горі знаходиться на передмісті Мукачева (за рікою Латорицею) Росвигово, яке не відійшло до Малярщини. Інші Василіянські монастирі — в Мал. Березнім, Імстичеві й Бороняві осталися при Карпатській Україні.

Св. Отець і сучасно-політичні проблеми. Св. Отець Пій XI. підчас недавньої авдієнції (25. IX.) союзу французьких християнських синдикатів, що його вів паризький апостольський нунцій, торкнувся сучасних суспільно-політичних проблем. Нвсамперед згадав про етатизм, який говорить, що держава є всім, а одиниця нічим. *In medio stat virtus* — сказав Св. Отець. Тільки Церква визнає й голосить науку, яка упорядковує взаїмовідносини між колективом і одиницею. За наукою про тотальну державу криється єресь суспільного (соціального) пантеїзму. Всі ті, що приписують усе колективови, твердять тимсамим, що колектив є чимсь божеським. Слова діавола в раю: будете як боги, несуться нині з уст ідеологів тоталізму. А це є власне узурпація. Кожний чоловік належить тільки до Церкви, бо кожний належить до Бога і Христа. — Відтак торкнувся Св. Отець питання про християнську любов, яка одинока всилі усунути або бодай зменшити ворожнечу і боротьбу, не згадуючи вже про війни. Християнську правду про колектив і одиницю та християнську любов виявить і здійснить у світі жива Католицька Акція. — (*Apostolat*)

В Папській Духовній Семинарії в Дубні зайшли зміни. В жовтні ц. р. уступив її ректор о. А. Домбровський Т. І., що найбільше напруцювався при її організації. Що було причиною уступлення, не знаємо. Обовязки ректора сповняє покищо о. Мурільйо. Ректором має бути о. Ф. Роземан Т. І., магістер східного новіціату ОО. Єзуїтів в Альбертині.

Ще справа ревіндивацій на Волині. Пресовий орган волинської латинської дієцезії „*Życie Katolickie*“, що виходить в Луцьку, в однім із своїх чисел, у статті „*Bez przymusu i sprzedajności*“ категорично стверджує, що не признає навертання на католицизм шляхом примусу чи обітниць матеріяльних користей. „Колиб ревіндиваційна акціявійшла справді на цей шлях, ніодин чесний (*uczciwy*) католицький священник не міг би в ній брати участі, ані виступати в її обороні“. „*Życie Katolickie*“ впевняє, що у волинських ревіндиваціях не було ніякого примусу, з виїмком хіба деяких тільки випадків (підкр. наше). „Були намови

й переконування, не було змушування". Та автор статті, побачивши, що трохи задалеко загнався у своїм твердженні про чисті й дозволені методи при „pawgasaniu“ православних, рефлектується і поправляється. „Обережність у цих випадках завжди конечна, тому не можна ручити, що хтось десь (наше підкр.) при намовах не посунувся задалеко, що ми у кожній хвилі без обиняків осудилиб“ (аякже!!), але автор таких фактів не знає. Не знає він їх для прилюдного вжитку, але в совісті своїй знає певно десятки таких фактів. Врешті „Życie Katolickie“ пояснює можливість щирих і масових навернень православного українського населення на польський католицизм. Зрозуміє їх той, хто знає волинські відносини, де живуть ще спомини унії, де православ'я не вийшло глибоко в душу населення, де врешті католицизм має чар Божої правди. „Сектанство мало би мати цю (притягальну) силу, а католицизм ні?“ — питається заспокоєний самим собою автор. — З цілої статті визирає облуда й софістерія, що зовсім не лицює католицькому та ще й дієцезальному органі.

Справу славетних „волинських ревіндикацій“ в дуже простий і наївний спосіб пояснює собі, від якогось часу, оломуцький „Apoštolát sv. Cyrila a Metoda“ який глядить на цей жалюгідний „процес навертання“ православних крізь виключно польські окуляри. Ось знов у ч. 10 з ц. р. пише він таке: „В луцькій землі навернулося дня 15. серпня в парохіяльнім костелі в Боремелі 15 осіб з православ'я на католицьку віру, а тиждень потім, 21. серпня, дальших 6 осіб пішло за їх прикладом. Всі вони потомки тих родин — головно шляхотських — які по нещаснім польським листопадовім повстанні були змушені царською владою прийняти православ'я“.

Дивує нас, що такий поважний орган, як „Apoštolát“, який ще до того пропагує унійну ідею між Слов'янами, не загляне й до українських католицьких часописів, що їх дістає, щоби в цій справі виробити собі трохи поважніший і більше безсторонній погляд.

Віденський кардинал Інніцер став у останніх часах предметом найрізномордніших часописних здогадів і підозрінь. Одна неутральна пресова агенція просила його о телеграфічну відповідь на такі запити: „Заграницею поширюються вістки, що Ваша Еміненція вислала до св. Отця письмо з проханням звільнити Вас з уряду. Інші вістки говорять про протикатолицький рух „Los von Rom“, на чолі якого маєте стояти Ви, Ваша Еміненція. Крім цього Ваша Еміненція мали уложити відозву до австрійських католиків, що його потверджує NSDAP. — Кард. Інніцер дав на ті запити відповідь: „Alle Meldungen glatt erlogen. Ich protest ere nachdrücklichst“.

Віроісповідна приналежність німецького учительства. Після останньої урядової статистики до католицької Церкви належить 62.368 учителів, до евангеліцької 116.800,

а лиш 2028 учителів подало себе за „віруючих в Бога“ — себто так, як каже ідеологія німецького неопоганства.

Чи нові відносини в житті Польської православної Церкви? Часописи доносять, що на днях має появитися декрет Президента Польської держави, що урегулює відносини так у самій православній Церкві, як теж і її відносини до держави і навпаки. Цей президентський декрет це тільки частина реалізація того, що заповідав декрет президента з 1. червня 1930 року, в якому було заповіджене скликання Собору православної Церкви в Польщі. Православна Церква має дістати соборний устрій. Статут виробила мішана комісія передсоборного зібрання, що його зreferував на засіданні 17. жовтня новий директор православного департаменту віроісповідань Дунін—Борковський. В кілька днів після того міністр віроісповідань Свентославський прийняв на аудієнції єпископат православної Церкви в Польщі, від імени якого митрополит Діонісій висловив згоду на новий статут.

Церковна влада православної Церкви і скандальний документ „малопольського духовенства“. Скандальний документ, що його видало православне „малопольське“ духовенства з своїм благочинним Георгієм Павлишином на чолі проти пастирського листа нашого Митрополита Кир Андрея Шептицького, виданого в справі Холмських подій, документ, повний безсоромної брехні й ненависти до всего, що греко-католицьке, повний лизунства й моральної підлоти, викликав фатальне вражіння головно між православними, які побачили, до чого докотилась деяка частина православного духовенства. Зареагувала на нього і найвища влада Православної Церкви, яка в митрополитальнім органі „Слово“ (43. число) помістила ось яке зарядження:

„В звязку з опублікованим у пресі відкритим листом частини Духовенства Малопольської Округи, уложеним та підписаним без відома Епархіяльної Влади, всупереч 39 апостол. правилу та наказу Вищої Церковної Влади з 22. V. 1930 р. висловлено строгу догану цілому духовенству, що його підписало“.

Православна катедра в Берліні. В червні ц. р. посвячено в Берліні — Wilmersdorf-і нову православну катедру Воскресення Христового. Торжественного посвячення довершив голова „архиєрейського собору“ російської православної Церкви заграницею, митр. Анастазій при сослуженні берлінського архиеп. Тихона і його єпископа-помічника Серафима з Почдаму (раньше був він єпископом у Відні). Гітлерівський уряд піддержує православну пропаганду, що зискує між протестантами — головно ж між бувшими полоненими і німецькими кольтоністами — багато визнавців. З тією метою переложено православні літургічні книги на німецьку мову і вже зачинають відправляти східні богослуження в німецькій мові.

З браку церков православні Німці ходять на богослуження до російських церков, доки не побудують своїх власних німецько-православних святинь. Найближча ціль православного руху в Німеччині — досягнути церковну самостійність через основання окремої митрополії, бо досі всі православні в Німеччині (Москалі, Українці й Німці) знаходяться під юрисдикцією російського православного синоду в Сремських Карлівцях.

Міжнародний зїзд безбожників в Льондоні, про який ми згадували своєчасно в „Ниві“, пройшов майже незаметно, а англійська преса ледви згадала про нього. Тільки католицькі тижневики подали про нього декілька більших вісток. На зїзді головував бельгійський буржуазний ліберал др. Togwagne. Головний аренжер зїзду, большевицький „Союз воюючих безбожників“ не мав на зїзді ні одного представника, тому що англійська амбасада в Москві не дала членам союзу потрібної паспортової візи, а не зробила того мабуть внаслідок енергійного протесту, що його піднесли перед англ. урядом найвизначніші християни Англії. Остро виступав проти всіх християнських Церков бельгійський делегат Павло Бравн, підносячи давні фрази вільнодумців, будьтоби Церква була найбільшим ворогом демократії і будьтоби кожний, хто її слухає, зрікався людських прав. Розуміється, що Церква не признає такої демократії, яка вбиває тих, що інакше думають, як це н. пр. діється в большевії чи червоній Еспанії. — Льондонські католики дали гідну відповідь на цей конгрес безбожників: маніфестаційним визнанням віри, що його зложив 50 тисячний похід вірних, який з великим хрестом на переді і з релігійними піснями на устах вирушив від палати уєстмінстерського архієпископа попри парлямент аж до катедри, де на закінчення відправлено молебен. Могутня католицька маніфестація зробила велике вражіння на цілий англійський Льондон.

Безбожники про перепис. Часопис „Безбожник“ вияснює, чому при найближчій всесоюзній переписі населення, назначеній на 17. січня 1939 не буде в переписних аркушах рубрики про релігійну приналежність горожан. „Безбожник“ каже, що в означенні релігійної приналежності був зацікавлений дореволюційний царський уряд; він старався представити Росію „святою і релігійною“, а совітський перепис має інше завдання: „вказати величаві досягнення двох сталінських п'ятиліток і дати картину зросту соціалізму“. Та між рядками статті можна вчитати, що правдивою причиною усунення рубрики про релігійну приналежність є небажана для большевицького уряду великанська більшість горожан Союзу, що не боялася і не стидалася подати свою релігійність, і через те картина досягнень совітської батьківщини під проводом партії Леніна—Сталіна була викривлена. І факт, що більшість совітського населення подало при останньому переписі

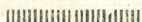
(1937. р.) свою релігійну приналежність у конскрипційних аркушах, був причиною, що Совіти попередній перепис уневажили, а зарядили на початок 1939. р. новий.

Тисячі й мільйони викидується сьогодні на протирелігійну пропаганду, яка робить своє діло. А що ми протиставимо цьому? Скільки в нас часописів чи журналів релігійного змісту? Їх небагато, але й до них ставимося байдуже. Чи насправду ми ще не доросли до того, щоби читати поважніші наукові, релігійно опрацьовані журнали? Богословське Наукове Товариство видає місячник „Нива“ і тримісячник „Богословія“, яких річна передплата разом виносить зл. 20.— замість 24.— зл.

Чи Впр. Отець передплачують їх? Якщо ні, просимо прислати замовлення на передплату в 1939 році. — Передплачуючи католицьку пресу, творимо охоронний вал перед антирелігійною акцією, що хоче вирвати з нашої душі те, що найцінніше — Бога.

Тому ставаймо в ряди нових передплатників „Ниви“ і „Богословії“!

Львів вул. Коперника 36.

3 листів до Редакції

До
Хвальної Редакції „Ниви“

у Львові.

Просимо ласкаво помістити в Ниві слідуюче:

Зібрані Отці поморянського деканату на соборчику в Кальнім, почуваються до милого обов'язку висловити Високопреподобному Отцеві Крилошанинові Юліянові Дзеровичові вирази признання і вдяки за написання Катихиз для I і II класи, які стали не тільки цінним і поважним вкладом в убогу катихитичну літературу, але неоціненим і приступним помічним підручником, що улекшує науку релігії і до неї заохочує, а якого брак учителі релігії так дуже відчували.

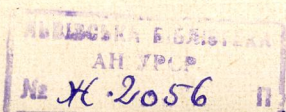
Радість, з якою повитали ми появу цього твору нехай буде заохотою для Достойного Автора до дальшої праці на цьому полі.

Кальне, дня 10. листопада 1938.

*о. Вол. Кармазин, о. М. Гуньовський, о. Новосад,
о. Городецький Ст., С. Карпович, о. Вол. Шумин,
о. Йосиф Кучкуда, о. Косович Николай, о. Зенон
Древницький, о. Микола Бурак, о. Мацієвич Микола.*

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Редагує Колегія. За редакцію відповідає о. П. Козицький.

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 214-78.

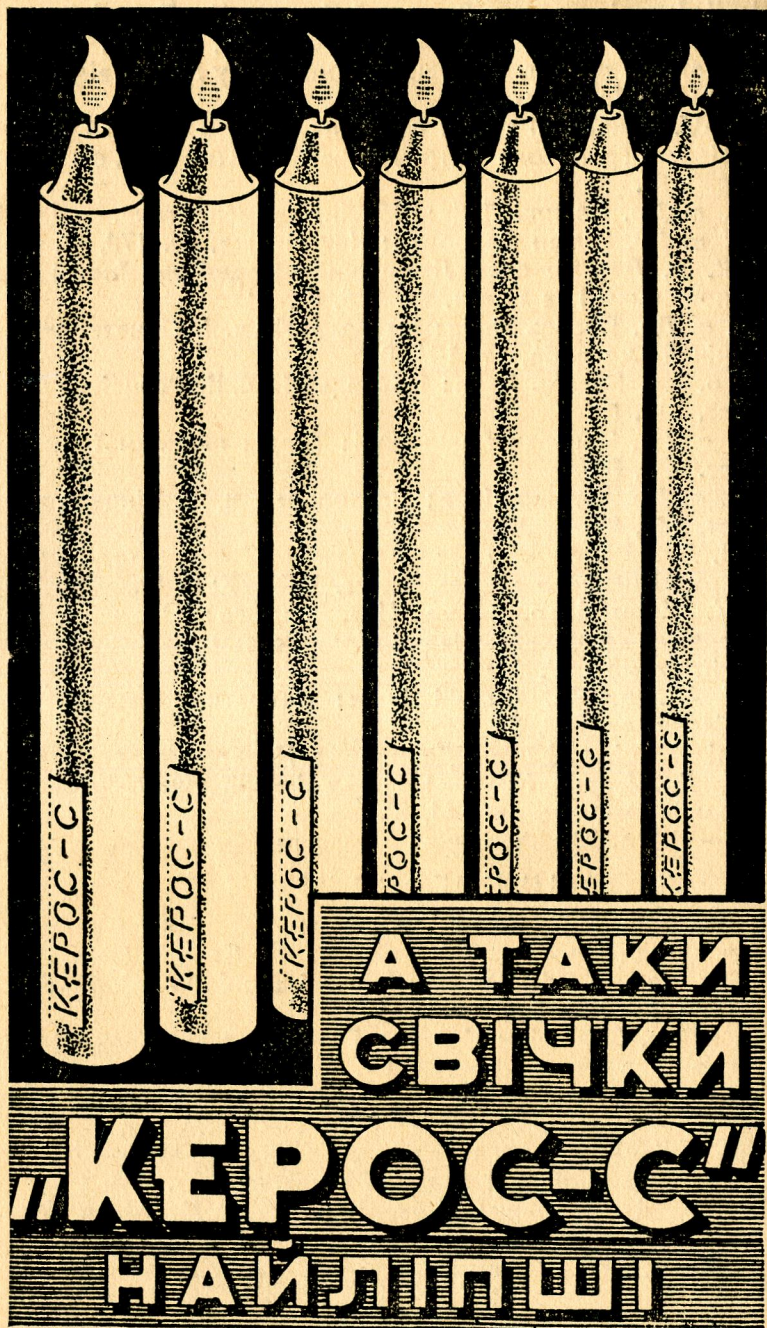

I. ПРАЦІ ГР.-КАТ. БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

- Т. I—II. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд і попереджуючі установи, ст. 243, 8°.
- Т. III. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783—1810 р. [друкується].
- Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. — Пер. з грецького митр. Андрей Шептицький, ст. XIV + 490, 8°.
- Т. VI. о. Др. Василь Лаба: Біблійна герменевтика, ст. 148, 8°
- Т. VII. о. Др. Юліян Дзерович: Катихитика, ст. 178, 8°.
- Т. VIII. о. Др. Ярослав Левицький: Перші українські проповідники і їх твори, ст. 196, 8°.
- Т. IX. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. I. Початкова, до-нікейська доба, ст. 164, 8°.
- Т. X. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. II. Розцвітна доба, ст. 217, 8°.
- Т. XI. о. Др. Ярослав Левицький: Теорія церковної вимови, ст. 137, 8°.
- Т. XII. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. III. Кінцева доба, ст. 147, 8°.
- Т. XIII. Др. Володимир Залозецький: Огляд історії старо-християнського мистецтва, ст. 122 + XLII, 8°.
- Т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького: Пастирські по-слання до духовенства й вірних станиславівської епар-хії, ст. 257, 8°.
- Т. XV—VI. о. Др. Андрій Ішак: Догматика незєдиненого Сходу, ст. 280, 8°.
- Т. XVII—XVIII. о. Юліян Дзерович: Педагогіка, ст. 247, 8°.
- Т. XIX. Др. Борис Кудрик: Огляд історії української цер-ковної музики, ст. 144, 8°.
- Т. XX—XXI. о. Ю. Дзерович: Катихизи.

II. ПРАЦІ БОГОСЛ. НАУК. Т-ВА

- Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич: Матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261, 8°.
- Т. II. Dr. Jos. Slipyj: De principio spirationis in SS. Trinitate. Р. VIII + 120, 8°.
- Т. III. о. Др. Спирідіон Кархут: Граматика української цер-ковно-слов'янської мови. Ст. XIX + 284, 8°.
- Т. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катебри Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX, 8°.
- Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянор. Ст. 256, 8°.
- Т. IX. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шаш-кевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. Ст. 1—146, 8°.
- Т. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашке-вича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. Ст. 147—324, 8°.

А ТАКИ
СВІЧКИ

„КЕРОС-С“
НАЙЛІПШІ

НИВА

ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ

ЧАСОПИС

ГРУДЕНЬ

1938

З М І С Т:

	стор.
<i>о. Е. Мацелюх:</i>	
В 950-літню річницю	425—429
<i>о. Всеволод Дурбак:</i>	
Відкуплення і спасення	429—442
<i>Прот. П. Табінський:</i>	
Церковний Устав св. кн. Володимира Вел:	443—450
<i>о. Й. Іванець:</i>	
Метрикальні метаморфози	451—452
<i>Х.:</i>	
Новий устрій „Польської Автокефальної Православної Церкви“	452-459
Всячина	459-464

Просимо тих Впр. Отців Передплатників, яких адреса поштових урядів є змінена, подати це до відома Адміністрації, щоби не на-
ражувати нас на непотрібні поштові карі.

Реверенди, папістики, пальта і футра

для Всч. Духовенства — на
осінний і зимовий сезон

поручає кравецька робітня

В. ХОМИН, Львів, вул. Домініканська 11, тел. 283—95.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно.
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2.50 долляри річно.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Конто чекових переказів ч: 79.

о. Євген Мацелюх.

В 950-літню річницю

„Вже сонце ясне, слава Богу, встало,
Бачте, як ясно світлом засіяло,
Густі, сонливі мраки розбило,
Боже, ах Боже, то Твоє діло!“...
(М. Шашкевич).

Отсими, радісними словами Маркіяна Шашкевича можемо привітати сьогоднішню, памяту хвилю великого Ювілею християнського життя нашого народу, великого Ювілею нашої греко-католицької Церкви.

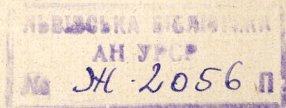
950 літ минуло, як над нашою країною, що потопала в темнім, жорстокім поганстві, засіяло ясне сонічко Христової ласки і своїми животворними проміннями збудило народню душу до воскресення і чудесними, дорогоцінними жемчугами Божої благодати прибрало нове християнське життя в нашій Україні.

Перед нами виринає сьогодні велика постать святого князя Володимира, що зробив дорогу сонцю Христової віри у нашій країні.

В цю хвилю Ювілею треба нам перш за все з подякою закликати словами Маркіяна: „Боже, ах Боже, то Твоє діло!“

Цю хвилю предсказав первозванний апостол св. Андрей. „Чи бачите ці гори? На цих горах засяє ласка Бога, тут має бути великий город і церкви численні Бог побудує“. Так промовляв на Київських горах до своїх учнів св. Андрей.

На Київських горах засяє ласка Бога..

І вона засяла у повній величі 988 р.

Пригляньмося сьогодні початкам християнської віри у нашій народі, розважмо причини, які спричинили введення Христової віри у грецьким обряді і почислім ці додатні впливи християнства на будучі століття.

Перед 988 роком християнство в Україні мало вже більше, як столітню традицію. У чорноморських землях християнство появилось вже у I. віці по Христі. Місто Корсунь знане було з мучеництва третього папи римського, св. Климентія. Готи підчас свого побуту на Україні стали християнами. Їх єпископ Ульфільас почав тут перекладати св. Письмо на готську мову.

Точніші відомости про християнство на Україні маємо від початку IX. століття. Князь Норманів Бровлін під впливом чуда прийняв християнську віру.

Ватажок варварів Рос охрестився підчас свого походу в Малу Азію. Словянський апостол св. Кирило мав стрінити у Корсуні Євангелію, писану „руськими письменами“. 860 р. мав охреститися князь Аскольд підчас свого походу на Царгород. На його могили побудовано церкву. В договорі київського князя Ігоря з Греками 945 р. згадується християн. Вони мали вже тоді церкву св. Іллі в Києві. Перша з пануючого роду в Україні прийняла християнство св. княгиня Ольга.

Її внук Володимир, в молодих літах, був ревним поклонником поганської віри. До його столиці Києва приїжджали визнавці різних вір і старалися приєднати князя до своєї віри.

Князь порадився бояр, а бояри сказали:

„Як хочеш довідатися правди, то вишли мудрих мужів, нехай вони придивляться ріжним вірам“.

І вислав князь послів до різних країв...

* * *

Які були ріжні причини введення християнської віри у нашій народі?

Перша причина була чисто релігійна. Культ поганських божків, убогий змістом, жорстокий у своїх жертвах, вимагаючий навіть людського життя, дикий в моральних законах, неясний щодо будучого, позагробового життя, не вдовольняв уже людського серця. Тому князь Володимир бажав пізнати правдиву, християнську віру, а через християнство хотів скинути з свого народу клеймо варварства, старався піднести культурне життя і зрівняти свій нарід з іншими, культурними народами.

Другою причиною була державна потреба. Вісім літ свого початкового панування князь Володимир посвятив на воєнні походи. Він іде далеко на північ, у недоступні ліси над Німаном і Двиною, щоби підбити литовських Ятвягів і білоруських Радимичів.

На сході прилучує до своєї держави надволжанських Болгарів, на заході Хорватів.

Князь Володимир будує всюди сильно укріплені города, лишає в них сильні залоги, між городами кладе сильні, оборонні вали.

В 988 р. міг князь Володимир сказати отсі слова:

„Наша держава велика і влада могутня і воїни хоробрі і нарід у силі зростає. Та не буде державі нашій слави, ні воїнам бодрости великої, ні народові тривкості, доки ми не відречемося ідолів і не освітимося вірою в одного Бога, як Його вже південні і західні народи визнають і ласкою Його ростуть і могутніють“.

Як мудрий будівничий держави, знав Володимир, що ніщо так не злучить тих різних племен одного народу, різних що до віри й обичаїв, як тільки одна Христова віра.

Чомуж з Візантії прийшло до нас християнство?

Знаємо, що на країну приходили визнавці різних вір, певно, що були й місіонарі латинського обряду. Вже княгиня Ольга спровадила місіонаря з Німеччини, Адальберта, а по-мимо того князь Володимир прийняв Христову віру з Греції.

В першій мірі була тут причина політична.

В тодішньому часі Візантія була найсильнішою державою, як спадкоємниця бувшої римської імперії. Це була держава найбільше культурна. У своїх походах на Грецію князь Володимир стрічався з грецькою культурою і бажав вийти у тісніші зносини з Візантією, так через подібну віру, як рівнож через своє подружжя з грецькою царівною Анною. Браття не радо, але змушені війною, годяться на супружество своєї сестри Анни з кн. Володимиром. Вони потішають сестру словами: „А може через тебе наवरне Бог всю руську землю“.

Так і сповнилися їх слова в 988 р.

Друга причина, це краса грецького обряду. Цей обряд відповідав найкраще душі нашого народу. Буйна, поетична душа українського народу бажала поетичного способу висловлювання своєї віри, а таким є грецький обряд. Недаром звіщають послы своєму князеві: „Коли ми знайшлися у грецькій церкві, не знали ми, чи ми на землі чи небі, бо на землі нема такого виду, такої краси, не вміємо того оповісти, але знаємо, що там Бог перебуває з людьми, а тої краси забути не можемо“...

Третя причина, це традиція. Князь Аскольд, якого могила в Києві, охрестився у грецьким обряді. Княгиня Ольга прийняла християнську віру з Царгороду.

Тому покликуються бояри у своїй раді перед князем: „Якби лихий був грецький обряд, не прийняла би його твоя бабка Ольга, а вона була наймудріша з усіх людей“...

„І охрестився сам князь і свої діти і всю землю руську від кінця до кінця, храми поганські розкопав і всю землю руську чесними іконами Церкви прикрасив“, як про це пише в похвалі Володимирові Яків Мних.

Християнський князь мав обов'язок приєднати до християнства свій нарід. Це зробив Володимир 988 р. Князь кличе своїх підданих на ріку Дніпро, а „коли хто не явиться богатий, чи бідний, ворогом мені буде“.

Зійшлося люду без числа. Стоять у водах Дніпра старі й молоді. Виходить князь і бояри. Духовенство відправляє молитви, а ласка божа спливає на всю Україну. Нарід наш стає дитиною Божою... „Ти син мій возлюблений“... гомонить голос Божий в душі охрещеного народу.

А князь молиться в душі: „Боже великий, що сотворив небо і землю, благослови свої діти. Дай їм пізнати Тебе, правдивого Бога, утверди їх у Твоїй святій вірі!“...

* * *

Хтож може вичислити ті спасенні ласки, що з Христовою вірою сплили на наш нарід?

„Ті, що сиділи в тіні духової смерти, світло побачили“, як каже св. Євангеліє.

Хрест св. Володимира утворив на Сході нову християнську державу, що довгі століття сміло ставила чоло наступі різних диких племен: Печенігів, Половців, татарських орд, турецького півмісяця.

„Хто в мене вірує, вмерти не може“ — каже Христос. І нарід наш не вмер. 950 літ минає від тої хвили. Народ перебув різні руїни на своїй землі, а Церква Христова з народом до нині.

Пропали могучі Гуни з своїм сильним вождом Атилею, пропали з нашої землі дикі Татари з своїми Джінгісханами, пропали, бо не були християнами. Хто знає, що було би з нашим народом, колиб не св. Володимир і Христова віра...

З християнством прийшла до нас культура, освіта, штука, література. Злагіднили обичаї народу, зрівнялися люди, піднялося з стану неволі жіноцтво, щезли дикі жертви і душа народу змінилася під впливом християнської віри.

Разом з християнством появляються перші школи. Володимир почав брати дітей у визначних людей на книжну науку. Школи виховували своє рідне духовенство, урядників для великої держави. Із шкіл Володимира виходять славні люди, великий проповідник, перший митрополит Українець Іларіон, славний літописець Нестор і другі.

Україна стає першою культурною державою, а мова її гомонить навіть в урядах чужих держав...

З християнством приходить література, штука, будови

храмів Божих, мистецькі ікони, чудові окраси рукописних св. Євангелій.

Храми Божі і численні монастирі вкривають українську землю, а в тих храмах Божих ласка Бога, многі чудотворні ікони, що їх забирають до своїх святинь другі народи.

Наша св. Церква будила любов до свого рідного краю, рідного народу. Паломник Данило вибирається до св. Землі і там на гробі Спасителя світить лампу за свою рідну землю. Козацькі невольники в турецькій неволі не йдуть за обіцянками султанів, не вирікаються своєї віри, свого народу. „Твоя віра поганая“, кличе до султана князь Байда Вишневецький. Невольники моляться в неволі, щоби Бог дозволив їм вернутися на „ясні зорі, на тихі води, у край веселий, між народ хрещений“...

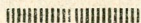
В цей світлий Ювілей оцінім достойно цю хвилю зперед 950 літ, цей дар св. Володимира. Вже сучасники князя розуміли добре цей дар, коли назвали свого князя „Ясним Сонцем“.

Скажім сьогодні так, як сказав Володимир: „Хто не прийде до нової віри християнської, ворогом мені буде“. Так! Ворогом буде нам кожний, хто схоче видерти з нашого серця нашу святу віру, наш святий обряд. Ворогом нам буде кожний, хто схоче порізнити нас з нашою Церквою.

Під прапором Ювілейного Хреста треба нам зєднатися, всім верствам народу, проти всіх ворогів, проти червоної зірки зі Сходу. Як мудрий князь Володимир будував охоронні вали перед ворогами і нам треба охоронних валів проти всяких ворожих струй, що вдаряють об нашу Церкву.

Дай Боже, щоби сьогодні сповнилися слова гарної молитви першого українського Митрополита Іларіона: „І доки світові стояти, не передай нас Боже у руки чужі, щоб не назвався город Твій містом поневоле, а вірні Твої пришельцями в землі не своїй, щоб не докоряли нам люди, де Бог їх?“

Тримай у ласці своїй нарід Твій, напасників збройних прожени, мир утверди, Церкву збільши, стадо збережи...“

о. Всеволод Дурбак

Відкуплення і спасення.

I.

Ісус Христос, Богочоловік, цілим своїм земським життям від воплощення до вознесення, а передусім своїми страстями і смертю на хресті відкупив людський рід від неволі гріха та

заслужив людям життя ласки і приbrane синівство Боже. Діло відкуплення Божественного Спасителя совершенне, — так під оглядом вистарчальности, як під оглядом засягу. Діло відкуплення обіймає цілий людський рід, та є вистарчаюче, щоби весь людський рід взагалі, а кожен чоловік зокрема міг спастися. Загальність відкуплення виразно зазначена у Св. Письмі; багато місць Ст. Завіту вказують на те, що Бог хоче, щоби всі люди спаслися (н. пр. Єз. 33, XI). Новий Завіт називає Ісуса без ніякого обмеження „світлом світу“ (Ів. 9, 5), „спасенням світу“ (Ів. 4, 42); Ісус дає своє тіло для життя світа (Ів. 6, 52); Ісус прийшов на світ, щоби рятувати те, що було пропаще (Мт. 18, 11); Ісус молиться за всіх людей, навіть за своїх убивників (Лк. 23, 20); приказує навчати і хрестити всі народи (Мт. 28, 16).

Ніде у Св. Письмі не стрічаємо якогось висказу, що вказував би виразно на обмеження Відкуплення. Правда, іновірці стараються доглянути обмеження у висказах: πολλοί і ο πολλοί у Мт. 26, 28 та у листі до Римлян 5, 15. Але це єврейсько-грецький мовний зворот, що, як це виразно видно особливше в листі до Римлян, якщо стоїть у противенстві до одного, означає тільки, що й πάντες. А саме, означає збірноту, — в противенстві до одного; а збірноту добре спрещизовує у грецькій мові термін: πολλοί. Ще виразніше зазначена універсальність відкуплення в Апостольських листах, н. пр. 1 Ів. 2, 2 („ἵλασμός ἐστὶν περὶ τῶν ἀρartiῶν... ὅλου τοῦ κόσμου), Кол. 1, 20, Рим. 3, 25, і т. п. Аналіза текстів св. Письма доводить тільки до одного заключення, а саме до загальности Відкуплення, і то так з огляду на всіх людей, як і всі місця, всі часи і всі гріхи.

Всетаки, те саме св. Письмо учить, що не всі люди осягнуть спасення своєї душі та що велика часть людського роду відпаде від царства Божого. Як отже погодити універсальність відкуплення з обмеженим числом людей, що спаслися або будуть спасенні? Думаю, що обі ці правди можна погодити у так сформульованій тезі: Ісус відкупив цілий людський рід і тим дав можливість поодиноким людям спастися. Іншими словами — треба розрізнити Відкуплення від Спасення. Відкуплення, це діло, що його для нашого спасення довершив Ісус Христос. Спасення, це примінення цього діла до поодиноких людей. Відкуплення, це діло Христа, об'єктивно і само в собі розглянене (Redemptio obiectiva; Ἀπολύτρωσις); Спасення, це примінення цього діла до поодиноких людей (Redemptio subiectiva; Σωτηρία). Якщо діло Відкуплення є загальне, так екстензивно (засяг), як і інтензивно (вистарчальність), то безвідслідність цього діла в поодиноких людей не може ґрунтуватися у самій об'єктивності відкуплення, але мусить мати якусь причину, що лежить поза цим ділом та ударемнює спасення поодиноких людей. Цей причини треба шукати не по стороні Бога, бо Бог хоче спасення всіх людей, але по стороні лю-

дей. Бо хоч діло відкуплення само в собі совершенне і нічим необмежене, то можна його обмежити ззовні, або: Бог усіх відкупив, а не всі хочать спасення. У Святому Письмі є зазначена ця різниця між об'єктивним та суб'єктивним відкупленням, чи радше між відкупленням та спасенням. Св. Павло каже, що Бог помирих світ з собою в Христі (ἡν... καταλλάσσω“ 2. Кор. 5, 19). Отже відкуплення це повне і сповнене діло. Але кілька рядків далі, св. Павло закликає Коринтян на Христа, щоби вони помирилися з Богом (καταλλάγητε τῷ Θεῷ“ 2. Кор. 5, 21). Отже поодинокі люди мусять сповнити деякі умовини, щоби спастися, або, щоби для себе примінити плоди відкуплення.

II.

Належне розрізнення відкуплення та спасення, або Христових заслуг та нашої співпраці у ділі нашого спасення має велике значіння для належного схоплення сотеріологічного питання. Недоглянення, чи недоцінення цієї різниці мусять довести до ложної сотеріологічної концепції. Злегковаження та недоцінення співпраці людини в ділі її спасення веде до лютеранського пекалізму (Grotius) та субституціонізму (Лютер, Кальвін). Відкуплення і спасення це одне й те саме. Первородний гріх знищив irreparabiliter, невилічимо, людську природу, тому чоловік нічого не може зробити, щоби себе спасти. Чоловік це наче труп; Ісус Христос прикриває своїми заслугами цього невилічимого паралітика, і цього, в дійсності знищеного гріхом трупа вводить, убраного в світлу одіж у небесні терени. Гетеросотеріологічний екстрінсецизм, повний квієтизму та песимістичної резигнації: „Чоловіче, гріши сильно, але сильніше вір“, а будеш спасений. Клич Лютра. Христос вже все зробив, щоби нас спасти. Він навіть взяв на себе терпіння пекла (пояснення Кальвіна до слів: „зійшов у ад“). Тому ми, люди, лише з довірям відносимся до Христа. Діло Христа таке совершенне, що ми, люди, не потребуємо його „поправляти“ своїми ділами, які завжди грішні. В цей спосіб, лютеранський псевдосупернатуралізм викривлює зовсім діло Христового відкуплення.

Не менш небезпечною та нарівні іраціональною є теорія т. зв. „merae restitutionis in pristinum“. На перший погляд нічого злого не можна доглянути у тій фразі, яку також стрічаємо, але в іншому розумінні, також у католицьких богословів. Ця теорія „merae restitutionis in pristinum“, це оптимістичне оформлення лютеранського песимістичного квієтизму. Так тут, як і там — Христос сам усе зробив, а ми спасаємося „за-без-дурно“, без ніякої праці. Христос restituit in statum pristinum упавший людський рід, тому нам не лишається ніщо інше, як лиш тішитися, що Христос при-

вів до комплетного здоров'я цього невилічимо хорого чоловіка. Ріжниця між цією теорією і лютеранізмом лише в тім, що в лютеранській концепції чоловік і після відкуплення остається моральним трупом, який лише дістає від Христа виказку (білет) вільного „за-без-дурно“ вступу до неба, а в теорії „*restitutionis in pristinum*“, чоловік зовсім здоровий, через заслуги Христа також „забездурно“ входить до неба. В обох цих теоріях відкуплення покривається з спасенням, отже людина не потребує співпрацювати з Христом, щоби себе спасти. Думаю, що Лютерани повинні змінити текст св. Письма, а саме, що не „*Deus vult omnes homines salvos fieri*“, але „*Deus vult omnes homines salvos facere*“. „*Fieri*“, форма страдально-зворотна, означає, що чоловік мусить щось зробити, щоби себе спасти.

Відкуплення, це не звичайна *restitutio in pristinum*. Як щоб ми прийняли, що враз із звершеним ділом відкуплення, *eo ipso* виключається в людстві первородний гріх враз з його наслідками, то мусілиб ми вийти в колізію не лише з дійсністю, що доказує дальшу тривалість в людському роді дідичного обтяження первородним гріхом враз з терпінням і смертю, але також з наукою Об'явлення, яке у ділі переносности первородного гріха дорогою *generationis carnalis*, не робить ніякої ріжниці зглядом *epoch ante* і *post* діла відкуплення. Зрештою якщоб відкуплення було „*mera restitutio in pristinum*“, то, *ipso facto* відкуплення, людський рід без ніякої особлившої співпраці поодиноких людей, був би неначе „перепущений“ до того стану, у яким знайшовсяб Адам, колиб був видержав пробу, отже до стану блаженности. Вже розумніше булоб припущення, що через заслуги Христа людському родові був би повернений передгріховний стан райської невинности Адама, отже стан, у якому люди, так як і Адам перед гріхом, булиб об'єктивно святі і праведні, але не без обов'язку, щоби через видержання проби, цю об'єктивну святість зробити своєю, себто суб'єктивною, а тим самим одержати титул до вічної слави. Це булоб радше *restitutio in integrum*; такої абсолютної можливості не можна заперечувати в суппозиції іншого укладу і порядку річей. Але цей погляд на справу чисто гіпотетичний та юридичний, тому з одної сторони не-реальний, а з другої сторони невистарчаючий та односторонний. Ця чисто юридична концепція „*restitutionis in integrum*“ фінгує якийсь стан правового конфлікту між Богом і людьми. Ісус Христос „зліквідував“ цей конфлікт, отже справа зовсім налагоджена і „*restituta ad pristinum statum*“, так начеб у ділі відкуплення йшло виключно про „вирівнання рахунків“ між Богом і людьми: з хвилию, коли довжник (людський рід) повернув довг Богові (віритель) через свого заступника (Христос), між Богом і людьми вже справа налагоджена до тої міри, що брама небесна стоїть отвором для ці-

лого людства. Неолютеранський оптимізм заправлений мертвам квієтизмом, що понижує гідність розумної людини, яка хоч може заслужити собі небо, співпрацюючи з Христом, то нічого не мусить робити, бо „за дурно“ дістанеться до неба. Але, каже св. Августин: „*Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te*“.

Як легковаження та недоцінювання співпраці людини в ділі свого спасення потягає за собою серію сотеріологічних блудів, так також і перецінювання людської спроможності та автономії в ділі спасення є дуже небезпечна, та спричинює нову серію сотеріологічних блудів, а саме автосотеріологічний натуралізм та раціоналізм. Перший, що поставив сотеріологічне питання на площину натуралізму, це Пелягій. На його думку первородний гріх зашкодив лиш Адамови. Нащадки Адама приходять на світ без первородного гріха. Їх природа ані не знищена, ані не зранена. Заперечення первородного гріха, в значінні його переносности, впливає також на своєрідне, пелягійянське схоплення природи поодиноких гріхів. З хвилею, коли гріхи поодиноких людей не мають лучности з гріхом Адама, то з природи гріху усувається елемент конечности, що його признає Церква у всіх людських гріхах, як наслідок фізичної лучности всіх людей з упавшим Адамом. Так отже одинокою причиною гріхів поодиноких людей, на думку Пелягія, це свобідна воля. (По думці та науці Церкви, причиною гріхів поодиноких людей є свобідна воля упавшої людини, отже лучність з Адамом, а звідси певного роду конечність; тому й говорить про природну склонність чоловіка до гріха; тому Церква вчить, що без помочі Божої ласки чоловік не може довший час жити і не грішити; тому й говорить, що чоловік без помочі ласки мусить упасти в гріх; т. є *necessitas peccandi in genere*, але свобода щодо поодиноких гріхів). Якщоб одинокою причиною гріха в людей була свобідна воля, то тоді „*caeteris paribus*“ кожний гріх поодиноких людей був би рівний гріхови Адама, а то й тяжчий, відповідно до матерії. Бо не булоб другого елементу, а саме конечности, що впливає з фізичної лучности з Адамом. Тоді всі гріхи людей, не маючи ніякої лучности з Адамовим гріхом, булиб виключно індивідуальні, а стан людського роду рівнявся би станові упавших Ангелів, що згрішили індивідуально, бо їх гріхи не мали ніякої лучности з якимсь первородним гріхом. Звідси й неможливе булоб відкуплення людей, як неможливе було оправдання упавших ангелів.

Іншими словами Пелягій не розглядає гріхів людства *per modum unius*, але анатомізує діло людської злоби і кожний гріх кладе побіч другого, без звязи. Тому, якщоб відкуплення мало бути в розумінні *satisfactionis vicariae*, то для кожного гріха треба би було поосібного відкуплення, або

радше поосібного діла відкуплення, а це абсурд. Тому й Пелягій, логічно, придумав іншу теорію відкуплення, а саме пропорціональне до його схоплення природи переносности первородного гріха, то є *exemplaritas*. Христос своїм приміром спас людство у значінні моральнім. У розумінні фізичнім кожний чоловік спасає себе сам. Воля — джерело гріха, воля — джерело відкуплення. Христос лише спомагає волю іззовні: своїм приміром, своєю наукою, або, як то каже Пелягій, своєю ласкою (*gratia externa*). Христос, це прототип, що його кладе Бог перед очі людей: „Ось, мовляв, глядіть, яка дорога до спасення. Наслідуйте Христа“. Христос мав пробудити приспану свідомість гріха, щоби чоловік своїми добрими ділами, що мають свій початок у волі, задоситьучинив за свої гріхи. Пелягій говорить також про прощення гріхів у значінні „*condonationis gratuita*“ зі сторони Бога. Це прощення приписує смерті Христа. Чоловік, дивлячись на розп'ятого Христа та його смерть, бачить у Христі ідеал богоугодного поступовання; розп'яття побуджує чоловіка до того, щоби він заперестав робити те, що Богу немиле. Зовсім зрозуміла річ, що в системі Пелягія, Божество Спасителя це зовсім зайва річ. Чим більше „чоловічий“ Спаситель, тим більше близький нам, тим більше придатний до наслідування. (Ця заввага веде до ствердження споріднення Пелягіянізму з Несторіянізмом. Можна сказати, що Пелягій, це перелицьований з христології на сотеріологію Несторій. Тут і там натуралізм. Тимто й обі ці єресі рівночасно осуджені на Єфеській соборі).

Єресь Пелягія, осуджена картагінським Собором, живе до сьогоднішніх часів, прибираючи різні форми: від семіпелягіянізму до соціянізму та раціоналізму модерних часів, що діло відкуплення обертає в сотеріологічний нігілізм: Христос, звичайний чоловік, більше люблений Богом, дав приклад богоугодного поступовання. Так діло Христа, по думці Шляєрмахера, обмежується до розбудження свідомости приявности Бога у нашій душі (сентименталізм), що опісля італійські актуалісти (Croce-Gentile) інакше сформулюють: Христос усвідомив собі почуття безмежного в обмеженім; Христос і в спадщині передав нам свідомість єдності *tu ego empiricum* з *tu ego transcendente*.

Дальше розвивають цю думку модерні пантеїсти, що перечать моральну свободу людини. Гріх, це властиво не гріх, бо що конечно, не може спричинити негодування Бога. Гріх, це конечно „бар'єра“ скінченого. Тому все, що скінчене, зле. Відкуплення, це ніщо інше, як зрозуміння відношення скінченого до нескінченого. Отже Христос наш Спаситель, бо від повчив нас про властиве взаїмовідношення річей. Перший Христос усвідомив собі, що Бог і чоловік, це одне і те саме; різняться між собою тільки як часть від цілості. Звідси чоловік, це — бар'єрами скінчености (гріх) обнятий дух. Бог це

неособовий, безгранично-абсолютний дух. Отже на думку пантеїстів відкуплення — це поворот скінченого до нескінченного, це поворот поодиноких духів до абсолютного Духа Вселенної — це нірвана. На ділі, Христос це лише перший відкупитель, перший Богочоловік. Тепер кождий чоловік сам про себе відкупитель, кождий чоловік це Богочоловік. Христос, це лише учитель т. зв. „абсолютного знання“.

Новіша раціоналістична школа Рітшля та Сабатіє розвиває думку Пелягія про „*exemplaritas redemptionis*“. По думці Рітшля, Ісус Христос умер на хресті не тому, щоби задосить-учинити Небесному Отцю за гріхи світа, але щоби показати людям, якої кари вимагав би Господь від поодиноких людей, якщоб він був тільки справедливий. Але він є передусім добрий Батько, тому прощає людям всі провини. Справедливість Божа та його милосердя виходять у Рітшля, так як і в Гермеса, дуже антропоморфічно: Бог, це неначе милосерний і добрий батько, що коли бачить промах дитини, ганить її, прибирає дуже грізну поставу, але в серці тішиться і сміється з страху дитини; бо... колиб дитина знала любов батька, що не позволить йому покарати любого дитяти, то певно не лякаласяб. Іншими словами, справедливість Божа, це поволокою строгости вкрите милосердя Боже, що не може домагатися смерті грішника. — (Католицька догматика потребу задоситьучинення мотивує в першу чергу вимогами Божої справедливости, а щойно як побічну ціль кладе це задоситьучинення як середник ушляхотнення людини в лінії інтуїції добра і зла.) Так отже по думці Рітшля, відкуплення, це Божий педагогічний засіб для розсваволених дітей-людей, що не прогрішилися, але не подобалися Богові через свою пустоту. Отже ціль приходу Христа, це проповідання Божого Батьківства, або коротко кажучи, Христос мав навчити людей „Отче наш“. До чистого субективізму дозріває це пелягіянсько-натуралістичне зерно в науці Сабатіє: розбудження свідомости гріха, та спонукання до покути і добрих діл — це діло Христа. Смерть Христа, його страждання, це тільки біблійний, декоративний елемент, що хоч сам у собі є історичний, не має сотеріологічної вартості. І тому не Христос відкупив людський рід, але люди самі себе спасають.

Так отже всі сотеріологічні єресі мають свій початок в односторонньому схопленні проблеми відкуплення. У лютеранським сотеріологічним псевдосупернатуралізмі ціле діло відкуплення і спасення приписується тільки Христови; у пелягіянсько-раціоналістичнім натуралізмі чоловік сам себе спасає. Католицько-християнська правда *stat in medio*: Христос відкупив цілий людський рід своєю смертю на хресті, приносячи себе в жертву Небесному Отцеві за всі гріхи світа. В такий спосіб вислужив нам Ісус ласку, що при її помочі, чоловік може і повинен богоугодно поступати та надприродно

добрими ділами збирати собі заслуги на життя в небі. Таким чином чоловік не є бездільний, але співпрацює з Христом для свого спасення. Або схолястично кажучи: Христове діло відкуплення є вистарчаюче для всіх людей *in actu primo*; *in actu secundo* вимагає сповнення деяких умовин, щоби це об'єктивне відкуплення стало суб'єктивним, або освячуючим для поодиноких людей.

III.

Діло відкуплення це просто противне до діла знищення, що його вчинив Адам. Особливе в листах св. Павла наглядне є це протиставлення Ісуса Христа Адамові. Так як в Адамі цілий рід людський згрішив, так у Христі цілий рід людський знаходить оправдання. Солідарність роду людського з Адамом — це його погуба; солідарність з Христом — це спасення. Христос і Адам це неначе два бігуни, що між ними знаходиться людський рід. Як з Адама приходимо на світ та починаємо мандрівку життя, так у Христі закінчимо життя земське і через Христа перейдемо в друге життя.

Якраз у світлі цього антитетичного зіставлення Христа й Адама можна добре зрозуміти ріжницю, що є між відкупленням і спасенням. Треба однак завсіди мати перед очима те, що між Христом і Адамом є тільки аналогія. Хтоб хотів розглядати діло знищення Адама і діло відкуплення в площині ідентичности, а не аналогії, той мусить причалити до берега лютеранського пекалізму і субституціонізму, або конкретно кажучи, це сакраментальне у Св. Павла „як... — так...“ не треба розуміти: „як... так само“, але: „як Адам і т. п.... так подібно Христос і т. п.“. Бо якщо би хтось сказав: „Як через Адама всі є грішні, так само через Христа всі є оправдані“, то виходить, що без ніякої співпраці, *ipso facto* відкуплення, що його довершив Христос *semel pro semper*, всі є оправдані і суб'єктивно святі, бо всі, без ніякої особистої співпраці є суб'єктивно грішні, *ipso facto* походження від Адама. Але роля Адама в ділі знищення і Христа в ділі відкуплення — тільки аналогічна. Інші є умовини нашої спільноти з Адамом і умовини нашої спільноти з Христом, тому й інша є рація нашої участі в грісі Адама та інша є рація нашої участі в ділі Христового відкуплення. Як з Адамом людський рід є одно, так подібно і з Христом ми всі є одно. Але інший є формальний чинник нашої солідарности з Адамом і інший нашої солідарности з Христом. З Адамом ми є одно, без ніякої чинности з нашої сторони; з Христом ми є одно *in actu primo*, чи радше об'єктивно, але суб'єктивно лущимося з Христом через якийсь акт з нашої сторони; тому, щоби ми *in actu secundo* були одно з Христом, а тим самим стали учасниками овочів його спасенного діла, ми мусимо співпрацювати з Христом. Тому й бажанням

Христа є, „да всі єдино будуть“. Ісус молить Небесного Отця, щоби привів цілий рід людський до цієї єдності, у якій слава Христа, а сила християнського імені. Але коли Христос просить о цю єдність, видно, що до її здійснення треба сповнення деяких prerogativ.

Христос, подібно як Адам, займає репрезентативне місце у людському роді; вже це саме паралельне зіставлення Христа й Адама каже, що діло відгріховлення повинно припасти поодиноким людям в участі шляхом лучности з Христом. Первородство в гріха в Адамі відповідає первородство спасення в Христі. Первородство гріха плотяне, первородство спасення духове. (Тимто й говорить Ісус в розмові з Нікодимом про друге народження чоловіка, що хоче бути спасений). Тому то оба діла: знищення в Адамі й відкуплення в Христі можна звести до аналогічно-спільного знаменника: первородства-наслідства; первородному гріхові відповідає у певній мірі також „первородне“ відкуплення. *Servata analogia*, в обох випадках участь поодиноких людей в спадщині вже то гріха, вже то відгріховлення, є в певній мірі залежна від лучности зі спадкодавцем. Як же це лучність з Адамом, а яка з Христом?

Наша лучність з Адамом фізіологічно-фізична, або радше реально-фізична, а її основа це наше природне походження шляхом *generationis carnalis* від Адама. Силою цієї фізично-реальної солідарности з Адамом ми стаємо учасниками Адамового гріху.

Коли мова про лучність поодиноких людей з Христом, що має бути неначе титулом до участі в ділі Христового задовисичинення, то треба підкреслити розбіжність, ріжницю між репрезентативним характером Христа й Адама. Адам, це прародич, праотець цілого людського роду, у властивому значінні, а ми його природні нащадки у фізично-реальнім розумінні, зачерез нашу фізіологічну лучність з прародичем. Такої лучності з Христом немає. Христос є праотець, чи радше Пра-родич людського роду у переносному, духовому значінні, а основа цієї переносности, це аналогія з Адамом. Христос одначе дійсний Представник людського роду: не-будьтоби Христос реально-фізично стояв на чолі людського роду як Адам, але тому, що Христос це реально-містичний голова людського роду, що є містичним Христовим тілом.

Людський рід, що по Божій волі був преформований в Адамі, мусить аж до скінчення віків роззиватися лише з джерела крови Адама. І сам Спаситель, що прийшов на світ для спасення людства, походив з Адама по людській природі. Отже Спаситель, другий Адам — у певному розумінні син Адама, а не фізичний батько Адамового роду. У безсіменнім воплощенні Сина Божого Божа мудрість знайшла спосіб, щоби Син Марії-Диви силою свого Божества

та зачаття від Духа Святого, був без первородного гріха та щоби прийняв у людському роді репрезентативне місце голови роду людського — другого Адама. Так отже Христос і Адам, це представники людського роду, а поодинокі люди творять солідарну збірноту, так з Адамом силою фізично-реальної лучности, як із Христом силою реально-містичної злуки.

* * *

— Перед упадком Адам був святий і праведний. Але ту святість і справедливість хотів Господь Бог дати усім людям, як посаг, як віно. Тому й та святість і праведність була дана Адамові не *intuitu personae*, але *intuitu naturae* (*donum naturae*). Отже Адам, носій людської природи, як родочоловік був правним властителем (як особа) та переходником (як праотець) цього цінного дару. Тимто й Адам був святий і праведний не так з огляду на свою особу, як радше тому, що належав до тої природи, що її Господь так вивінував, а якої був носієм. Адам міг цей, об'єктивно (*intuitu naturae*) даний йому дар зробити своєю суб'єктивною власністю через належне уживання свободної волі. Але Адам, як звісно, проби волі не видержав і стратив цей дар не лише для себе, але й для цілого свого наслідства. Іншими словами: Адам був святий і праведний як родочоловік, як праотець. Як особа був він святий не *reduplicative ut persona*, але тому, що у єдинстві його особи не було розподілу між його індивідуальністю і репрезентативним характером: був родочоловіком усіх („*Gattungsmensch*“).

Христос відкупив цілий людський рід, направив те зло, що його вчинив Адам і то *superabundantius*. Але така є різниця між ділом Адама і ділом Христа, що через гріх Адам-родочоловіка, *ipso facto*, усі люди, що з Адама родяться, приходять на світ грішниками; Христос відкупив цілий рід людський, але ще тимсамим, що цілий людський рід є відкуплений, поодинокі люди не є відгріховлені, освячені у своїй індивідуальності.

Ми, осібники, не є родочоловіками; ми є лише поодинокими членами роду людського, його дробами. Тому фактично ми не можемо бути в інший спосіб святі і праведні, хіба що ми такими будемо в нашій персональній суб'єктивності: бо наша святість і праведність має зовсім інший зміст, як та, що її початково мав Адам.

Те отже, що Адам-родочоловік від Бога дістав і через пробу волі мав усуб'єктивізувати, так для себе, як і для цілого наслідства, а *de facto* стратив, те ми, зачерез заслуги Христа можемо досягнути, але воно не дається нам враз з природою, бо ми — не родочоловіки. Тепер воно дано Христови, що репрезентує людський рід, а ми стаємо учасниками цього блага через пробу волі — співпрацю з Христом.

Отже між об'єктивним відкупленням, або *simpliciter* Відкупленням, і суб'єктивним відкупленням, або *simpliciter* Спасенням є більш менш така різниця, як між святістю і праведністю Адама, що її мав перед гріхом, і тою, що її мавби, якби був видержав пробу волі.

IV.

В очах Божої Справедливості вирівнюються вина Адама і заслуги Христа, а для людського роду наступила повна ліквідація затягненого зглядом Бога довгу і то з білянсом додатнім, бо „ubi abundavit delictum, superabundavit gratia“. Але це „вирівнання рахунків“ між Богом і людством, ще не є вистарчаюче для поодиноких людей. Бо як всі люди затягають вину первородного гріху через лучність з Адамом, так і не можуть стати учасниками овочів відкуплення, хіба що через лучність з Христом. Як уже сказано, спасення поодиноких людей вимагає якоїсь лучности з Спасителем. Річ тепер у ближчому здетермінованні цієї лучності та актив людини, що ними ця лучність звершується.

Яка це має бути лучність?

1) Спасення поодиноких людей вимагає солідарности з Спасителем.

2) Така лучність не може бути фізіологічна.

3) Вона не може бути фіктивна, моральна, бо і лучність з Адамом є дійсна, реальна, отже й з Христом лучність мусить бути дійсна, реальна.

Ці три тези переносять діло спасення в духову сферу. Себто духова, але реальна лучність людей з Спасителем суб'єктивно освячує та відгріховлює людей.

Тим то й Спаситель це духовий праотець, а Адам тілесний (І. Кор. 15, 47); тимто, як з Адама родимося тілом, наново родимося духом з Христа (Ів. 3,3); тимто, як ми через плотяне походження від Адама стаємо дітьми гніву Божого (Єф. 2,3), так у Христі осягаємо духове дитинство Боже (Гал. 4,5).

Так отже ця наша лучність з Христом є у площині духовости. Ця лучність має бути активна, себто овочем якогось нашого діяння. Всяке духовне діяння є свободне. Тому й акт нашого приступлення до Христа має бути духово-свобідний: „Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te“ (Августин). Іншими словами, чоловік мусить перейти пробу волі, щоби стати учасником цього вислуженого Христом для людства добра. Якщо однак зважимо, що свобода волі, якої співпраця є конечна до суб'єктивізації діла відкуплення, за весь час земського життя остається завсіди правдивою свободою вибору навіть між добром і злом (*libertas contrarietatis*), а тим

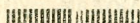
самим між „за“ і „проти“ Христа (Ів. 9,5), а раз зроблена постанова може бути знов відкликана, то цілість нашого життя є поділена неначе на моменти, так що остаточний і вирішний момент постанови нашої волі припадає на останній момент нашого життя. Тим то й діло спасення нашої душі представляється як борба і змаг протилежних сил, який то змаг повинен привести християнина, „війна Христового“, до остаточної перемоги. Але що свобода волі у своєму понятті не виключає противної можливості, може чоловік вийти з цього змагу поразеним.

Ця наша лучність реально-містична з Христом звершується у нашій приналежності до Містичного Тіла Христового. Якщоб Христос не був головою Містичного Тіла, то діло нашого відкуплення булоб незрозуміле. Якщоб між висячим на хресті, терплячим Богочоловіком, і людством не було тісної „реальної“ лучности, то даремне Христос умирав би. Думаю, що причиною, чому деякі єретики заперечують „satisfactionem vicariam“ Христа є те, що вони „переоцінили“ нашу солідарність з терплячим Христом, головою цього містично-реального Тіла, якого ми є членами. Ця солідарність з Ісусом, ця тісна лучність з Спасителем є причиною, що його терпіння — це наше терпіння; що його смерть — це наша смерть; що його воскресення — це наше воскресення; що його діло Відкуплення — це наше Спасення. Щоби це ясніше упритупити, уживу такого прикладу. Якийсь чоловік злочинець заслужив на кару смерті. Перед виконанням присуду з'являється якийсь другий чоловік, скажім брат, або батько першого, що з любови до нього бере на себе кару. Припустім, що судді на це годяться і випускають на волю злочинця, а невинний його брат чи батько поносить смерть. Безперечний акт героїської любови, але більш ніщо. Брат узяв на себе кару, але злочину не міг перебрати на себе. Злочинець, хоч на волі, завсіди злочинець. Якщоб не було тісної злуки нашої з Христом у Містичному Тілі, тоді й ця satisfactio vicaria булаб беззмістова: людство дальше булоб грішне. Але між людством і Христом є тісна, не фіктивна, але реальна, органічна лучність як між поодинокими членами Тіла і його головою. Тому то терпіння голови це терпіння цілого тіла, тому Христос, як голова Містичного Тіла, не лише задост'яччинив за нас, але і перебрав дійсно усі провини людства на себе; тим то й Святе Письмо називає Ісуса „ἀρσενία“ (2. Кор. 5,21), що хоч сам гріха не знав, стався гріхом (жертвою за гріхи людства), перебираючи на себе гріхи цілого роду людського. Тимто й цей Агнець забитий (Апок. 5,6) це жертва за наші гріхи ἁμαρτίας, І. Ів. 4,10), а його жертва це наше освячення (ἀγιασμοῦ, Ів. 17,19). Так отже ця солідарність з Христом це формальний чинник Відкуплення нашого Спасення: ми є одно з Христом і то не у пере-

носному значінні або лише морально й юридично, але ми є одно з Христом також реально-містично і через це стаємо учасниками життя, смерті і воскресення Христового. *Caput et membra sunt quasi una persona mystica; et ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet*“ (Св. Тома, III. q. 43, a, 2 ad. 1 nun). Так отже, Христос, голова Містичного Тіла неначе рекапітулює і репрезентує цілий людський рід, тому і вплив його спасительного діла розтягається на ціле людство, хоч не всі люди користають з овочів відкуплення і не всі в однаковий спосіб: це залежить від ступня нашої солідарності з Христом; дехто совершенно злучений з Христом (блаженні в небі), дехто дійсно злучений з Христом, але лише через віру (християни грішники); дехто не лиш вірєю злучений, але й любов'ю (ті, що в стані ласки); дехто лиш *in potentia* є солідарний з Христом (що не мають ані віри ані любови) і ця *potentia* або перейде в акт (тоді ці люди спасуться), або не перейде ніколи в акт (не спасуться); лише відкинені мешканці пекла в ніякий спосіб не є злучені з Христом: вони якраз своїм життям пірвали нитки лучности з Христом, а це рівнозначне з смертю душі. Лише ті будуть живі, що остануть в лучності з винною лозою — Христом (Ів. 15,4) та будуть тягнути життєві соки з цієї лози. Лише в єдності з Христом наше спасення; тому й „да всі єдино будуть“ (Ів. 17,21). Цю правду глибоко зрозуміли передусім Східні Отці Церкви. На їх думку (містично-фізична теорія Відкуплення) основа нашого відкуплення лежить в самім Воплощенні Сина Божого, або радше у певного рода убожествленні людської природи через саме Воплочення Слова (св. Атанасій, св. Григорій з Нісси, св. Кирило з Олександрії). Саме це Воплочення Слова Божого, це онтологічна основа його Головства в Містичному Тілі, у якому наше спасення.

Так отже Христос, голова Містичного Тіла, своїми страстями, своєю смертю відкупив цілий людський рід, задоситьучивуючи Небесному Отцю за гріхи людей, членів його тіла. Тимто його відкуплення загальне, універсальне. Невичерпана керниця Христових заслуг стоїть отвором для кожного чоловіка і кожен може користати з овочів Христового відкуплення. Але не всі користають, тому багато людей від Христа відпадає. Христос не накидується, неначе *violenter* з своїм відкупленням людям. Діло відкуплення таке велике, таке гарне і таке святе, що повинно склонити волю кожної людини до того, щоби добровільно, самочинно заявила свою приналежність до Христа. Тому лиш ті будуть спасенні, що „відродяться духом“ та *actu* стануть членами Містичного Тіла Христового та будуть робити добрі діла під впливом ласки та надприродних чеснот. Тому лиш тим людям, що Христа прийняли, дав Бог можливість статися Божими

дітьми (Ів. 1). Тому лиш ті залишаться в любові Христа, що його заповіді заховуватимуть (Ів. 15), або іншими словами, ті будуть спасенні, що під впливом ласки вестимуть на правду християнське життя. (Говорю лише *de ordinaria via salutis*, бо *extraordinarie* Господь може покликати до життя вічного і людину, що ціле життя грішила, а при кінці наvertsється: історія з розбійником на хресті. Але звичайно, *qualis vita, finis ita* — яке життя, така й смерть). У чім полягає це спасення християнське життя? Коротко й ядерно спрещизовує св. Павло так: „Єлици во Христа крестистесь, во Христа облекостесь“ (Гал. 3,17). У хрещенні дістає християнин неначе образок Ісуса, що втискається нестерто у його душу. Дальшим своїм життям чоловік має з того маленького образка розмалювати великий образ Ісуса, має цілий неначе перетворитися в Ісуса так, щоби вже не жив він, але в нім жив Ісус (Гал. 2,20), або, що образowo представляє св. Павло, Ісус має бути неначе нашою одіжю. Звичайно одіж є „допасована до людини.“ У тім випадку маємо ми не „допасовувати“ Ісуса і його науку до нашого „я“, а цілу свою психічну структуру „допасувати“ до Ісуса. Іншими словами — праця людини над своїм спасенням повинна іти в тім напрямі, щоби в його душі уформувався Христос (Гал. 4,19.: „*μεχρὶς ὁμορφωθῇ Χριστὸς ἐν υμῖν*“). Ціле життя християнина має бути наче „імпрегноване“ Христом („для мене жити — Христос“, Фил. 1,22). Таке життя можливе лише через віру, оформлену надприродною любовю, що розмальовує в душі людини образ Христа до мене: „Не живу я, але живе в мені Христос“, що перетворює людину у нове створіння (ІІІ. Кор. 5,17). Так отже співпраця людини має стреміти до того, щоби чоловік неначе відтворив у своїому житті життя Христа. Ми маємо з Христом співтерпіти, радіти, спів-розп'ятись, спів-умерти і спів-воскреснути. (Рим. 6, 1-21; 8 17-18; 8,32 14,5; 2 Кор. 4,10, 5, 13-20; Гал. 2,20; 3,27 5,25; Еф. 2,5; 3,17; Фил. 1,29-31; Сол. 5,11; 2 Сол. 1,12, і т. п.). Ми мусимо бути солідарні з Христом у терпінні, у житті, у його смерті, щоб бути колись солідарним і в його воскресенні. Брама неба отворена лише для прибраних синів Божих, для прибраних братів Христа, для тих, що в житті уподібнилися до Христа, відтворюючи його життя.

Прот. П. Табінський.

Церковний устав св. кн. Володимира Великого¹⁾

Роля Вел. кн. Володимира в організації християнської Церкви в Україні не могла обмежитися тільки запрошенням місіонарів, наказом підвладним прийняти нову віру та побудованням у потрібній кількості святинь. Це були лише початкові кроки, по яких мусіли наступити далші. З прийняттям християнства перш за все з'явилася в державі нова класа людей — духовенство: треба було точно визначити їй становище в суспільстві та відношення до інших клас. Покликана виключно для релігійно-культурної праці, вона потребувала засобів для свого існування — належало точно вказати їх джерела. З християнством прийшли не тільки нові вірування та новий культ, але й новий світогляд, нове розуміння життя та обов'язки. Треба було точно вказати, кому належить нагляд над новим порядком суспільного життя; хто повинен дбати про нормальний його розвій, усуваючи відхилення від нього.

Що в зазначених справах зроблено Просвітителем України, відповідь на це питання дається в документі, який дійшов до нас у величезній кількості списків, у кількох редакціях та під різними заголовками або і без заголовку; звичайно ж у науковій літературі називається він „Церковним Уставом кн. Володимира В.“ В поглядах на цей документ учені дослідники поділилися на три табори. На думку одних (історика Карамзина, Рейца, Є. Голубинського, М. Суворова) Церковний Устав кн. Володимира в усіх його редакціях — твір сфабрикований і ніякого значіння для доби вел. кн. Володимира не має²⁾. Інші (митроп. Євген Болховитинів, бар. Розенкамф, К. Неволін, митроп. Макарій Булгаков, Беляєв, Д. Самоквасов, М. Владимирскій-Буданов) з більшою чи меншою рішучістю боронять його автентичність, розходячись між собою в питанні, яку саме його редакцію належить уважати за правдиву³⁾. Де-які визнали його автентичність лише

¹⁾ Реферат, прочитаний у скороченні дня 5. X. 1938 р. на засіданні Комісії Старої історії України Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

²⁾ Карамзинъ, *Исторія Государства Россійскаго*. Т. I., прим. 506; Рейц, *Опытъ Исторіи Рос. Государства и граждан. законовъ*, у перекладі Морошкина, сс. 40—46 (§ 7); Є. Голубинскій, *Исторія Рус. Церкви*, Том. I., перша половина тому, 2 вид., сс. 398—408, 617—627; М. Суворовъ, *Слѣды зап.-катол. церковнаго права въ памятникахъ древне-рус. права; Учебникъ церковнаго права* (§§ 65 і 89).

³⁾ Митроп. Євгеній, *Описание Кіево-Соф. Собора*, Кієвъ, 1825, прилож. 2; бар. Розенкамф, *Обозрѣніе Кормчей Книги*, 2 вид. СПб. 1839;

в умовнім змислі — по О. Павлову Устав В. автентичний з матеріальної та неавтентичний з формальної сторони, себто уявляє собою приватні та різночасні записи правдивих розпорядків св. Володимира в справах церковних¹⁾; по М. Грушевському²⁾ і О. Лотоцькому³⁾ він містить у собі первісні автентичні фрагменти цих розпорядків.

Усі міркування на тему пам'ятки не могли привести до певних висновків, поки не було критично досліджено її списків. Цю працю виконав проф. В. Бенешевич. Хоч не всі списки були йому знані⁴⁾, а з знаних докладно простудіювані, — все ж, видана Рос. Археографічною Комісією в другій частині „Памятниковъ древне-русскаго каноническаго права“ (випуск перший, Петроград 1920 р., сс. 1—72) його праця творить певну основу, на якій можна вирішити питання про правдиву вартість Уставу В., як історичної пам'ятки. Вона лише потребує продовження та завершення.

В. Бенешевич поділив усі відомі йому тексти Уставу В. (183 списки і 7 перекладів) на 13 гуртків, відрізняючи в деяких з них кілька „видовъ“, чи осібних версій; перші назвав він великими літерами російської азбуки, другі — малими. Порівнюючи між собою зазначені списки, не трудно завважити, що вони поділяються на три основні класи.

До першої належать списки гуртка Ж (задержуємо термінологію В. Бенешевича), а також списки гуртків А, Б, В (крім латин. перекладу Й. Кульчинського), Г — Д та І, уложені на основі Ж, шляхом більшої чи меншої, — безпосередньої чи посередньої перерібки. Другу класу творять списки гуртка З (за виїмком версії З^в), та списки, що уявляють собою перерібку цієї редакції, а саме: И, К і Л. Третя класа містить списки мішаної редакції, які повстали з списків одної класи і додатків, взятих з другої; сюди треба віднести гуртки Є, З^в, М і латинський переклад Й. Кульчинського). Таким чином лише дві класи списків, що передають дві редакції Уставу В., — незалежні одна від одної, і, як такі, мають засадниче значіння: це — Ж і З.

Найстарший список гуртка Ж читається в Чудівській Кормчій з XIII—XIV в. (рмп. був. Московської Синод. бібліотеки,

К. Неволінъ, О пространствѣ церковнаго суда въ Россіи до Петра В. (Полное Собрание Сочиненій, Том. VI, сс. 267—312); Митр. Макарій, Історія Рус. Церкви, Т. 1, сс. 118—138; Проф. Беляевъ, Лекції по історії рус. законодательства; Д. Самоковасовъ, Курсъ лекцій по історії рус. права; М. Владимірскій-Будановъ, Христоматія по історії рус. права.

¹⁾ Курсъ Церковнаго права. — Мнимые слѣды западно-катол. церковн. права. Москва 1892.

²⁾ Історія України-Руси. Том 1. Видання 3. Київ. 1913 р.

³⁾ Українські джерела церковного права. Варшава 1931 р.

⁴⁾ Зокрема, списки, які містяться в Львівських кормчих (збірної редакції) — бібліотеки ОО. Василян (3), Українського Національного Музею (2) та Народнього Дому (1).

тепер Історич. Музею, № 4). Устав В. по цьому списку носить назву: „А се суды церковныя Володимир(а)“¹⁾. З літературної сторони він уявляє собою запис, уложений від імени св. Володимира в формі спомину й починається словами: „Се азъ князь Володимиръ поставихъ церковь Святыя Богородица въ Киевѣ и дахъ церкви той десятину по всеи Рускои земли во всѣхъ городѣхъ. И по семь сгадалъ есми съ княгинею Анною“... Мстить він чотири статті: а) про побудовання церкви св. Богородиці та надання їй десятини „по всеи Рускои земли“; б) постанову про церковні суди, — зокрема про їхню компетенцію, незалежність від світської влади та закликання на тих, хто б посмів втручатися до них; в) доручення єпископам наглядати за торговельними мірами та вагами по містах і г) докладне означення, хто належить до класи церковних людей та кому вони підлягають в справах судових.

Устав В. по цьому тексту найчастіше переписувався, а при переписуванні більш-менш перероблявся, через що повстало багато його відмін (Див. списки, зібрані В. Бенешевичем у гуртках А — Д й І). Одна з найраніших (по термінології В. Бенешевича А) міститься в „Лѣтописцѣ рускихъ царей“, що зберігся в списку XV в., зробленим з оригіналу 1261 р., й, як доведено дослідями, становить собою твір з початку XIII в. (між 1214 і 1219 рр.)²⁾. Устав В., під назвою „Завѣтъ Владимировъ“, читається в найдавнішій частині Літописця, під 6504 (996) роком Друга відміна (Є), значно більше поширена, знаходиться в кормчих, списаних з кормчої 1286 року Володимир-Волинського князя Володимира Васильковича³⁾. В них Устав В. уміщено двічі — після правил VII Вселен. собору та після 1. правила VII Вселен. Собору (на ділі, це 3. правило Фотієвого Собору 879 р. в Константинопільській церкві св. Софії), як додаток до цього правила⁴⁾.

¹⁾ „Памятники древне-рус. церк. права“, ч. II, в. I, с. 35 примітка 1. У списках XV—XVI вв. зустрічаються ще такі назви: „Указъ великаго князя Киевскаго Владимира“; „А се суды церковныя Владимира князя, крестившаго Рускую землю“; „Уставъ князя Володимира Всеволодича“ і просто „Уставъ“. Також у багатьох списках назва Уставу відсутня.

²⁾ М. А. Оболенскій, Лѣтописецъ Переяславля Суздальскаго. Москва 1851 (= Временникъ Общества Истории и Древностей, Т. IX); В. Историнъ, Александрія рускихъ хронографовъ.

³⁾ Рік написання оригіналу цих кормчих посвідчує слідуючий запис після статті 68 — „*В соединеніи церкви сѣго собора и заветъ сѣго мнишескаго закона житіе*“ (це незнаний у науці монашій устав собору церковного поєднання 920 р.; читається також у Галицькій кормчій, під ч. 94): „*Въ лѣто 6794 списанъ бысть сій нѣмоканонъ бѣолоубинымъ кнѣземъ владимиромъ сномъ василковымъ, і бѣолоубицею кнѣгинею егвоу шлагоу романоу*“ (Румянц. муз. № 235 з XVI в., л. 169 г.: А. Востоковъ, Описание рус. и словен. рукописей Румянцевскаго музеума СПб. 1842, с. 312).

⁴⁾ Псевдо-1. правило VII всел. собору разом з другим текстом Устава В. слідує після вище наведеного запису. Тому можна гадати, що їх додано пізнішим переписувачем.

Нарешті, ще одна з давніших відмін (В^а) знаходиться в так зв. Новгородській Кормчій 1282 р.¹⁾, на окремім кінцевім зошиті, на якому її написано іншою рукою XIV в.²⁾.

Текст списків Ж цілком увійшов до відмін В-а (як рівнож інших версій В) і Є та двома третинами до А (як також Б). Порівнюючи одну з одною названі відміни, установлюємо спільні в них місця, яких немає в Ж, хоч вони тісно з ним лучаться. А власне:

А.

В-а

Є

Во имя Отца и Сы-
на и Святаго Духа.

Се азъ великїи
князь Владимиръ на-
реченый въ святѣмъ
крещении Василие...
приахъ есмь креще-
ніе отъ Грекъ отъ
Фотїа патриарха и
отъ цареи Костян-
тина и его брата Ва-
силїа. И даша ми пер-
ваго митрополита Ми-
хаїла Кїеву, иже взя-
ша законъ отъ него
христиане; тѣи бо
крести всю Русскую
землю.

Таже лѣтомъ ми-
нувшимъ многымъ,
сѣздахъ церковь Свя-
тѣи Богородицы и
дахъ ей десятую часть
по всему своему цар-
ству съ всѣхъ гра-
довъ и сель.

Во имя Отца и Сы-
на и Святаго Духа.

Се азъ князь Ва-
силѣи, нарицаемы Во-
лодимір,... въсприахъ
есмь святое креще-
ние. Отъ грецьскаго
цесаря и отъ Фотїа
патриарха Цесаре-
городьскаго. Взяхъ
първаго митрополита
Леона Кїеву, иже крѣ-
сти всю землю Русь-
скую святымъ креще-
нємъ.

Потомъ же лѣтомъ
многимъ минувшемъ.
создахъ церковь Свя-
тыи Богородица. Де-
сятинную. и дахъ
ей десятину, по всей
земли Русьстѣи. ис-
княження въ сборную

Во имя Отца и Си-
на и Святаго Духа.

Се азъ, князь Вѣ-
лодимерь, нареченый
въ святомъ крещенїи
Василїи... приємъ свя-
тое крещенїе...

Взяхъ его (Михай-
ла) прѣваго митро-
полита.. съ нимже
крестихъ всю Рускую
землю.

Потомъ же... съз-
дахъ церковь Де-
сятинную (вѣтыа Бо-
городица, и дахъ ей
десятину, по всей Ру-
ской земли во сво-
емъ княженїи деся-
тую вѣкшу, а у торгу

¹⁾ Новгородську Кормчу звичайно датують 1280-ми роками на підставі слідуючого запису, що читається на першій сторінці першого зошити: „Ѧзъ лѣто ѿ ѿ... (третья літера стерта; від неї залишилася лише палочка) написаны кнѣша гнигы сина поклѣнїемъ кѣнокрїаго князя Новгородьскаго Дмитрїа, а стажаїнемъ бѣолюбїаго архїеппа Кланмента“ (князь Дмитро помер 1294 р., а архїеп. Клим займав катедру в 1276—1299 рр.). Тому, що Кормчу написано після 1276 р., третьою стертою літерою запису була „червь“ — ѿ: отже дата Новгородської Кормчої є ѿ ѿ ѿ, чи 1282 р.

²⁾ „Русскїя Достопамятности“, Т. I. Москва 1815, сс. 21 і 82; И. Срезневскїй, Обзорѣніе древне-рус. списковъ Кормчей Книги. СПб. 1897, с. 111.

церковь. отъ всего десятую недѣлю, а княжа суда. десятую изъ домовъ на всявѣкъшю. а ис торгу кое лѣто отъ всего десятую недѣлю. а прибытка, и отъ лова из домовъ на всяко княжа, и отъ стада, лѣто. от всякого стада. и от всякого жита. чюдному Спасу и Свя-тѣи Богородици. и чюднѣи Его Матери.

И възрѣхъ въ грѣ- По томъ разверзше чскыи намаканунъ и грецьскыи номаканъ и обрѣтохъ въ немъ, нонъ и обрѣтохомъ еже не подобаеъ в немъ оже не подобаеъ сихъ судовъ судити баеъ сихъ судовъ царю, и княземъ, и и тяжъ. князю суди- бояромъ, и всимъ, ти. ни бояромъ его. иже миряне, не всту- ни судьямъ. и язъ- патися въ люди цер- сѣгадавъ. съ своею ковныа. Рассудивъ съ княгинею съ Анною. и сѣгадавъ. съ своею дѣтми, и дали есмо княгинею съ Анною. и сѣгадавъ. съ своею дѣтми, и дали есмо далъ есмъ ти суды по тому же, яко и въ церквамъ. митрополиту Михаилу и всемъ епископомъ. нямъ по Русьской земли.

Потомъ же митро- полить тѣмже сказа- ми 7 съборъ грече- скихъ и комоканонъ, і како велициі тиі цари не въсхотѣша сами судити тѣхъ судовъ ни велможамъ ни бояромъ ни судиямъ ихъ, но предаша церкви и святителемъ. Такоже и азъ, изгадавъ съ своею княгинею и сѣгадавъ. съ своею дѣтми, далъ есми церкви святѣи Богородици, митрополиту всея Руси и всимъ епископомъ по всеи Руской земли ты суды.

Не наводимо текстів з Б та В б—е; зазначимо лиш, що вони ближче стоять до В-а, ніж до А, який текст, очевидно, уявляє собою вільнішу передачу спільного джерела. Устав В, записаний у Новгородській Кормчій, був досить поширений у Західній Україні та в Білорусі¹⁾, але сюди його принесено в кормчій, переписаний у Москві в 1403 р.²⁾; раньше ж XV в. він тут не був знаний³⁾. Наведене порівняння доводить, що тексти А, В-а і Є, як також Б і В б-е складено на основі не тексту Ж, а його відміни; остання не збереглася в літературних пам'ятках, але її можна реставрувати.

Редакція М, якої найраніший список датується XIII—

¹⁾ Див: Болгарсько-руська кормча Ставропігійського Музею у Львові XVI в.; Загорівська кормча Волинського Єпархіального Древлехран. N. 1—130 в XV в.; Загорівський Требник Вол. Єпарх. Древлехран; Требник Віленської Публ. Бібліотеки N. 206 з XVI в. (у В. Бенешевича, стор. 9—10, NN. 32, 11, 12 і 13).

²⁾ Про це говорить запис у названих вище кормчих та требниках.

XIV в., (або втрачена її відміна) існувала вже в другій половині XII в., бо знайомство з нею виявляє автор оповідання, записаного в Лаврентівському літописі під 1169 р. (Іпатівському — під 1172), як видно з слідуячого порівняння:

Ж: (Кормча 1286 р.): Лаврент. 1169 (Іпат. 1172):

Се азъ Володимир,	Се азъ, князь В-	В то же чюдо ство-
поставихъ церковъ	лодимеръ, ...съ нимже	ри Богъ и святая
Святыа Богоро-	крестихъ всю Ру-	ри Богородица цер-
дица въ Киевѣ	скую землю... съ-	кве Десятинъ-
и дахъ церкви	здахъ церковъ	кве Десятинъ-
той десятину по	Десятинную Свя-	ныя в Киевѣ, юже
всеи Рускоизем-	тыа Богородица	бѣ создалъ Воло-
ли во всѣхъ горо-	и дахъ ей деся-	димеръ, иже бѣ хре-
дѣхъ.	тину по всеи Ру-	стилъ землю
	скои земли.	Русьскую и далъ
		бѣ десятину к
		церкви той по
		всеи Русьстѣй
		земли.

Сказавши про Святу Богородицю, автор літописного оповідання згадує не тільки, що її Десятинну церкву побудував св. Володимир, але також зазначає, що св. Володимир хрестив Руську землю та дав цій церкві десятину „по всей Руской земли“. Себ-то, і послідовність думки, і вислів її в названого автора — ті, що і в Уставі В. (по наведених текстах). Що в данім разі маємо діло не з випадковим збігом думок та висловів, а з залежністю автора літописного оповідання від Уставу В., переконує та обставина, що перший повторює історично-неправдиве твердження другого: неначе Володимир В., побудувавши Богородичну церкву в Києві, дав їй десятину „по всей Руской Земли“. Фалшиве твердження в однакових словах не могло, звичайно, зявитися в двох осіб, незалежних одна від одної¹⁾.

На якій території зявився текст Ж? Відповідь на це питання дають мовні його особливости. Знаходимо в ньому такі вирази, як „поставихъ церковъ“, „не вступатися въ суды“, „сѣгадалъ есми“: це все вирази української мови. Але найбільш яскраву вказівку на своє територіальне походження редактор висловив твердженням, що св. Володимир дав київській церкві Богородиці десятину „по всеи Руской земли во всѣхъ городѣхъ“. Твердження це не відповідає дійсності, але

¹⁾ Св. Володимиром було дано десятину Київській церкві св. Богородиці не „по всей Руской земли“, а тільки з київського князівства, десятину ж з інших уділів призначено було їхнім єпископіям. Незгідне з фактичним станом річей твердження Устава В. служить одним з головних доказів його неавтентичности (розуміється — в редакції, в якій воно знаходиться).

не можна припустити, щоб автор його свідомо говорив неправду, або не знав, що в князівствах по-за київським десятину побірали їх єпископи: ні, він у данім разі висловив свій льокально-територіяльний патріотизм, уважаючи лише свою територію за землю Руську. Факт такого патріотизму посвідчується літописцем XII в. — киянином: по його оповіданню Святослав Олегович утікає з Новгорода „в Русь к брату“ (до Київ), Мстислав кличе полоцьких князів „в Рускую землю в помощь“, Юрій з ростово-суздальської землі йде „в Русь (на Київ)“¹⁾ Отже редактор тексту Ж. належав до представників світогляду, який поділяв літописець; себ-то, був громадянином київського князівства.

Списки гур. ка З, що містять у собі другу засадничу редакцію Уставу В., незалежну від Ж, дійшли до нас також у значній кількості. В. Бенешевич поділив їх на 7 версій, з яких одну (3-в) належить віднести до окремої класи списків мішаної редакції. Найстарший список цього гуртка знаходиться, з значнішим пропуском на початку, в пергаментовім збірнику „Мѣрила Праведная“ з XIV в. (ркп Сергієв. Лаври № 15, тепер Бібл. ім. Леніна). Устав В. по цьому списку має надпис: „О церковных людехъ, и о судѣхъ, и о десятинахъ, и о мѣрахъ городскихъ“; в списках пізніших: „Правило (часто з додатком слова „законно“) о церковныхъ людехъ, и о десятинахъ, и о мѣрилѣхъ градскихъ, и о судѣхъ епископскихъ“. Значну його частину містить Устав В. в редакції кормчих, списаних з Кормчої 1286 р. Володимир-Волинського князя Володимира Васильковича, а ще більшу — передає Володимир-Суздальський єпископ (Яков, або Симеон) у своєму листі до князя Андрея Олександровича з 1293—1299 рр.²⁾ Устав В. в редакції З, виясняючи призначення складаних побожними князями та княгинями церковних жертв і надань каже: „Писано бо есть в святыхъ апостолѣхъ правилѣ 59: „церковное богатство нищихъ богатство“³⁾.

Таких слів у зазначенім правилі немає, але вони читаються в поясненні Зонари на це правило й, очевидно, виписані з Сербської кормчої, якої примірник митроп. Кирил III одержав з Болгарії в 1270 р.⁴⁾ Отже Устав В. в редакції З з'явився між 1270 і 1286 рр. В його мові не знаходимо

¹⁾ М. Грушевський, І. У.-Р., т. I, вид 3 сс 190—191.

²⁾ Памятники древне-рус. канонического права, ч. I. п. 9.

³⁾ Наводимо слова Устава по тексту Галицьких кормчих.

⁴⁾ Де які списки Сербської кормчої, зокрема список Україн. Нац. Музея у Львові, містять вставний запис, з якого довідуємось, що названа кормча написана була „в лѣтъ ѿ ѿѣѣи ендих, во дѣиъ блговѣрнаго цѣря Костянтина, предрержаща столѣ Болгарскѣи, повелѣніемъ и по цѣнѣ великаго господина Іакова Сѣтослава деспотѣ Болгаром“, — для Київського митроп. Кирила III, на його прохання (зр. И. Срезневскій, Обзорѣніе древне — рус. списковъ кормчей книги, сс 60—61). А. Востоков (Описание рус. и словен. рукописей Румянцев. Музеума, п. 232) звернув увагу, що дату її можна

Метрикальні метаморфози

Метрикальні книги в Миклашові завів парох о. „Андрей Стрельбѣцкій“ в р. 1761. і вписував всі акти кирилицею з титлами в церковній мові аж до 1784 р. Таксамо від січня 1784 до кінця липня т. р. вписує його зять і коадютор, а опісля парох о. Николай Петрушевич. Але від мая 1784 всі метр. книги писані вже по латині, — так що 7 актів уроджених в маю, червні і липні 1784 є вписані і по церковному і по латині. Напр. 23. червня 1784 є такий впис: Азъ Іерей Николай Піетрушевич' коадютор микл. окрест. и с. мир. помазах двцу Теодосію отъ родит. закон. вѣнч. Іакова Скол'ского и жени его Татіянни. Воспріємници биша Василии Муравскіи и Марія Владичиха обрядок катол. рускій. Чд. 87. По латині: 23 Junij 1784 Theodosia Per Nikolaum Pietruszewicz Cooperatororem Mikłaszowiensem baptisata et So Chrismate inuncta. Parens Jacobus Skolski Mater Tatianna de Parente Georgio Zaruma nata. Patrini Basilius Murawski Maria Władyczyscha agricolae Nd. 87.

Акт смерти о. Петрушевича записаний під 10. XII. 1788 так: R. Nicolaus Pietrusiewicz. До місяця помер і його тесть під д. 9. I. 1789 записаний: „R. Andreas **Strzelbicki**“ і т. д., хоч через 23 роки вписував подібно, як 18. IX. 1782: Азъ Іерей Андрей Стрельбѣцкій парохъ Миклайшовскій і т. д. окрест. и миромъ стимъ помазахъ Іоакима отъ родителей законновѣнчаних Іоана Кравца и жени его Анастасіи. Воспріємници биша Іаковъ Скол'скій и Марія Леонтія Поповича жена. Обрядок рускій Чд 55. Той самий вписаний 5/6 1785 Joannes Krawczyk, а 14/3 1790 Joannes Sartor. З тоїж родини помер д. 31/12 1804 Alexius Krawiec.

В р. 1789 і 1790 до березня вів метрики завідатель о. Jonas Lisiecki Ч.С.В.В.

Дня 29/4 1778 „Іерей Андрей Стрельбѣцкій“ звінчав „працовитого Гнатія сина Тимофтея Шевца з панною Агафією а цоркою Стефана Кацюби“. Дня 23/3 1788 народився: Alexius, — його parentes: Ignatius Szewc — Agatha de patre Kaciuba. Дня 17/8 1789 народилися близнята Матвій і Максим, а їх родичі вписані: Ignatius Sutor—Agatha de pater Kaciuba. 9/3 1807 parens: Theodorus Szewcow. Дня 7/1 1784 народився: Daniel Szwiec. Ось, яка то доля стрінула в метриках рідні Шевців і Кравців.

Характеристичну перемену перейшла рідня Вовків. І так: 6/4 1761 народився Лазар **Вовк** (укр.). Д. 19/6 1806 народився його син Павло, записаний яко Paulus, а його parentes: Lazarus **Wilk** (пол.), який дня 14/10 1815 помер яко Paulus Lazari **Wolk** (моск.) filius. Тих метрикальних еволюцій довершив довголітній парох Basilius Krzyżanowski (1802-1847), зять о. Н. Петрушевича, тесть о. Адальберта Глинського. Тоді то всі прізвища, які тільки

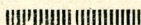
далося — були спольщені: Чорний на Czarny, Мельник на Mielnik, Чернопиский на Czarnopyski, Сліпий на Slepny, Глухий на Gluchi, Косар на Kosarz, Когут на Kogut, Завербний на Zawirzbny i Zawierzbny.

На кінець ще кілька прізвищ з датами: Д. 4/7 1779 вписаний Іоань Сторож', д. 10/1 1796 Joanes Storożiw. Дня 26/3 1835 померла Xenia filia Nicolai Struż. 18/6 1783 був кумом Фед'ко Слѣпій, 17/6 1792 Fedko Slipu, 20/5 1793 Teodorus Slepny. Д. 19/1 1789 померла його жінка Tatianna filia Basilii Custodis, uxor Teodori Caeci, т. є Татіянна донька Василя Сторожа, жінка Теодора Сліпого. Є й такий варіант: 17/8 1789 помер Michael filius Eliae Molatoris (т. є Мельника згл. Mielnika). 17/3 1804 parens Petrus Pidkowa, 17/5 1806 Jacobus Podkowa, а був 23/3 1791 Joanes Pitkowa. Є нераз багато прізвищ до вибору: 17/8 1791 parens: Stephan Czicha 23/7 1794 Stephanus Czycha, 9 12 1797 Stephanus Czucha, 18/3 1810 Joachimusz Czucha; — або 31 8 1785 Theodorus Skórka, 11/6 1796 Gregorius Skirka, 11/12 Alexius Skurka. Одна і та сама особа раз 30/1 1793 Joanes Zagrodnik, а 4/7 1795 Joanes Zahorodnyk; 20/11 1793 Jacko Ogrodnik, а 20/7 1796 Jacobus Hortulanus.

В 1900 рр. професор польської мови в акад. гімн. у Львові Franciszek Konarski, насміваючись з тих, що польщили українські прізвища, викликавав жартом своїх учнів замість Зацерковний—Zakościelny, зам. Іванець—Janiec, зам. Івашко—Jaszko і т. д. Тимчасом тепер це не жарти, тільки справи кримінальні.

Наведеного матеріялу доволі багато, щоб виготовити десятки знаменито обоснованих обвинувачень за безпримірні фалшування родових прізвищ в мегрикальних книгах. Вина підсудних є тут очевидна, оперта на документах. Кара неминуха була би певно... якщо були б винуватці дожили до наших часів.

о. Йосиф Іванець

Новий устрій „Польської Автокефальної Православної Церкви“

В „Деннику Законів Р. П.“ ч. 88, з дня 19. XI. 19³⁸, поміщено декрет президента Річипосполитої Польської, („Dekret o stosunku Państwa Polskiego do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego“), підписаний ним 18. XI. 1938, яким нормується взаємовідносини між польською державою і православною Церквою в Польщі, та устійнюється внутрішню структуру церковної організації.

Церковна єрархія і духовенство та провідні, церковно-зацікавлені кола зпоміж світського православного громадян-

ства в Польщі чекали на інакшу розвязку справи правного положення православної Церкви у польській державі, опираючися при тому на декреті президента держави з 30. V. 1930 р., що заповідав скликання генерального собору тієї Церкви для уложення так взаїмовідносин поміж нею і державою, як теж для устійнення її внутрішньої організації. На реалізацію того президентського декрету чекали всі повних вісім літ, „мішана передсоборна комісія“ майже не переривала своїх праць над виробленням статуту, духовенство і світське громадянство, не могучи діждатися реалізації обіцянки, зневірювалися і тратили надію, — аж нарешті, для всіх несподівано, появився новий декрет президента держави, який сам вирішує ті справи, що їх мав вирішити церковний собор. І хоч уже давніше ходили слухи про можливість президентського декрету в цій справі, — його появою всі були заскочені й не мало розчаровані. Бо певно інакше був би виглядав статут православної Церкви, ухвалений собором при активній участі світського елементу, а зовсім інакше виглядає він в декреті голови держави, опертим на елябораті „мішаної комісії“, зложеної з представників єрархії й уряду.

Якщо йде про стабілізацію положення православної Церкви в Польщі, так під оглядом внутрішнім, як і її відношення до державної влади, то декрет президента держави є першим кроком на шляху до її реалізації. Православна церковна преса, урядова, і зближена до неї світська, вдарила з цього приводу у великий дзвін, вважаючи президентський декрет історичною і переломовою подією в житті православної Церкви в Польщі. День 18. листопада 1938 кладе, мовляв, кінець провізорії, у який від 20 літ находилася православна Церква в Польщі, того дня Церква дістала безперечну правну легітимацію і належну позицію в комплексі польського законодавства.

Як уложиться відношення держави до Церкви, буде видно щойно тоді, коли появиться відповідний державний акт. Зате на основі тексту т. зв. „Внутрішнього Статуту“, що його подала преса, можна собі виробити погляд, як менше-більше буде виглядати устрій Польської Автокефальної Православної Церкви.

Цей Статут складається з 18 уступів, що діляться на 86 артикулів.

I. Уступ складається з трьох артикулів і містить у собі основні постанови про організацію православної Церкви в Польщі, яка, в єдності з іншими православними краєвими Церквами, становить Вселенську Східню Православну Церкву. В межах польської держави є вона автокефальною, себто незалежною від чужодержавної, духовної чи світської влади, а в своєму внутрішньому житті користується повною свободою і може правити собою в межах державного законодавства.

II. уступ присвячений в цілості голові Церкви, пер-

воєрархови Польської Православної Церкви. Головою тієї Церкви є митрополит, який є одночасно архієпископом варшавської єпархії й архимандритом Почаївської Лаври. Уступ цей містить у собі цілу діяльність митрополита — від його вибору аж до смерті.

Вибирає митрополита Елекційний Собор РП. У склад Елекційного Собору входять: а) заступник митрополита (зпоміж єпископів-ординаріїв), як предсідник; б) всі урядуючі єпископи ПАПЦ; в) по дві духовні особи, як представники мирян кожної єпархії, вибрані єпархіяльними зборами; д) два військові капеляни православного віроісповідання, яких визначає відповідна військово-душпастирська влада; г) намісник Почаївської Лаври; ґ) два представники монастирів, вибрані настоятелями мужеських і жіночих монастирів цілої держави; д) два представники професорського збору студії православної богословії варшавського університету.

Зібрання Елекційного Собору попереджує переделекційне зібрання, зложене з осіб, які входять у склад собору. Воно визначає трьох кандидатів на опорожену катедру митрополита. По визначенні кандидатів переделекційне зібрання покликає комісію, яка має впевнитися у міністра віроісповідань і освіти, чи уряд не має яких застережень щодо намічених кандидатів. Якщо цих застережень немає, тоді відбуваються вибори митрополита, який складає на руки президента держави декрет, що уповажнює його зайняти становище.

Митрополит має заступника, якого — за згодою міністра віроісповідань — вибирає собор єпископів.

III. уступ Статуту присвячений Генеральному Соборови Православної Церкви в Польщі, що в соборнім і канонічнім дусі устійнює його компетенцію і склад. Генеральний собор складається з єпископів та представників духовенства і вірних.

IV. уступ присвячений Соборови Єпископів з митрополитом на чолі. Він управильнює справи, що перевищують права єпархіяльних єпископів.

V. уступ містить обов'язки св. Синоду, що є виконавчим органом Собору Єпископів з митрополитом на чолі. Синод є не лиш виконавчим органом Собору Єпископів, але є наполовину виборним. Канцелярія митрополита є одночасно канцелярією Собору Єпископів і Синоду.

VI. уступ говорить про зовсім нове явище в Православній Церкві, а саме про Головну Контрольну Комісію, що має завдання контролювати фінанси і господарку цілої Церкви. Її склад є теж опертий на демократичних основах, себто є виборний.

VII. уступ говорить про єпархії й єпархіяльних єпископів. Єпархіяльних єпископів вибирає Собор Єпископів зпоміж трьох кандидатів, на яких погодився уряд. Вибраний епи-

скоп складає присягу на руки голови ради міністрів. На єпископа - вікарія вибирає Собор Єпископів такі особи, відносно яких не підніс застережень міністр віроісповідань. Кандидати на єпископів повинні мати укінчені в краю вищі теологічні студії (*підкр. наше*).

VIII. уступ говорить про Єпархіяльну Управу, яка зорганізована на засадах соборности.

Єпископ управляє своєю єпархією при допомозі Єпархіяльного Зібрання, вікарного єпископа, консисторії та єпархіяльної ревізійної комісії. Обсяг діяльності Єпархіяльних Зібрань устійнює Внутрішній Статут. Права цих Зібрань дуже великі — вони вибирають єпископа (тут є розходження між „Wiadomości-ами Metropolii“, які твердять, що Єп. Зібрання вибирає єпископа, і „Волинським Словом“, яке каже, що Єп. арх. Зібрання права обірати єпископа — правлячого чи вікарного — не має. — *наша завв.*), членів консисторії і ревізійної комісії та членів головної контрольної комісії. Переважають у Зібраннях світські члени.

Консисторія складається з 5 членів: чотирьох духовних і одного світського, яких вибирає Єпархіяльне Зібрання, а затверджує єпископ-ординарій в порозумінні з воєводою. Секретаря консисторії іменує також єпископ.

IX. уступ містить у собі постанови про Церковні суди, що є побудовані на канонічних засадах, тому що світські особи не беруть участі у видаванні розсудів Церковних судів.

X. уступ говорить про деканати й парохії. Єпархії діляться на деканати, а деканати на парохії. Деканів вибирають священники даного деканату на 5 літ. Так говорять „*Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce*“ ч. 2. Зате „*Волинське Слово*“ (ч. 33) говорить, що деканів, священників і їхніх вікаріїв іменує єпископ-ординарій. Про кожду кандидатуру єпископ повідомляє на письмі воєводу, який може спротивитися особі кандидата. В парохіях будуть діяти Парохіяльні Зібрання і Ради. Вони будуть мати широкі повновласти, але не вони, а парохіи будуть стояти на чолі парохії.

XI.—XV. уступи містять постанови про освіту духовенства, про умовини рукоположення духовних осіб, про монастирі, катихитів, братства, місії і богослуження за державну владу. — Духовні свячення можуть одержати тільки особи, що мають польське горожанство, скінчили державний православний ліцей, або одержали ступінь магістра православної теології університету Й. Пілсудського в Варшаві.

Спеціальне місце в Статуті займає XVI. уступ, що управильнює справу православного військового духовенства. На чолі того духовенства стане православний військовий єпископ, який одночасно буде постійним членом Синоду. Статут запевнює військовоному духовенству особливше й визначне становище в Польській Православній Церкві.

XVII. уступ управильное справу володіння церковними маєтками. Православна Церква, так митрополія, як теж епархії, монастирі й парохіяльні церкви є правними особами. Церковними добрими управляють органи, уповажені до цього у Внутр. Статуті. Гравні особи православної Церкви мають право набувати, володіти, кермувати і продавати рухоме і нерухоме майно та обороняти свої права перед усіми судовими інстанціями.

Престір ґрунтів, що не підлягають примусовому викупу, такий: для митрополита 180 га, для кожного епархіяльного єпископа з призначенням на єпископський дім 158 га, для кожного єпископа з призначенням на консисторію 125 га, для кожного монастиря 180 га, для кожної парохіяльної церкви, в міру устійнення для неї складу духовенства і церковної служби: а) призначені на сирітські землі — 3 га; б) для вжитку пароха 20 га; в) для вжитку діякона 10 га; г) для вжитку дяка 7 га; ґ) для парохіяльних церков, при яких існує етат вікарія: для пароха і вікарія разом 30 га.

Надвишки ґрунтів поодиноких правних осіб православної Церкви понад ті норми можуть бути викуплені державою по трьох літах від дня введення у життя декрету, в спосіб і на засадах, устійнених шляхом розпорядку міністра віроісповідань.

Держава запевнює православній Церкві відповідні до її потреб дотації в границях кредитів, призначених на сю ціль в державнім бюджеті.

Дотації виносять місячно: 1) митрополит — 1075 зол. і 800 зол. на удержання свого дому; 2) епархіяльний єпископ — 700 зол. і 500 зол. на удержання дому; 3) вікарний єпископ — 500 зол.; 4) директор митрополичої канцелярії — 500 зол.; 5) члени консисторії — 225 зол. і 250 зол. (у Варшаві); 6) секретарі — 250 зол. і 300 зол. (у Варшаві); 7) па рохи — 60 зол.; 8) сотрудики — 35 зол.; 9) діякони — 25 зол.; 10) дяки — 10 зол. і т. д.

XVIII. уступ містить у собі приписи, які м. ін. передбачують видавання пресових органів — митрополичого й епархіяльних — у державній мові.

Варшавська митрополія вже перед появою президентського декрету зачала видавати свій урядовий орган у польськ й мов п.з. „*Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce — organ urzędowy św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*“, що зачав виходити на початку листопада як тижнеик і що має заступити дотеперішнє „Слово“. Титулятура митрополита, єпископів і духовенства — чисто латинська і польська, отже: Jego Eminencja Wielce Błogosławiony Dionizy, Arcybiskup Warszawski і Metropolita Polski; Jego Ekscelecncja Arcybiskup чи Biskup... такий а такий; ks. proboszcz, ks. dziekan і т. д.

* * *

Ось так менше більше виглядає в головних зарисах устрій Польської Православної Церкви. Поодинокі артикули й уступи президентського декрету має розвинути т. зв. Внутрішній Статут, що буде в найближчому часі затверджений радою міністрів.

„Wiadomości Metropolii“ глядять на Статут як на дуже важну подію в житті Польської Православної Церкви та є певні, що наступить упорядкування її зовнішнього і внутрішнього життя на канонічно-соборних зачалах, а вслід за тим буде скликаний так дуже бажаний православний генеральний собор. Стверджують „Wiadomości“ з радістю, що Мішана Комісія працювала такий довгий час не даром і сповнила якслід своє завдання, хоч воно було нелегке, тому що треба було погодити та узгодити дві сторінки церковного життя — канонічну і соборно-демократичну, — і то в нових умовах державного життя.

Та назагал в оцінці Статуту, що його подали „Wiadomości Metropolii“, нема тої радості й захоплення, що його бачимо на сторінках „Волинського Слова“ (ч. 33). Воно звертає увагу головню на ті два стовпи, на яких спиратиметься будова православної Церкви в Польщі, а саме автокефальність і соборність, та подає короткий нарис одної і другої в житті української православної Церкви, у передрозборовій Польщі.

„Вони є (автокефальність і соборність) — пише „Волинське Слово“ — правдивим фундаментом, на якому може й повинно бути збудовано правдиве добро Православної Церкви („Волинське Слово“ весь час наче боїться навести повну, офіційальну назву нинішньої православної Церкви в Польщі — *наша завв*). Оці дві засади перекреслюють можливість повернення в майбутньому до москвофільської орієнтації в її зовнішній політиці й синодальний її характер у внутрішній політиці.

„Московський спосіб духовного світовідчування й московські методи організації та управління міцно далися в знаки за попередніх п'ятнадцять літ українському православному громадянству. Більша частина ієрархії й духовенства вийшла зі школи синодального православ'я, про яке писав найбільший московський патріот Іван Аксаков у таких словах:

„Стан Православної Церкви є негідний, сумний, жахливий. Скільки-ж лицеміря за церковною загородою, що заступає правду, скільки негування церковних начал, всього того, що є єдиним глумом її існування! Ніде так не боїться правди, як у сферах церковного управління; ніде не поширено так невірність, як у нашій духовній ієрархії; ніде брехня у спасіння не практикується з біль-

шим розмахом, як, власне, в Церкві, де кожна брехня повинна бути зненавиджена. Та Церква — це та ділянка, де не може мати місце порушення моральної основи; коли тут брешуть, то брешуть не людям, а Богові“...

„Оде психічне наставлення, що характеризувало провідників московської Синодальної Церкви та яке внесло спустошення в душу московського народу, полишило свої сліди й на церковній організації, що намагалася загніздитися в житті Православної Церкви в Польщі, всупереч бажанням і волі віруючого громадянства.

„Декрет усуває цю нездорову тенденцію, впроваджуючи до організації нашої Церкви засаду соборности. Митрополит і православні ієрархи мусять рахуватися з волею й духовенства й віруючого громадянства, мусять перебувати в досить тісному звязку з віруючими.

„Засада соборности не для всіх наших ієрархів є відомою й психічно близькою. Але, власне, тому вона регулюватиме посунення, що впливатимуть з набутих звичок за часів неволі.

„Хочемо вірити, що декрет впровадить нові відносини в Православній Церкві, а старий дух, який керував деякими шляхами нашої ієрархії, ввійде раз назавжди до спогадів.

„Хочемо думати, що ієрархія, духовенство й віруючі знайдуть у собі нові сили для збудування фундаментів Православної Церкви на началах її зовнішньої й внутрішньої незалежності та сумлінно переведеної соборности.

„Хочемо, зрештою, вірити, що всім цим чинникам присвічуватиме свідомість, що Церква, як писав славетний філософ Володимир Соловйов, це — удосконалена сполука людей з Богом у Христі, а значить свідомою є однодушність і солідарність, братерська любов і вільна згода“.

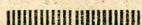
* * *

Як бачимо, православна церковна думка, оформлена своєю пресою, багато, аж надто багато надій покладає на автокефальність і соборність в устрою православної Церкви, які повинні збудувати нові фундаменти для тієї Церкви. Але зпоза патетичних фраз визирає із сторінок тієї преси не дуже то міцна віра, а то й поважні сумніви в те, чи супроти факту, що „засада соборности не для всіх ієрархів є відомою й психічно близькою“, життя Церкви стане справді на нові шляхи, чи президентський декрет започаткує справді нову, кращу добу в житті тієї Церкви. І тому поза радісними словами захоп-

лення скривається брак віри у краще майбутнє, — православна прилюдна думка покищо не вірить, вона тільки хоче вірити!

Для кожного, хто має очі відкриті на нинішню дійсність, цей брак віри (хоч як зручно маскований) уповні ясний і зрозумілий.

X.

Всячина.

Апостольський Нунцій у Львові. Приїзд Апостольського Нунція, архиеп. Филипа Кортезі, найвищого представника Св. Отця у польській державі, до Львова — викликав радість між нами та велике зацікавлення серед широких кругів громадянства, так українською, як і польського. Ціль його приїзду — відвідати в першу чергу голову Української Гр.-Кат. Церкви, Високопреосвященного Митрополита Шептицького, а відтак обох наших Преосвящених Владик, перемиського й станиславівського.

Це перші такі високі відвідини по довгих — довгих літах. Високий Гість вибрав собі для цих відвідин незвичайно пригожу пору: імянини Високопреосвященного Митрополита Андрея, день, що його радісно обходить Греко-Католицька Церква і вся Галицька Волость, і в якому на Святоюрську Гору спішають тисячі народу — щоби молитися Богу за здоровля і сили великого Князя Церкви і Батька Народу та складати йому доземний поклін і щирі побажання. Приїхав він до Львова в понеділок (12. XII.) в год. 23.30 вночі. На повітання на головному дворі з'явилися представники нашої й латинської Церкви та представники цивільних і військових властей. Від Митрополичої Капітули витали його Преосв. Бучко і о. прел. Ковальський. На нічліг заїхав Достойний Гість до монастиря ОО. Домініканів.

В сам день св. Андрея Апостольський Нунцій приїхав у товаристві о. прал. Пачінія до Високопреосвященного Митрополита з відвідинами й побажаннями. Саме тоді в архикатедральному храмі св. Юра служили св. Літургію в наміренні Митрополита оба наші львівські Владики, Преосв. Іван і Преосв. Никита в сослуженні оо. крилошан львівської Капітули. Катедру виповнили ущерть маси вірних. По скінченій св. Літургії Єпископи і духовенство вийшли назустріч Нунцієви та привели його з митрополичої палати до церкви. Перед престолом привитав його Преосв. Кир Іван латинською промовою, у якій подякував від імени Єрархії, духовенства і вірних за відвідини, запевнив його про привязання Народу до Католицької Церкви й Апостольського Престола та вказав на виїмковий стан у релігійно-церковній ділянці, в якому український нарід знаходиться. Головно дякував йому за те, що він —

представник Апостольського Престола, відвідав нашого Митрополита, вождя і найбільшого та найвизначнішого пропагатора унійної ідеї, саме нині, в день його імянин. Проханням — уділити апостольського благословлення — закінчив Преосв. Іван свою промову. Нунцій відповів по італійськи (що відтак переклав на українську мову о. мітрат Й. Сліпий): „Все захоплений величавістю грецького обряду, радію словами Вашої Ексцеленції, якими передасте запевнення привязання і вірності Св. Отцеві й Апост. Престолові“. Висказуючи радість, що міг відвідати Митрополита, побачити величаву катедру і стільки вірних, Апостольський Нунцій передав від св. Отця і від себе благословення для Єпископів, духовенства й вірних.

На честь Достойного Гостя відбувся у Митрополита обід, на якому крім нього були й наші дорогі гості Преосв. Кир Йосафат з Перемишля із своїм помічником Преосв. Григорієм, і Преосв. Чарнецький, що приїхали зложити Митрополитови побажання, оба наші львівські Владики, члени львівської Капитули й ігумен Студитів о. Климентій. Підчас обіду вніс Митрополит на честь Достойного Гостя тост у латинській мові, в якому, вітаючи представника Апост. Престола від себе і всеї Української Католицької Церкви, вказав м. ін. на виїмкове положення церковної Унії у нинішніх часах та на її вагу й значіння для Католицької Церкви.

По обіді Апостольський Нунцій залишився ще в Митрополита і довгий час з ним конферував. По тім, в товаристві о. Ректора Сліпого відповідав Гість Студіон при вул. Скарги, монастир ОО. Редemptористів і монастир ОО. Василіян.

Особливою святочністю відзначалося повитання Представника Апост. Престола в греко-катол. Духовній Семинарії і Богословській Академії, що їх Нунцій відповідав в середу 14. грудня.

Достойний Гість приїхав на вул. Коперника 36 просто від Високопреосв. Митрополита Андрея, якого знову відвідав. При вході до семинарської церкви Св. Духа повитали його питомці оплесками, а в дверях церкви ожидали його о. Ректор Сліпий разом з оо. Насгоятелями (всі в літургічних ризах). Нунція одягнено в мантию й омофор і серед співу „Буди імя Господнє“ заведено його на архиєрейський трон, після чого о. Ректор привітав його по латині від імени Духовної Семинарії. Перш за все подякував о. Ректор Св. Отцеві за те, що він прислав такого Достойного Гостя у відвідини до Семинарії, з якої впродовж 150 літ вийшло понад 8.000 священників та около 50 митрополитів і єпископів, що визначилися мудрістю, наукою і святістю життя. В цій Семинарії через 150 літ виховувалися й виховуються питомці з усіх країв, де живуть Українці, і в ній набувають кандидати духовного стану святости, запалу і ревности у праці в Христовім винограднику. Духовна Семинарія радіє, що може нині

зложити Представникови Апост. Престолу, з яким український нарід від віків звязаний, свій поклін та просить, вона й Богословська Академія, уділити їм апостольського благословення.

О. Ректорови відповів Нунцій, також по латині, висказуючи свою радість, що міг прибути до Семинарії й Академії. Сердечно подякував о. Ректорови за те, що імя Голови Церкви - Св. Отця окружене в Семинарії такою святістю і почесню. Бажає Семинарії, щоби з її мурів виходили питомці, повні апостольського духа та правдиві апостоли єдності й мира (*unionis et pacis*), щоби тут виховувалися священики, осяяні святістю і глибоким знанням, — та уділив в імени Св. Отця апостольського благословення.

Після того Нунцій в окруженні о. Ректора й оо. Настоятелів приступив до престолу, щоби відправити короткий молебен.

У церкві на молебні були приявні оба наші Владики, Преосв. Іван і Преосв. Никита, професори Богословської Академії і питомці. Понеслись чудові спів східнього богослуження, затишний храм заяснів багатством світла і веселковими тонами заблิสла ніжна мистецька поліхромія його мурів.

Гей, кого то цей храм у своїх святих мурах на своєму віку не витав! Немало великих людей у ньому молилося!

По молебні й благословенні Нсв. Тайнами, що його уділив сам Нунцій, о. Ректор вніс многоліття св. Отцви і Нунцієви і всі вийшли з церкви до Семинарії. Нунцій оглянув музей Богосл. Академії і довгими коридорами, прикрашеними зеленню та виповненими питомцями, що радісно його витали, пішов до авлі, де відбулася на його честь святочна академія. Зачалася вона псальмом Бортнянського „Воспойте Господеви“, що його гарно відспівав хор питомців.

Після того святочний привіт виголосив о. Ректор Сліпий, який висказав свою радість, що маємо честь витати Високого Гостя між собою і то якраз в ювілейному році, в якому ми нає 950 літ від хвилі хрещення нашої Батьківщини. Християнство прийняли ми тоді, коли була повна єдність між церковним Сходом і Заходом. Коли та єдність була згодом розірвана, цілий ряд пап і їх нунційів підняли старання привернути її між українською Церквою і Церквою католицькою, а з них найбільші заслуги для унійної ідеї положив теперішній Св. Отець Пій XI. Щоб і ми стали гідними працівниками тієї ідеї, основано між ін. нашу Богословську Академію, що має дати належну, високу богословську освіту кандидатам духовного стану. Оснував її, йдучи слідами великих попередників, Митрополит Андрей, і вона є серед нинішніх обставин одинокою нашою високою богословською школою. Відтак о. Ректор накреслив коротко образ праці й досягнень Академії за весь час її існування та закінчив свій гарний привіт

словами: „Ave et fave nobis omnibus Tibi a S. Patre commendatis“!

На дальшу програму академії зложились: вокальний квартет студентів Академії (Задорожний, Якубяк, Матіяш, Базилевич), деклямація „Христовий сівач“ (автор пит. Цуприк), віддана талановито пит. Давидовичем, сольоспів пит. Матіяша, (сильний барітон незвичайного металічного блиску), що відспівав напrawdę по мистецьки одну композицію (Молитву) по італійськи і Барвінського псалом „О Боже одомщення, зглянься“. Потім грала орхестра вязанку пісень, а закнчив гарну й на мистецькому рівні академію хор, відспівавши Колесси „В горах грім гуде“.

На сцені висів великий портрет Апост. Нунція серед зелені, прибраний вишиваними рушниками. Над ним папський герб, а з обох боків герби Галицької і Київської Землі. Вся сцена прикрашена килимами й рушниками.

Духовна Семинарія приймала Представника Св. Отця достойно і з належним пієтизмом.

В городі Семинарії горів, освічений ясними рефлекторами пам'ятник Митрополита Андрея, а його дух вітав між учасниками свята.

По академії пішов Апост. Нунцій в товаристві Преосв. Івана і о. Ректора Сліпого до Малої Семинарії, де Достойного Гостя привитав о. рект. Хавлюк, а хор питомців відспівав одну церковну пісню і папський гимн.

По повороті о. Ректор Сліпий приймав Високого Гостя святочною вечерею, у якій взяли участь оба наші Владики, ігумени всіх трьох наших монаших чинів, оо. Настоятелі Семинарії, оо. Професори Академії і всі питомці. Великий рефектар був гарно прибраний, над входовими дверми поміщено напис: Ave Nuntie Apostolice! Панував родинний настрій, що його що збільшували гарні народні пісні, що їх співав хор підчас вечері. О. Ректор вніс на честь Гостя бадьорий тост, у яким вказав, що хоч часи важкі і тверді, ми молоді і сповнені оптимізмом та певні, що при Божій допомозі перемаємо всі труднощі, що їх несуть нам сучасні обставини.

По відспіванні многоліття Гостеві, промовив сам Гість, підносячи що теперішній Св. Отець від перших початків свого понтифікату аж до нині старався і старається піднести освіту духовенства, реорганізуючи і розбудовуючи теологічні студії. Крім цього Папа щиро старається піднести велич і гідність духовного стану, видаючи славу енцикліку „De Sacerdotio Catholico“. На знак своєї прихильності й любови поручає питомцям читати цю енцикліку й розважувати її, а це буде найкращою підготовою для їх майбутнього священничого звання.

По вечері, під рясні оплески питомців, Апост. Нунцій пішов до кімнат о. Ректора, де розмовляв ще довгий час з учасниками святочного вечора.

Десь коло год. $1\frac{1}{2}$ 10 вечором, Достойний Гість, прощаний оваційно всіми, покинув Духовну Семинарію. На вулиці біля Семинарії зібралося багато людей, які, довідавшись про побут Нунція в Семинарії, цікаві були його побачити і зложити йому свій поклін.

В середу 15. XII. Апост. Нунцій поїхав до Станиславова, до Преосв. Григорія, а вертаючись звідтам, відвідає Преосв. Йосафата в Перемишлі. X.

Новий єпископ в Карпатській Україні. Апостольський Престол іменував крижівського єпископа Преосв. Діонісія Няраді апостольським візитатором та адміністратором Карпатської України, з осідком у Хусті. — Преосв. Няраді походить з бачванських Українців; уродився в 1878 р. гімназію скінчив у Загребі, богословські студії — як і багато інших його земляків — у Львові та в Римі, де досягнув ступінь доктора богослов'я. Був ректором греко-католицької Семинарії в Загребі і коадютором крижівського єпископа. Як єпископ Крижівської єпархії був якийсь час (зараз по світовій війні і створенні Чехословацької республіки) апостольським адміністратором Пряшівської єпархії, по усуненні з неї єпископа — Мадяра, Новака.

Тією номінацією вдоволені не тільки Карпатські Українці, але й Українці греко-католики Галичини й цілого світу, а передусім ми, духовенство Галицької католицької Церкви. Бо Преосв. Няраді — це муж великого апостольського духа, ревний і самовідречений Пастир та зразковий громадянин. Він — може одинокий зпоміж наших Єрархів — вдержував сталий і сердечний контакт з духовим і адміністраційним центром нашої Церкви, Галицькою Митрополією, згідно з її головою, Високопреосвященим Митрополитом Андреем, — як також з її науково-виховним осередком — Богословською Академією у Львові, куди прислав своїх найкращих кандидатів духовного стану на студії і виховання. Щороку приїздив Преосв. Діонісій з далекої Югославії до Галичини, де відвідував Високопреосвященого Митрополита і всіх наших Преосвящених Владик, відвідував Духовні Семинарії, монастирі, сирітські захисти, тощо. Тими своїми відвідинами підкреслював єп. Няраді, що всі греко-католицькі Українці, де вони не жилиб, повинні єднатися довкруги свого релігійно-церковного центру, яким є Галицька Митрополія.

На новім становищі дає Преосв. Няраді запоруку, що не тільки зорганізує як слід нову церковну одиницю і піднесе її на високий щабель релігійно-морального життя, але — по довгих десятках літ — навяже тісті взаємини між старовинною Мукачівською єпархією і її духовим центром — Галицькою митрополією, що зпевністю причиниться до усунення не одного лиха, якого так багато — головно по війні — закрилося до тієї прастарої єпархії.

I. ПРАЦІ ГР.-КАТ. БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

- Т. I—II. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд і попереджуючі установи, ст. 243, 8^о.
- Т. III. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783—1810 р. [друкується].
- Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. — Пер. з грецького митр. А Шептицький, ст. XIV + 490, 8^о.
- Т. VI. о. Др. Василь Лаба: Біблійна герменевтика, ст. 148, 8^о.
- Т. VII. о. Др. Юліян Дзерович: Катихитика, ст. 178, 8^о.
- Т. VIII. о. Др. Ярослав Левицький: Перші українські проповідники і їх твори, ст. 196, 8^о.
- Т. IX. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. I. Початкова, до-нікейська доба, ст. 164, 8^о.
- Т. X. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. II. Розцвітна доба, ст. 217, 8^о.
- Т. XI. о. Др. Ярослав Левицький: Теорія церковної вимови, ст. 137, 8^о.
- Т. XII. о. Др. Василь Лаба: Патрольоґія ч. III. Кінцева доба, ст. 147, 8^о.
- Т. XIII. Др. Володимир Залозецький: Огляд історії старохристиянського мистецтва, ст. 122 + XLII, 8^о.
- Т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького: Пастирські послання до духовенства й вірних станиславівської єпархії, ст. 257, 8^о.
- Т. XV—VI. о. Др. Андрій Ішак: Догматика незєдиненого Сходу, ст. 280, 8^о.
- Т. XVII—XVIII. о. Юліян Дзерович: Педагогіка, ст. 247, 8^о.
- Т. XIX. Др. Борис Кудрик: Огляд історії української церковної музики, ст. 144, 8^о.
- Т. XX—XXI. о. Ю. Дзерович: Катихизи.

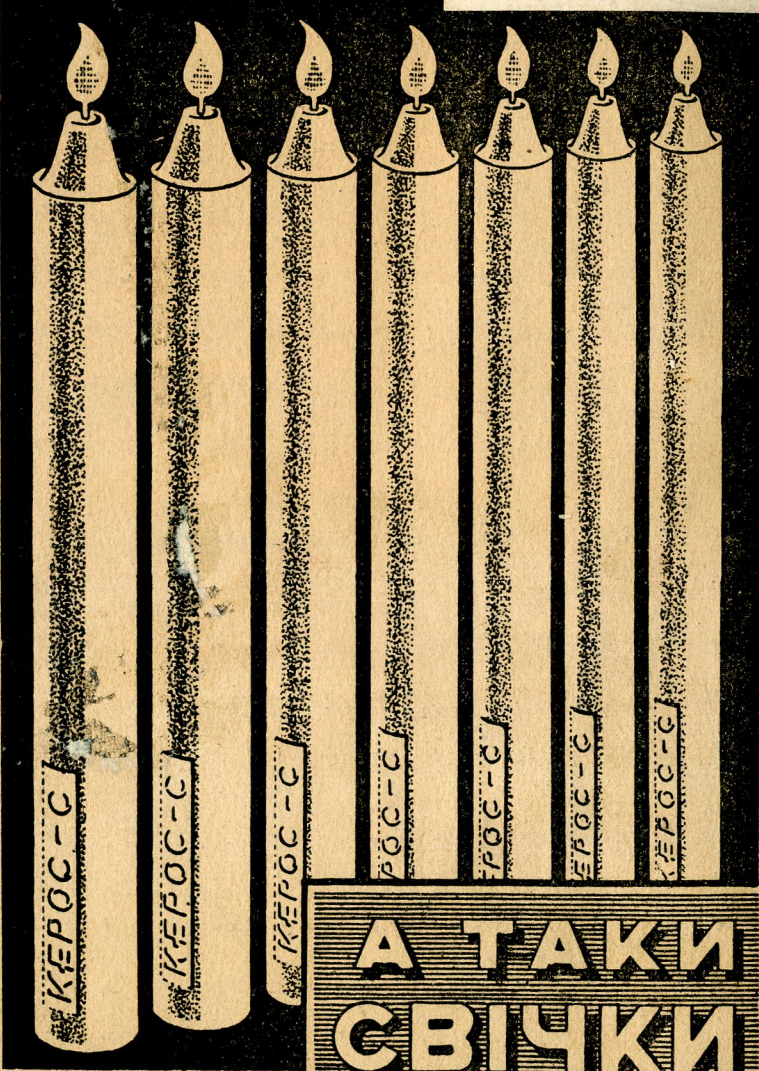
II. ПРАЦІ БОГОСЛ. НАУК. Т-ВА

- Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич: Матеріяли і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261, 8^о.
- Т. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VIII + 120, 8^о.
- Т. III. о. Др. Спирідіон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови. Ст. XIX + 284, 8^о.
- Т. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катебри Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX, 8^о.
- Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСБВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок. Ст. 256, 8^о.
- Т. IX. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. Ст. 1—146, 8^о.
- Т. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. Ст. 147—324, 8^о.
- Т. XI—XII. о. В. Кучабський: Унійний Зїзд у Львові, ст. 263. 8^о.

0,152
f. 51c

ПРОВЕРЕНО
01.08.84

2056

А ТАКИ
СВІЧКИ
„КЕРОС-С“
НАЙЛІПШІ

Wydaje Bohosłowskie Nauk. Towarzystwo. — Redaktor o. P. Kozickyj.

Drukarnia „Biblos“, Lwów, ul. Japońska 7. — Telefon 214-78.

Зміст Річника 1938

Редакційні статті:

	Стор.
Славний Ювілей	1— 5
Наша відповідь	81— 84
Правда передусім	121—127
Ювілейний гомін	305—311
Богословська Академія у Львові	385—387

Статті Авторів:

Роман Лиско:

Слава Пресв. Богородиці у наших богослуженнях	5— 13
---	-------

о. Н. Павлосюк:

Дискусія на Свят-Вечір	13—25, 41— 52
П. Харкевич і його „obłędny szowinizm“	138—140

о. др. Г. Костельник:

Проблема чуда	26—29, 62—67, 143—146, 221—225, 278—282, 367—372
-------------------------	---

Х.:

З голосів преси	29—35, 67—73, 282—292, 409—416
Войцеховскіяда porro tractatur	91— 94
Новий устрій „Польської Автокефальної Православної Церкви“	452—459

о. І. Н.:

Гагіязма	36— 37
--------------------	--------

о. О. Квіт:

Плакаймо церковний спів	52— 55
За поширення релігійної літератури	355—355
На актуальні теми	391—396

	Стор.
<i>о. І. Цимбала:</i>	
Ревність як головна священнича чеснота	56— 62
В який спосіб повинен парох поборювати зменшення уродин в парохії	397—404
<i>о. Володимир Лиско:</i>	
Пастирська власть і вимоги нинішнього часу	85—91, 127—132
<i>о. Т. Цегельський:</i>	
Важний засіб освячення	95
<i>о. В. Л.:</i>	
В пам'ять першого українського католицького Єпископа у Зл. Державах	96— 98
<i>о. В. Садовський:</i>	
Йорданське Водосвяття у Львові 1938 р.	98—103
<i>Домет:</i>	
Церк.-богослужбовий обряд, званий Пасією	103—105
Вечірня Вел. Пятниці і винос Плащаниці	135—138
<i>б. л.:</i>	
Надіслані журнали й часописи за 1937 р.	104—111
<i>о. І. М'ронюк:</i>	
До порушеної теми	132—134
<i>о. В. Рабій:</i>	
Еміграційні справи	134—135
Завваги на часі	374—375
<i>Р. Коцик:</i>	
Ще в справі садів по парохіях	140—142
<i>Юл. Соневицький:</i>	
Реальні користи винограду	147—148
<i>о. Всв. Дур'ак:</i>	
Літургійний рух	161—167, 208—215, 241—245
Відкуплення і спасення	429—442
<i>о. др. А. Ішак:</i>	
Розвал Церкви на Радянщині	167—174, 245—253

о. В. Курилас:

Кооперативні сади на ерекціональних ґрунтах 175—181

Observer:

Божі Гроби 181—189

Нерукотворений образ Матери Божої в Чай-
ковичах 326—332*Священик:*

50-ліття душпастирської і громадянської праці 189—192

Богд. Казимира:

Що таке ЖОК? 192—195, 215—221

о. П. Хомин:

Евхаристійний Конгрес в Будапешті 201—207

о. І. Ратич:

о. Вільгельм Піхлер 225—231

*о. А. Лошній:*П'ятьдесятниця в річнім церковнім уставі на-
шої Церкви 258—262, 356—359*Ю. Я. Бабій:*Вістки про священиків Долинщини і Калу-
щани в т. зв. Метриці рукоположення 263—270Вістки про священиків Войнилівського намі-
сництва в 1667—1708 рр. 372—374*о. Юл. Дзерович:*

Велике подзвінне 270—274

Церква в національному вихованні народу 345—353

о. Ч. Я:

Кат. Акція і суспільно-політичне питання 275—278

*М҃р. Р. Дурбак:*Митрополит Лев Кишка як церковний пись-
менник 311—318*о. М. Мосора:*

На могилу бл. п. о. Ігн. Юхновича 320—326

*о. Ост. Гайдукевич:*Доля нашої Церкви в рр. 1809—1815 333—338
359—366

о. рект. Й. Сліпий:

Десят літ праці Богосл. Академії 387—390

о. др. Вол. Фізолю:

Св. Йосафат у світлі зізнань заприсяжених
свідків 404—409

о Е. Мацелюх:

В 950-літню річницю 425—429

Прот. П. Табінський:

Церковний Устав св. кн. Володимира Вел. 443—450

о. Й. Іванець:

Метрикальні метаморфози 451—452

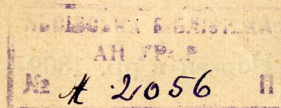
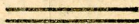
Катихитична сторінка 110—115, 148—151

Господина згадка 116—117, 153—154

Відозви й комунікати 231—234

Нові книжки в чч. 2, 4, 5, 6, 7—8, 9, 10, 11.

Всячина в кожному числі.

ИП

22658

1938

Жува

1938